

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Fr. R. Kreutzwald'i nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

SP, 9362

Nr. 1

13. AASTAKÄIK. — JAANUAR 1931

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

(ainus Eesti kasvatusteaduslik ajakiri)

„KASVATUS“

ilmub 1931. aastal endisel kujul.

„KASVATUS'e“ kaasandena kirjastab toimetus ühe metoodilise teose, mille „Kasvatuse“ aastatellijad saavad kaasandeks ilma erilise lisatasuta.

„KASVATUS'e“ kaastöolisteks on meie kui ka mitmed välismaa silmapaistvamad koolimehed ja haridustegelased.

Ilmumise tihedus: kord kuus, peale juuni- ja juulikuu, mil „Kasvatus“ ei ilmu.

Tellimishind: aastas 5 krooni, poolaastas 2 krooni 50 senti, üksiknumber 75 senti.

==== Endisi aastakäike on veel saada. ====

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplustes.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Rataskaevu t. 22. Kõnetr. 434-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 1.

Jaanuar 1931.

13. aastakäik.

SISU: Kas võimaldab uus Avalikkude algkoolide seadus ühtluskooli põhimõtte edukat teostamist? — *E. Martinson*. Eesti õpetajate X üldkongressi järellaineid — *E. Martinson*. Koolimaa küsimus — *A. Kuks*. Klassitoast: Minu töö ühekomplektlises maakoolis 1930/31. õp.-a. — *H. Kirpson*. Kirjanduse arvustisi ja ülevaateid: V. Tamman, Huvitaja IV — *R. Reiman*; V. Tamman, Huvitaja V — *R. Reiman*; J. Kents'i „Eestimaa“ 2. trükk — *E. Markus*; Järeilmärkus hra E. Markus'e arvustisele — *J. Kents*. Õpetajate X üldkongress. Organisatsioonide teateid ja kroonika: Tallinna Õp. Seltsi tegevusest 1930. a.; Läänemaa seminar 10-aastane — *H. Rajamaa*. Välismaalt: Õpetajate Liitude Üleilmalise Ühenduse rahvusvaheline kongress — *dr. J. Rabinovic*; IV rahvusvaheline kodukasvatuse kongress — *Em. Peterson*. Karskus: Õpilaste isetegevus kasvatustöös — *P. K.* Uusi raamatuid.

Kas võimaldab uus Avalikkude algkoolide seadus ühtluskooli põhimõtte edukat teostamist?

(Õpetajate X üldkongressil peetud referaat.)

E. Martinson.

Praegu maksva Avalikkude algkoolide seaduse loomine sündis erilistel tingimustel. Ta oli ühendatud suurte raskustega. Riik oli alles loodud, antud talle põhiseadus. Puudusid aga esialgu veel kõik tähtsamad seadused, millega on tihedaid kokkupuuteid Avalikkude algkoolide seadusel, nagu omavalitsuse seadus jt. Juriidiliselt olid ju maksusel veneaegsed seadused, kuid nendega siduda ei võinud meie oma haridushoone ülesehitamist. Teiseks suureks raskuseks oli asjaolu, et tuli töötada kiires tempos. Aega ei olnud küsimusi kõikkülgselt läbi kaaluda. Veneaegne hariduskorraldus oli meile jätnud pärandiks kirju kogu mitmenimelisi algkoole: vallakoolid, kihelkonnakoolid, kirikukoolid, ühe- ja kaheklassilised ministeeriumikoolid, linnakoolid, kõrge- ja madalaloolid, kroonualgkoolid, eraalgkoolid, keskkoolide ettevalmistusklassid. See pärand tuli kiires korras likvideerida ja luua avalik rahvakool, mis oleks vääriiline demokraatlikule riigi-

korrale. Tuli kiires korras luua ühtluskool. Avalikkude algkoolide seadusega ongi pandud alus ühtluskoolile. Selle radikaalse uuenduse tähtsust ja ulatust vaevalt suutsime tol ajal õieti mõista ja kõikkülgselt hinnata. Kolmandaks suureks raskuseks Avalikkude algkoolide seaduse loomisel oli asjaolu, et meil puudusid kogemused ja eeskujud. Välismaa kogemused ja eeskujud vaevalt meile sobisid, kuna ju maailmasõda oli alustanud uue lehekülje ajaloos. Ja polnud võimalust ja aegagi minna välismaale õpireisile, nagu seda hiljem on tehtud mõne teise — näiteks pedagoogi — seaduse loomise huvides. Niimetamata ei saa jätta ka seda asjaolu, et olime tol ajal — ja nagu see ka teisiti olla ei võinudki — suured idealistid ja optimistid, kes tahtsid tähti taevast maha tuua, kes aga seejuures ei suutnud ette näha kogu halli reaalsust. Kaldusime vast nii mõnigi kord idealiseerima endid, oma rahvast tema kandepinnaga ja juhtivate tegelastega. Kõik need as-

jaolud ja rida teisi sunnivad oletama, et aja jooksul Avalikkude algkoolide seaduses on vajalikud teatavad korrektiivid.

Korrektiivide tegemisele ongi asunud Hasomin oma uue Avalikkude algkoolide seaduse-eelnõuga. On raske ühe referaadi piirides valgustada kõiki reforme, mis tahetakse maksma panna uue seadusega. Minu ülesandeks on ainult selgitada tähtsaimat küsimust: kas võimaldab uus seadus ühtluskooli põhimõtte edukat teostamist. Tuleks peamiselt kaalutella küsimust, kuivõrt otstarbekohased on uues seaduses paragrahvid 35 ja 37, mis kõlavad järgmiselt:

§ 35. Valdade poolt ülalpeetavais algkoolides kestab kursus normaalselt seitse õppeaastat, kuid vallavolikogu otsusel võib valla poolt ülalpeetava algkooli kursus kesta ka kuus õppeaastat, kui vald võtab oma kanda lisakulud, mis tekivad 7-aastase kursusega kooli muutmisest 6-aastase kursusega kooliks (§ 37.).

Linnade, alevite ja maaomavalitsuste poolt ülalpeetavais algkoolides kestab kursus normaalselt kuus õppeaastat, kuid kooli ülalpidaja omavalitsuse volikogu otsusel võib nende algkoolide kursus kesta ka seitse õppeaastat.

Need avalikkude algkoolide ülalpidajate omavalitsuste volikogude otsused algkooli normaalse kestuse muutmise kohta kuuluvad haridus- ja sotsiaalministri kinnitamisele.

Kursuse kestuse riigi algkoolides määrab haridus- ja sotsiaalminister.

§ 37. Algkoolides, kus kursus kestab kuus õppeaastat, töötavad õpilased koolis normaalslt 1. septembrist kuni 31. maini.

Algkoolides, kus kursus kestab seitse õppeaastat, töötavad esimese kahe klassi (õppeaasta) õpilased koolis 20. augustist kuni 15. oktoobrini ja 16. maist kuni 20. juunini ning viie viimase klassi (õppeaasta) õpilased — 16. oktoobrist kuni 15. maini. Haridus- ja sotsiaalministri määruse järgi korraldatakse kordamispäevi niihästi kahe esimese kui ka viie viimase klassi õpilastele vastavate klasside õppetöö vaheaegadel.

Neis paragrahvides sisalduvate reformide põhjenduseks seaduse-eelnõu seletuskirjas on esitatud järgmised motiivid:

Seitsmeaastane algkool kergendab maa-alkkoolide õpilaste koolikohuste täitmist, mis — vaatamata sellele, et maal õppeaeg on olnud lühem seaduses ettenähtud normist ja et kuueaastane koolisundus ei olnud kuni 1930. aasta 1. jaanuarini veel üldiselt maksev — maal siiski on olnud korratum kui linnas, kuna näiteks 1928./29. õppeaastal ei ilmunud sügisel õigel ajal kooli 18,6% õpilastest maal ja ainult 8,6% linnas, ja lahkusid kevadel varem koolist 10,9% õpilastest maal ja 8,9% linnas. Eelnõus ettenähtud koolikorraldus võimaldab vanematele õpilastele olla abiks oma vanemaile talutöis või leida suveks teenistust, nooremale õpilastele kergendaks see korraldus kooliskäimist, sest õppetöö sünniks soojal ajal, kus riiete ja jalanõude muretsemine oleks kergem. Samuti ei oleks suurt vajadust väikeste laste mahutamiseks internaati.

Riigile annaks see korraldus soovitatavat kokkuhoidu, sest kahe esimese õppeaasta jaoks ei oleks vaja erilisi õppejõude. See annaks kokkuhoidu umbes 300 õpetaja palga ulatuses, mis riigi osas teeks 388.800 krooni ja omavalitsuse osas 36.000 krooni aastas. Samuti annaks kokkuhoidu I ja II klassi õpetamine III—IV klassi õppetöö vaheaegadel kooliruumide soetamise alal, sest mitmes koolis langeks ära uute klassitubade juurdeehitamise vajadus ja uute koolimajade ehitamisel tuleks näiteks täiekomplektilises koolis ehitada kuue klassiruumi asemel vaid viis klasstituba. Valdadel on aga õigus jäetud alal hoida ka kuueaastane algkool, kui nad võtavad oma kanda sellest tekkivad lisakulud õpetajate palkade ja majade ehitamise ja nende ülalpidamise alal... Kuigi linna-alkkoolides kuuel õppeaastal on umbes 1200 õppepäeva, maa-alkkoolides aga seitsmel õppeaastal — 980 õppepäeva, ei ole põhjust karta, et maa-alkkoolid ei jõuaks sama kursust läbi võtta mis linna-alkkoolid, sest maa-alkkoolides on ette nähtud kordamispäevad õppetöö vaheaegadel ja õpilaste suurem

vanadus aitab tasuda puuduvaid päevi.“

Nii Hasomini seletuskirja motiivid. Püüame selgusele jõuda, kuivõrt nad on kaaluvad ning paikapidavad. Kõigepealt, kas lahendab uus korraldus karjalaste küsimuse. Õpetajate Liidule on tulnud mitukümmeend märgukirja lastevanemate koosolekute poolt, milles juhitakse tähelepanu sellele asjaolule, et uus seadus ei kergenda, vaid raskendab karjalaste küsimuse lahendamist. Leitakse, et on täiesti võimatu kõige kibedamal tööajal lapsi kooli saata. Kuna praegu maakoolide õpilased on õppetööst vabad kuni 1. oktoobrini, tuleb uue seaduse alusel I ja II klassi õpilastel kooli minna juba 20. augustil, s. o. just kibedal tööajal. Nähtavasti Hasomin arvab, et I ja II klassi õpilased ei käi karjas. Kuid lugu pole nii. Mõned koolid on saatnud sellekohase ankeedi andmed, millest selgub, et I ja II klassi õpilastest on ligi 70% karjasküünajaid. Muidugi on neil siis võimatu ka kevadel koolis viibida kuni 20. juunini. Eriti raskesse seisukorda paneb uus korraldus vaesemad perekonnad, kellel pole võimalust oma laste asemele võõrast töäjõudu palgata ja kellel pole vanemaid lapsi, keda võiks karja saata, või kellel vanemad lapsed suvel on sunnitud mõnd muud ülesannet täitma. Ja niisuguseid perekondi meil kindlasti on üsna palju. Muidugi on sootu ise küsimus, kuivõrt on õiglane alaealiste laste töäjõudu majandulikkudes huvides ekspuuteerida, kuid et Hasomin oma uue koolikorralduse on loonud just suurel määral laste töäjõu kasutamise võimaluse seisukohast lähtudes, siis on igatahes huvitav märkida, mis arvavad lastevanemad ise sellest Hasomini reformist.

Edasi leiavad lastevanemad, et ka neis perekondades, kus lastel sügisel ei tarvitseks karjas käia, nõuab lastevanemalt, eriti emalt, suurt vaeva kibedal tööajal laste kooli saatmine, eriti veel siis, kui kool asub kodust kaugel, või kui tuleb laste kodust tööd jälgida ja neile abiks ja nõuandjaks olla, ja kõige koormavamaks muutub laste koolitamine neis perekondades, kus on ka vanemate klasside õpilasi, nii et seal on ema peaaegu terve aasta laste kooli saatmise

muredega koormatud. Ja neid perekondi on küllalt.

Kui Hasomin arvab, et kehvemal lastel suvel on kergem koolis käia, kuna riiete ja jalanõude muretsemise küsimus ei tekita nii suuri raskusi kui talvel, siis arvavad lastevanemad, et see on siiski väga vähe kaaluv argument suvise kooli kasuks, sest lastel tuleb ju ikkagi koolis käia ka sügisel ja kevadel, mil ilmad juba halvemad ja kooli minemiseks peavad ka kehvemad lapsed endile saama paremad hilibud, kooliriided, nii et neid ikkagi muretseda tuleb. Peale selle näeb uus korraldus ette kordamispäevad. Kordamispäevi tuleb ka talvel korraldada ja sellepärast on soojemad riided ning jalanõud ka I ja II klassi õpilastele hädavajalikud.

Edasi ei olda sellega nõus, et uus seadus sunnib lapsi koolikursuse lõpetama ühe või isegi paar aastat vanemalt, kuna katkendilise koolitöö juures on karta, et teiseks aastaks samasse klassi jätmist tuleb suuremal määral ette kui seni. Kuna praegu algkooli kursus lõpetatakse 13—14-aastaselt, võiks see tulevikus sündida 15—16-aastaselt. Leitakse, et väga suur osa algkooli õpilaste vanemaist on niivõrt kehvad, et nad ka parema tahtmise juures nii kaua ei suuda lapsi koolitada, vaid et nad oma 15—16-aastased lapsed juba leiba teenima peavad saatma. Ühe õppeaasta juurdelisamine oleks lastevanemaile veel kuidagi arusaadav, kui seega tunduvalt tõstetaks laste haridust, kuid on just vastupidist karta: et uus koolikorraldus lastele hariduse mõttes vähem annab kui maksev koolikorraldus.

Hasomin motiveerib oma reformi veel väitega, et „kuigi linna-alkoolides kuuel õppeaastal on 1200 õppepäeva, maa-alkoolides aga seitsmel õppeaastal — 980 õppepäeva, ei ole põhjust karta, et maa-alkoolid ei jõuaks sama kursust läbi võtta, mis linna-alkoolid, sest maa-alkoolides on ette nähtud kordamispäevad õppetöö vaheaegadel ja õpilaste suurem vanadus aitab tasuda puuduvaid päevi.“

Püüame selgusele jõuda, kuivõrt paikapidavad on Hasomini motiivid selleski osas. Kõigepealt kordamispäevad. I ja II klassi õpilastele ei suuda kordamis-

päevad kuigi palju anda, sest neis klassides on suur väärtus just õpetaja pideval tööl lastega klassis. Kodustel töodel pole ju alamais klassides üldse väga suurt väärtust, isegi siis mitte, kui nad on alatasa ühenduses igapäevase klassitööga. Veel vähem väärtus saab neil olla aga siis, kui nad ei ole igapäevase klassitöö täienduseks, harjutuseks. Nad muutuvad siis enam-vähem mehaaniliseks mälu koormamiseks. Õige küll, on meil ju isegi kogemused sel alal, kuid, kahjuks, kurvad kogemused. Eks käinud ju ennegi meie 8—9-aastased lapsed enne vallakooli astumist kirikuõpetaja juures iga paari nädala tagant talvekuudel „katsel“ — oma õpitükke „üles ütlemas“ ja uusi saamas. Eks meie I ja II klassi 8—9-aastaste õpilaste kordamispäevadel käimine muutu samasuguseks „katsel“ käimiseks. Vahe on vast see, et nüüd oleks kirikuõpetaja asemel kooliõpetaja, kes rohkem pedagoogiliselt ettevalmistatud, kuid kes samal ajal peab ka oma harilikku klassitööd tegema talviste õpilastega, kusjuures tal võib tulla tarvis korruga töötada 4—5 klassi õpilastega, kuna aga kirikuõpetajal „katsumise“ ajal muud tööd ei olnud. Teame, missugused olid kaheaastase „katsel“ käimise tulemused. Saadi paari aastaga vaevalt kätte kergemate sõnade mehaaniline lugemine, ja ka ainult lapsele tuttavate kergete sõnade mehaaniline lugemine — see, mida saavutab koolis õpetaja paari kuu jooksul paremini ja põhjalikumalt. Ega ju seda viie peatüki tuupimist tule arvata mõnesuguseks positiivseks väärtuseks. Nii siis ei saa olla suurt väärtust kordamispäevadel I ja II klassi õpilaste juures. Tööst kaob enam-vähem kõik see, millel on arendav väärtus: õpilase mõtlemisvõime ning fantaasia ja vaba väljenduse arendamise, probleemide ülesseadmise ja lahenduste otsingute element — ühe sõnaga kogu loov töö. Kui aga öeldakse, et kordamispäevadel ei tahetagi muud teha kui vana korrata, siis küsiks: kuidas suudavad siis maakoolide õpilased läbi töötada selle 967 päevaga — nii palju sain õppepävi maakoolides 7 õppeaasta kohta —, mis linnakoolides töötatakse läbi 1200 õppepäevaga? Teiste sõnadega, maakooli-

des peab ju 4¼ õppeaastaga sama kaugele jõudma kui linnakoolides 6 õppeaastaga ja seejuures veel palju halvemais tingimustes töötades.

Mis puutub vanemate klasside õpilaste kordamispäevadesse, siis ei saa neil ka olla suurt tähtsust ja peale muu ka sel põhjusel, et neid tuleb ju korraldada sel ajal, mil suur osa õpilastest on kas karjas või muus töös. Ja kuigi tuleks osa võtma kordamispäevadest suur osa õpilastest, siis oleksid need enamikult hoolisamad ja korralikumad õpilased, kellele need kordamispäevad ei oleks nii hädavajalikud, kui neile, kes ainelise kitsikuse tõttu või muul põhjusel on koolist kas varem lahkunud või hiljem kooli ilmunud.

Raske on uskuda, et maakoolide õpilaste suurem vanus kõike seda kompenseeriks, mille poolest maakoolid on halvemais tingimustes kui linnakoolid: s. o. 4¼ õppeaastat 6 õppeaasta asemel, katkendiline töö, õpetaja töö korruga mitme klassi õpilastega.

Eriti raskeis tingimustes on I ja II klassi õpilased, kes sügisel töötavad järgimööda kõigest 48 päeva ja kevadel 28 päeva. Läheb ju paar-kolm päeva niiöelda tööle rakendamiseks. Ei ilmu ju ka harilikult kõik õpilased kohe esimesel päeval kooli. Seda pahet ehk saab suurel püüdmisel vähendada, mitte aga täiesti kaotada. Ja nendegi lühikeste tööhooegade lõpul kaovad ka mõned õpilased enneaegu koolist. Ja ega need lühikesed tööajajupidki pole vabad puudujast õpilastest. Kui palju siis õieti üle jääb päris korralikku tööaega?! Töö pidevusest, kus üks probleem teisest välja kasvab, ei saa kuigi palju juttu olla. Kaldutakse kergesti mehaanilistesse töövõttesse. Et õpetaja töö korruga mitme klassi õpilastega on vähem produktiivne kui üheainsa klassiga töötades, tohiks selge olla igale õpetajale. Kui veel võrdlemisi hästi võib töötada korruga kahe klassi õpilastega, siis igatahes 3, 4 või 5 klassiga korruga töötades töötulemused ei saa olla nii head kui 1 või kahe klassiga korruga töötades. Omas kirjutises „Meie algkoolid maal ei tohi muutuda „hädakoolideks“ „Õpetajate Lehe“ 1. numbris esitasin L. Korn'i tööst „Die Lösung der

Landschulfrage“ võetud andmed töö tulemuste kohta Austria „hädakoolides“ (millise nimetuse — Notschulen — on saanud koolid, milles üks õpetaja töötab korruga mitme klassiga), mis tohiksid huvi pakkuda ka meile. L. Korn'i andmete põhjal neis koolides, kus töötas üks õpetaja korruga 8 klassiga, suudeti 8 õppeaasta kavast keskmiselt läbi võtta ainult kolmkaheksandikku. *Nähtavasti ei aita siis suurt üksi õpilaste vanus, kui muud tingimused on halvad.* Ja koolides, kus töötasid kaks õpetajat 8 klassi õpilastega, suudeti kavast keskmiselt läbi võtta ainult pool osa. *Tohiks vist selge olla, et Hasomini optiimism— et maakoolid uue koolikorralduse põhjal töötades jõuavad sama kursuse sama hästi läbi võtta kui linnakoolidki palju soodsamais tingimustes — ei ole millegagi põhjendatud.*

Ei tohi ka unustada asjaolu, et uus seadus raskendab nende koolide pedagoogilist tegevust, kus töötab üks õpetaja mitme õppeaasta lastega — ja niisuguseid koole on maal palju. Praegu maksva seaduse alusel kui õpetajal on käes korruga õpetada enam kui üks klass, siis on kõige kõrgem lubatud õpilaste arv niisuguses ühendatud klassis: kahe klassi ühendamisel 40, kolme klassi ühendamisel 36 ja nelja klassi ühendamisel 30. See määrus on täiesti arusaadav, sest töö ühendatud klassis on palju raskem: nõuab ju palju aega õpetajalt mitmele klassile ülesannete koostamine ja lahendatud ülesannete kontrollimine. See on kuidagi enam vähem rahuldavalt võimalik väikesearvuliste klassikomplektide juures. *Uue seaduse alusel õpilaste arv seesuguses ühendatud klassis võib tõusta 50-ni ja tarbekorral isegi kõrgemale.* Uuest seadusest on välja jäetud nõue, et sel korral, kui õpilaste arv on üle 50, kooli ülalpidajad on kohustatud avama kõrvalklassi. Peale selle maksva seaduse alusel üle kahe klassi ühendamine on lubatud ainult iseäraliste geograafiliste olude või erakorraliste tingimuste tõttu, nagu väikesed mere- või soosaared, metsakülad, koolid vähesel arvul koosasuvatele muulastele, suur puudus õpetajaist, kooliruumide puudus jne., nagu see on ette nähtud maksva seaduse 41.

paragrahvi 2. märkuses, mis märkus aga uues seaduses puudub. Nii siis, *uue seaduse alusel maa-algkoolide pedagoogilise töö tingimused on märksa halvemad kui linnakoolides ja selle seaduse elluviimisel maa seitsmeklassilised algkoolid paratamatult langevad palju halvemasse seisukorda kui linna kuueklassilised algkoolid.* Ja mis on selle tagajärg? Maa jõukam kiht saadab oma lapsed linnakoolidesse. See on muidugi halb pedagoogiliselt, kuna linn oma teissuguse kultuuriga, „linnakultuuriga“, võõrutab maalapsed talutööst ja istutab noored inimesed, kellel puudub veel oskus orienteeruda uutes oludes, kellel puudub linnas ka vanemate hoolitsev käsi ja silm ja kodune hingeõhk, ebaloomulikku õhkkonda, kus nii palju komistuskive. Halb on see ka rahvajanduslikult, kuna vanemate vaevaga teenitud raha kasutatakse ebadroductiivselt. Kuid pole teist teed keskkooli edasisaamiseks. *Veel viletsamaks jäävad aga selle tõttu maakoolid. Lastevanemaid, kes oma lapsi linnas koolitavad, kaob loomulikult huvi oma kooli paremale järjele tõstmise vastu.* Püütakse läbi saada minimaalsete kuludega. *Maakoolid muutuvad sõna tõsisel mõttes kehvema rahva „hädakoolideks“.* *Küsiksin, kas see on see maaorientatsioon, millest vahel ilusaid sõnu tehakse?*

Hasomin nähtavasti isegi ei usu oma normaalse maa-koolitüübi paremusse: jätab ta ju võimaluse valdadele korraldada ka maal linna-algkoolide-tüübilisi koole. Ülekohus aga on, et sel puhul vallad peavad endi kanda võtma sellest tekkivad lisakulud. Nii siis, *linnad võivad endile korraldada koole, mis nõuavad suuremaid kulusid riigilt ja mis kindlasti on paremad, kuid kui tahab vald sedasama teha, siis kannab lisakulud!* Mispärast on siis vallad pandud halvemasse seisukorda? Siin ei ole jällegi lõhnagi sellest maaorientatsioonist. *Otse lubamatu on see „riigimehelik tarkus“, mis seab meie kandvama kihhi, meie maarahva kihhi hariduse saamise suhtes põhjendamata ebaõiglasse seisukorda.*

Vististi kõige kaaluvamaks argumendiks uue koolikorralduse poolt tuleb pidada kokkuhoiu teostamise võimalust.

Ei saa ju selle vastu palju vaielda, et kui riigil on majanduslikult raske seisukord, et siis kokkutõmbamised on hädavajalikud. Kui kokkukohoidu teostatakse kõigil teistel aladel, siis tuleb muidugi seda teostada ka haridusalal. Kõsimus võib seista vaid selles, kas teostatakse kokkukohoidu ka kõigil teistel aladel ja teiseks, kas just alghariduse korraldamise alal tuleb haridusministeeriumil kõige suuremat kokkukohoidu saavutada, või on see võimalik mõnel teisel alal, ja kolmandaks, kas alghariduse korraldamise alal uue koolikorraldusega teostatav kokkukohoid on kõige otstarbekohasem moodus, või on võimalik seda ka teisiti teostada. Püüame leida lahendusi neile küsimustele.

Kõigepealt peame otsekohe väitma, et meie riigi teistel ametkondaladel ei märka seda ülisuurt kokkukohoidmise teostamist, nagu seda on teostatud juba ja kavatsetakse veel teostada hariduse alal. Kas annavad tunnistust ülisuurest kokkukohoiu püüdest meie suured kulud kaitseväge ja kaitseliidu korraldamise alal, kõiksugused esindus- ja muud kulud riigi keskasutistes, eriti välisministeeriumis, välissaatkondades, suured kulud riigivanema ja teiste kõrgemate isikute majade ning losside soetamise ning korrashoiu alal, luksusautod, paraadid, kuningate vastuvõtud, kõrgemate riigiametnikkude kõrgeid palgaid ning pensionid jne. jne.? Tõsi küll, on katsutud kokku tõmmata ministeeriumide ja teiste kõrgemate asutiste koosseisusid, kuid iseküsimus on, kas ja kui palju on sellega saavutatud kokkukohoidu. On küll üht või teist kõrgemat ametnikku teise nimega hakatud nimetama, kuid kokkukohoidu sellega vististi pole kätte saadud. Meie riigiasutiste tööd pole ikka veel suudetud lihtsustada ning otstarbekohasemalt ümber korraldada. Kas annab tunnistust suurest kokkukohoiust see, kui koalitsioonis asuvad parteid üksteise võidu saadavad kõrgetele kasutoovatele kohtadele isikuid, kes oma väärtuselt sugugi sinna ei kõlba ja kelle mannetuse tõttu kannatab töö kõrgemais asutistes? Kas ei ole see pillamine, aga mitte kokkukohoidmine? Kas ei ole meie õpetajad õigustatud tegema neid etteheiteid oma riiki-

gimeestele, kuna ju oleme täieõiguslikud riigikodanikud, kes aga peale selle suuremal määral kui ükski teine riiklikond oleme selle eest ihu ja hingega sõdinud, et meil saaks kord oma riik, kus valitseks tõde ja õigus. Meil peab jätkuma julgust avalikult öelda, et riik ja rahvas ei tohi saada üksikute parteide ja isikute söödamaaks, kust igaüks katsub endale kõige parema koha välja õngitseda. Loomulikult peab siis rahva enda huvide — seega siis ka tema hariduse huvide — täitmiseks vähem järele jääma. Omal ajal oli mul Riigikogus tarvidus kõnelda meie riigiteenijate palgakdest. Ma leidsin, et meie kõrgemate ametnikkude palgad võiksid olla vähemad. Sellele vastas tollaegne rahaminister, et kui kõrgemate ametnikkude palgad on madalad, siis nad kergesti kalduvad kuritarvitustele, altkäemaksuvõtmisele, riigiraha raiskamisele jne. Isiklikult arvasin, et kui kõrgemal ametnikel pole ausust ja õiget riigikodanikutunnet, mis ei luba riigilt rohkem nõuda, kui ta anda suudab — ja minu arvates ei suuda meie väike riik oma kõrgemaile ametnikele anda pooltki neid mõnususid, mis suuremad ning rikkamad riigid — siis need riigiametnikud satuvad kuritarvituste teele ka kõrgemategi palgades juures. Minu kui „koolmeisteri“ mõtteviisiga ettepanekud kukutati muidugi läbi ja maksma pandi riigiametnikkudele palganormid selles vahekorras, mis minu arvates olid liiga soodsad kõrgemaile ametnikele. Pärast on neid palkasid muidugi mitu korda ümber muudetud, kuid palgade vahekorrad on vist umbes endised või ehk veel rohkem kasulikud kõrgemaile ametnikele. Kuivõrt aga need kõrgemaile ametnikele soodsamad palganormid on suutnud vältida riiklikke kuritarvitusi, seda teab ju igaüks. Ja mulle näib, et praegugi on meil pahatihti maksev isiklik või parteiline saagiahnitsemise politika ja et „koolmeisterlik“ vaade neis asjus on ometigi ehk õigem. Nii siis, mitte riiklikku kokkukohoidu igal alal ei leia me, vaid saagiahnitsemist, laiutamist ja, kui kõnelda piltlikult, „Nizza roosidega ülekülvamist“ ja moenarruste ning kõige nõudlikuma etiketi täitmist.

Vaatame edasi, kas haridusministeer-

rium, kui siiski tema kõigepealt on kohustatud kokkuehoidu saavutama, seda ei saa mujal teostada kui just alghariduse läbiviimise alal. Algame kõigepealt hariduselu juhtivaist asutistest: haridusministeeriumist ja koolivalitsustest. Vene ajal oli meil Tallinnas ainult üks rahvakoolide direktor mõne kantseleijõuga ja kohtadel kümnekond rahvakoolide inspektorit, kes väga kitsendatud krediitide tõttu võisid endile ajutiste tööjõududena palgata mõneks tunniks päevas abiks kantseleijõu. Praegune hariduselu korraldamise ning juhtimise aparaat on kahtlemata viis-kuus korda suurema-arvulisem. Mõnes koolivalitsuses on ühes koolinõunikudEGA tervelt tosin inimesi alaliselt ametis ja peale selle töötavad veel haridusnõukogud ja hariduskomisjonid. Ja palju tööd koolikohustuse täitmise järelevalve, statistiliste andmete kogumise jm. asjus peavad koolid ära tegema. Ja haridusministeeriumile on Õpetajate Liit ja temale alluvad toimekonnad ning tegelased palju tööd ära teinud, kas õp-pekavade koostamisel või muul alal. Tekib küsimus, kas ei oleks võimalik kokkutõmbamisi ja kokkuehoidu teostada haridusala juhtivate asutiste juures. Arvan, et see peaks võimalik olema. Kas ei peaks võimalik olema läbi saada vähema paberi hulgaga, kui tööd kat- suda otstarbekohasemalt korraldada. Ei ütle, et meil siin just laiutatakse, aga kui majanduslikud raskused on tõesti nii suured, et asutakse juba rahvakooli muutma mingisuguseks „hädakooliks“, siis igatahes tuleks ka siin küsimust tõsiselt kaaluda.

Kuid väga suurt kokkuehoidu me kindlasti sellega ei saavuta, kuigi suudaksime läbi viia rohkem lihtsustatud asja-ajamise korra haridusministeeriumis ning koolivalitsustes ja kokku tõmmata nende asutiste koosseisud. Seepärast tuleks kaaluda, kas poleks võimalik teostada kokkuehoidu hariduse alal mitte algkoolide, vaid mõne muu ala arvel. Kuigi ei tahaks kärpida meie kõrge- mate, kesk- ning kutsekoolide krediite, siiski, kui koolide krediitide kärpimine oleks möödapääsmatu, siis igatahes võiks kärpida nende krediite, kui luua algkool, mis ei vasta rahva hariduslik-

kudele nõuetele. Algkoolide alal võiksid ehk kaalutlemisele tulla järgmised kokkuehoidu võimalused: 1) väikeste koolikeste ja klasside ühendamise, 2) mitte igasse kohta täiekomplektilise 6-klassilise algkooli avamine, 3) tagasihoidlikkus ehitusnõuete ülesadmisel koolimajade ehitamisel. Käesoleva küsimuse kohta on mõne õpetajate ühingu poolt veel arvamust avaldatud, et kui muidu ei suudeta kokkuehoidu saavutada, siis lepime õpetajad ajutiselt rasketel aegadel vähema palgaga. Nii kirjutab üks õpetajate ühing:

„Meie algkool senisel kujul on meie kümneaastase vabaduse kallim saavutis,“ ja arvab, et õpetajad võiksid algkooli päästmiseks anda 8% oma palgast. Ja teine ühing arvab, et defitsiidi katteks võiksid õpetajad anda ära omad palgamaad ja kui sellest ei jätku, siis vabatahtlikult leppida vähema palgaga, ja kirjutab:

„Sel põhjal võiks alal hoida kooli, mis on meie riigi kümneaastase töö tulemus, mis on loodud suure vaevaga ja raskeis tingimustes...“

Arvan, et laialdased kommentaarid selle ilusa fakti kinninaelutamisel on tarbetud. Ei suuda siiski hoiduda avaldamast üht tunnet, mis mind valdas nende ühingute märgukirjade lugemisel: *Ei ole meieaegsetegi õpetajate hulgast veel kadunud ilus koolmeisterlik mõtteviis. Tõesti, kui meil meie ühtluskool on saanud õpetajaile pühaduseks, millele ollakse valmis tooma ohvreid, siis ei heiduta meid tema vaenlaste pealetungid ja majanduslikud kalkulatsioonid.*

Majanduslikud kalkulatsioonid ei sunni meid veel likvideerima oma ühtluskooli, kuna peab leidma teisi teid majanduslikkude kalkulatsioonide rahuldamiseks.

Loodan, et olen suutnud selgitada, kui võrt vähe paikapidavad on need motiivid, mis Hasomin on seaduse-eelnõu seletuskirjas esitanud oma reformkooli kaitseks. Uue koolikorralduse vastu võiks aga veel nii mõndagi muud ette tuua, mida Hasomin pole üldse puudutanud. On ju teada, et mõõtmiste abil on teaduslikult kindlaks tehtud, et *lapsed kõige rohkem kasvavad suvel ja seda*

selle tõttu, et siis lapsed viibivad kõige rohkem vabas looduses ja saavad kõige rohkem päikest. Meie põhjamaa ei saa kiidelda päikeseküllusega ja meie rahvas oma laste tervisege. Kui nüüd veel sel ajal, mil meil on enam päikest ning valgust, lapsi sundides koolipinkide taha, eemaldame neid päikesest, valgusest, õhust vabas looduses, siis esiteks, on väga küsitavad töötulemused ajal, mil laps otse ihkab vabasse loodusse, ja teiseks, meie suurel määral hävitame laste tervist ja füüsilist arenemist.

Edasi sünnitaks kindlasti suuri raskusi kahetüübiliste algkoolide olemasolu õpilaste ühest koolist teise üleminekul. Ütleme, maa-alkkooli õpilane on ühe õppeaasta õppinud maal, tema vanemad kolivad linna ja ta peab nüüd astuma linna-alkkooli. Kuid missugusesse klassi? Teise klassi ta ei kõlba, sest kindlasti ta ei ole suutnud kõike seda läbi töötada paari-kolme kuuga, mida on läbi töötanud linna-alkkooli õpilane kaheksa kuuga. Esimesse klassi astudes tal aga läheks kaduma maakoolis viidetud „õppeaasta“.

Ka praegused õppekavad ei sobiks „reformeeritud“ algkoolile, samuti ka praegused õpperaamatud. Algkoolide hoolekogud on soetanud hulga raamatuid kehvemaile õpilastele tarvitamiseks andmiseks. Koolide õpetajate raamatukogudesse on muretsetud igast õpperaamatust õpetajaile tarvitamiseks vastav arv eksemplare. Kõikide algkoolide hoolekogude ja õpetajate raamatukogude väärtus ulatub kümneisse miljonisse. Kui need raamatud osutuvad äkki kõlbmatuks, siis on seega kaotatud rahva varandust kümnete miljonite väärtuses. Sellest kõigest ju võiks üle saada, kui „reformeeritud“ algkool oleks kindlasti parem. Kuid et karta on, et ta ei tule parem, siis on täiesti kergemeelsus rahva varandust tuua ohvriks kahtlastele katsetustele. Võibolla aga veel rohkem on kahju sellest suurest tööst, mis on kümne aasta jooksul tehtud õppekavade ja õpperaamatute koostamisel.

Lõppeks ei tohi unustada asjaolu, et uus koolikorraldus paneb väga suure koorma maaõpetaja õhule: ta peab töö-

tama mitme õppeaasta lastega ühes klassis, töötades kevadel ja sügisel ning suvel I ja II klassi õpilastega ja samal õppeaastal talvel vanemate klassidega, ka sagedasti mitme klassiga koos, ta on sunnitud ühel ja samal õppeaastal koostama mitmed töökavad, neile kõigile koostama vastavad ülesanded õpilastele, nende mitmeladiliste probleemide lahendamist teostama ning kontrollima, tal on tööd kooliaias, internaadis ja ka seltskondlikule tööle peab ta suure osa omast ajast ohverdama. Aga kas üks inimene suudab seda teha ja seejuures jääda terveks ning värskeks, kes alati suudaks kaasa kiskuda noori? Mitte ainult õpetaja isiku huvides, vaid just tema töö tulemuste huvides peame nõudma, et õpetajat mitte liigselt ei koormataks tööga. Tahes või tahtmata õpetaja peab siis loobuma seltskondlikust rahvavalgustaja tööst, mida meie maaõpetajad seni ausalt teinud. Kas on aga kasu sellest meie rahvaharidusele, kui noorte loomulik kasvataja ei saa oma tööd jätkata ka väljaspool kooliseinu ja pärast noorte kooli lõpetamist.

Võiks nii mõndagi ette tuua uue koolikorralduse vastu, kuid arvan, et tähtsaima siiski olen ära öelnud ja eks ametikaaslased täiendada minu ettekannet läbirääkimistel. Loodan, et oleme veendunud selles, et Hasomini uus koolikorraldus takistab ühtluskooli edukat teostamist ja et kongress peaks vastu võtma järgmise resolutsiooni:

Kongress leiab, et mitmed uues Avalikkude algkoolide seaduse-eelnõus leitud muudatused, eriti aga par. 35. ja 37. ettenähtud koolikorraldus takistavad tema elluviimisel ühtluskooli põhimõtte edukat tööd ja ähvardavad halvavalt ning tagasikiskuvalt mõjuda meie rahva suurema ning kandvama osa — maarahva — kultuurilisse arenemisse.

Kongress teeb Eesti õpetajate Liidu juhatusele ülesandeks, kasutada kõik tarvis-minevad seaduslikud abinõud selleks, et ei pääseks maksvusele rahvale kahjulik koolikorraldus, ja kutsub üles kõiki Eesti õpetajate Liidu liikmeid selgitama rahvale selle koolikorralduse puudusi.

Lõppeks veel mõni sõna sellest, mis peaksid õpetajad tegema, et ei lõhutaks meie ühtluskooli. Eesti õpetajate Liidu juhatus muidugi omalt poolt püüab kõik teha, et uus koolikorraldus ei leiaks seadusandlikku sanktsiooni. Ei tahaks uskuda, et meie rahvaesindajad seaduse maksma panevad esitatud kujul. Sünib see siiski, siis ei jää meil muud üle, kui peame selle seaduse viima rahvaääletusele ja siis oleneb seaduse saatus just õpetajaist, kuivõrt nad suudavad kohtadel rahvale selgeks teha uue koo-

likorralduse puudusi. On ju teada, et ühtluskooli vastased kohtadel on alustanud aktiivset kihutustööd uue koolikorralduse kasuks.

Lugupeetud õpetajad! *Kümne aasta eest leidsime endid suures töös Eesti kooli loomise alal, millest oli tähtsaim algkooli hoonele aluse rajamine, algkooli seaduse loomine. Leidkem ka nüüd raskele ning vastutaval ajajärgul endid ehitatud hoone kuitsmisel. Usun kindlasti, et seda tahame ja suudame.*

Eesti õpetajate X üldkongressi järellaineid.

E. Martinson.

Meie suuremad politilised ajalehed on toonud oma veergudel haridus- ja sotsiaalministri seletused ajakirjanikele päevakorral olevate küsimuste — muuseas ka algkooli seaduse-eelnõu — kohta.

„Postimehe“ m. a. 354. numbris ilmunud kirjutise „*Äpardunud kavatsus kooli alal*“ põhjal seletanud haridus-sotsiaalminister:

Uut koolikorraldust on teravalt arvustanud hiljuti peetud õpetajate kongress. Pärast seda on küsimust kaalutud ka ministeeriumis ja leitud, et suvekooli teostamine on praegu võimata. Küsimusest peaksid eeskätt huvitatud olema põllumehed, kuid nad olevat ses küsimuses väga passiivsed, kuna aga õpetajad tegevat uue koolikorralduse vastu kõva propagandat, sest seaduse elluviimisega kaotaks kohad 300—350 õpetajat, nii et koalitsiooni kuuluvad rühmad olevat küsimuses kahtleval seisukohal, „*mispärast minister seda Valitsuses läbi viia ei saa.*“

„Päevalehe“ m. a. 355. numbris ilmunud kirjutises „*Suvist õppetööd maa-alkkoolides ei tule*“ antakse edasi haridus- ja sotsiaalministri seletused umbes järgmiselt:

Uue koolikorraldusega tahtnud haridus- ja sotsiaalminister saavutada kok-

kuhoidu, kuid õpetajad olevat uue koolikorralduse vastu, kuna kool selle all kannatavat. Ka õpetajate kongress olevat arutanud asja, kuid kahjuks ei oldud seal tuttavad Valitsuse seisukohaga. „*Haridusminister loodab peagi esineda ettepanekuga seda küsimust puudutavate paragrahvide kustutamiseks.*“ Kokkuhoidu tahtvat aga haridusminister saavutada mitte kooli, vaid õpetajate arvel.

„*Kaja*“ m. a. 305. numbris ilmunud kirjutises „*Kooli alal nõutakse uut kokkuhoidu*“ teatatakse, et haridus- ja sotsiaalminister seletanud sama küsimuse kohta, et uue koolikorralduse läbi olevat loodetud saavutada kokkuhoidu umbes 300—350 õpetaja koha kaotamise teel. See süvine väikelaste kooliskäimine olevat aga Valitsuses otsustatud seaduse eelnõust välja jätta, „*sest Valitsuses ei ole koalitsiooni rühmades selles asjas üksmeelt...* Sama küsimust, mis oli juba Valitsuses otsustatud, arutati hiljuti ka õpetajate kongressil, *mis kujunes selle tõttu lahtisest ustest sissestardumiseks.*“

„*Vaba Maa*“ m. a. 304. numbri kirjutises „*Õpetajate kongress ja HSM seaduse eelnõud*“ sama küsimuse kohta teatatakse, et haridusminister puudutanud vastpeetud õpetajate kongressi ja

seal päevakorras olnud küsimuste arutamist. Uus koolikorraldus ei olevat õpetajaile meeldinud, „kuna selle uuen-duse tõttu oleks jäänud suvevahe-*aeg puhkuseks väga lühikeseks. Ka kardetakse, et õppetöö selle all kannatab. Kahjuks pole aga Õpetajate Liit tutvunud selles asjas Vabariigi Valitsuse seisukohaga.* Valitsus pole enam sel teel huvitatud tulude kokkuhoiust ja esialgul kavatsatud muudatused avalikkude algkoolide seaduse-eelnõus on jäetud kõrvale. Kuna Õpetajate Liit ei pidanud selles asjas kontakti HMS-iga, siis kujunes õpetajate kongress lahtis-*test ustest sisse murdmiseks ja näis, nagu oleks maaorientatsiooniga haridusminister patustanud maahuvide vastu.*“

Nagu ülaltoodust näha, süüdistatakse Õpetajate Liidu juhtivaid tegelasi selles, et nad pole kontakti pidanud Vabariigi Valitsusega ja Haridus- ja Sotsiaalministeeriumiga ja on seetõttu lahtistest ustest sisse murdnud. Jätame esialgu kõrvale küsimuse, kas on Liidul üldse võimalik olnud kontakti pidada Valitsusega, ja oletame, et Liidul oli teada, et Valitsus ei poolda uut koolikorraldust. Kas selgi korral uue Avalikkude algkoolide seaduse-eelnõu arutamine õpetajate üldkongressil ja tema kohta oma seisukoha avaldamine oleks olnud lahtistest ustest sisse murdmine? Koguništi mitte. Seaduse-eelnõu on ju Riigikogu poolt veel vastu võtmata ja kuigi Valitsus ehk esitab paranduse, mille põhjal eelnõust langeks ära uus koolikorraldus, kuid kes garanteerib selle, et just Valitsuse parandused vastu võetakse? Kas on vähe juhtumeid, kus Valitsuse ettepanekud on läbi kukkunud? Parandusettepanekuid aga pole Valitsuse poolt veel esitatudki. Neid haridus- ja sotsiaalminister alles loo-*dab esitada.* Missugused need parandused tulevad, see on ju täiesti teadmata. Võib-olla, migisugune kompromiss maksva ja kavatsatud koolikorralduse vahel. Õpetajate Liit võis arvestada ainult seda, mis seisab must-valgel Riigikogule esitatud eelnõus ja selle kohta seisukohavõtmine ei ole lahtis-*test ustest sisse murdmine.*

Õpetajate Liidul olid aga ka täiesti saladuse katte all Valitsuse ja haridus- ja sotsiaalministri seisukohad uuest koolikorraldusest loobumise asjus. Selles asjas aga ei saa süüdistada Õpetajate Liitu, kuna tema kontakti loomise püüded pole andnud soovitavaid tulemusi. Käesoleval korral on aga Valitsuse uue seisukoha võtmine olnud kõigile uudiseks ja sellest saadi teada alles *pärast õpetajate kongressi,* kui haridus- ja sotsiaalminister sellest teatas ajalehtede esindajaile. Ka sellegi informatsiooni osaliseks ei saanud Õpetajate Liidu poolt väljaantava ajakirja „Kasvatuse“ ja „Õpetajate Lehe“ esin-*dajad ja ka kõik kutsutudki esindajad pole haridus- ja sotsiaalministri seletusest nii aru saanud, nagu oleks Valitsus juba mingisuguse muutva seisukoha võtnud uue koolikorralduse asjus.* „Postimees“ ütleb näit. selge sõnaga, et „küsimust on õige teravalt arvustatud õpetajate kongressil ja asutud täitsa eitavale seisukohale. Ka ministeeriumis olevat küsimus *pärast seda* kaalumisel olnud ja on leitud, et suvekooli teostamine praegu on võimata.“ Nii siis, Valitsuse otsust nähtavasti kongressi ajal polnudki, kui uskuda „Postimehe“ informatsiooni, kuna *pärast kongressi* on küsimust kaalutud ja leitud, et suvekooli teostamine on võimatu. Kõige huvitavam on aga veel asjaolu, et kongressist võtsid osa Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi kõrgemad ametnikud, kellest mõni esines isegi uue seaduse-eelnõu kaitseks, kuid kellele oli nähtavasti täiesti teadmata, et Valitsus on asunud eitavale seisukohale uue koolikorralduse suhtes. Kuidas võib siis Õpetajate Liitu süüdistada, et temal puudub kontakt haridus- ja sotsiaalmin-*istriga, kui seda kontakti pole olemas isegi haridus- ja sotsiaalministri ja tema kõrgema ametniku vahel ja veel niisuguses küsimuses, mille arutamiseks on kokku kutsutud Eesti õpetajas-*kond ja millest osa võtma saadetakse ministeeriumi kõrgem ametnik?**

Mis puutub „Vaba Maa“ väitesse, et Õpetajate Liidu kongress kujunes lahtistest ustest sisse murdmiseks (kuna Valitsus olevat juba loobunud uuest

koolikorraldusest) „ja näis, nagu oleks maaorientatsiooniga haridusminister patustanud maahuvide vastu,“ siis ei ole see õige, et see ainult näis, vaid kui oletame, et uus koolikorraldus on patustamine maaorientatsiooni põhimõtte vastu, siis see patustamine on juba sellega aset leidnud, kui maaorientatsioonivastane seaduse-eelnõu on esitatud Valitsusele ja Riigikogule. Kas see on siis maaorientatsioon, kui alles pärast põhjalikku mahategemist ollakse sunnitud uuest koolikorraldusest loobuma?

„Päevalehe“ 6. numbris ilmunud kirjutises „Rahvakooliõpetajate erakorraline üldkongress“ asub N. K. ka eitavaale seisukohale uue koolikorralduse asjus. Üldiselt pooldab N. K. minu referaadis esitatud seisukohti ja täiendabki neid veel. Nii soovib ta kokkuhoiu teostamiseks maavalitsuste likvideerimist. Ei poolda N. K. „E. Martinson'i soovitus, et kokkuhoidu võiks saavutada koolimajade ehituse alal“. Pean aga lugupeetud N. K.-le tähendama, et ma nagagi, ega ka viimasel kongressil ettekantud referaadis pole soovitanud teostada kokkuhoidu koolimajade ehi-

tuse alal ses mõttes, et koolimajade ehitamiseks tuleks vähem krediiti riigi poolt määrata, vaid minu referaadis oli öeldud, et „võiks ehk kaalutlemisele tulla... tagasihoidlikkus ehitusnõuete ülesseadmisel koolimajade ehitamisel.“ Sellega tahtsin öelda, et kui meie liiga suured nõuded koolimajade ehitamisel kehval ajal üles seame, siis suudame antud krediitidega vähe koolimaju üles ehitada.

Teiseks juhiksin lugupeetud N. K. tähelepanu asjaolule, et õpetajate X üldkongress ei olnud mitte rahvakooliõpetajate kongress, vaid üldse õpetajate kongress — niihästi sisult kui vormilt, kuna kongressi kavas olid kõiki õpetajaid huvitavad küsimused (õpetajate teenistusseaduse küsimused) ja kuna Eesti Õpetajate Liit oli kongressi korraldanud kõigile õpetajaile.

Arvan, et õpetajate kongress on oma ülesande täitnud — olnud Eesti kooli kaitsmisel majanduslikult raskel ajajärgul, ajajärgul, mil tagasikiskumise lained on ähvardanud hävitada meie iseseisvuse aja positiivsemaid tulemusi hariduse alal.

Koolimaa küsimus.

(Õpetajate X üldkongressil peetud referaat.)

A. K u k s.

Koolimaa vajadus on tunnustatud maksvas Avalikkude algkoolide seaduses, teda tunnustab ka uus Avalikkude algkoolide seaduse-eelnõu. Küll on uues eelnõus maa normide küsimus ja koolimaa kasutamise moodus pisut teisiti reguleeritud kui maksvas seaduses.

Et saada mõõdupuud hindamiseks, kuidas oleks parem, peame kõigepealt jõudma selgusele, mis mõte on koolimaal, milleks ta on mõeldud.

Seletuskirjas uuele Avalikkude algkoolide seaduse-eelnõule leiame lause: „Talu on koolile vajaline, sest see varustaks õpetajaid piima ja hädavajaliste produktidega, mida ilma selleta raske saada, ja võimaldaks näitlikku põllutöö õpetamist eriti täienduskoolides.“

See lause käib muidugi üksnes selle maa kohta, mis on õpetajale ette nähtud isiklikuks kasutamiseks, maa-ala kohta, mis on mõeldud kooliõue ning kooliaia jaoks ei leidu seletuskirjas sõnagi. Arvatavasti loetakse selle vajadus olevat selge seletustetagi.

Peab rõõmu tundma, et meie mõõduandvad ringkonnad on sedavõrt veendunud kooliõue ja kooliaia vajaduses, et seda enam kaitsta pole vaja. Jääb vaid koolitegelastel leida kooliaiale ja -õuele vääriline sisu. Missugune see sisu peaks olema, sellest rääkisin pikalt kooliuuenduse näitusel möödunud sügisel, selle kohta on ilmunud ka mitmed väärtuslikud kirjutised mag. J. Port'i sulest. Seepärast arvan, et oleks as-

jata neid mõtteid siin hakata korrumata. Ei saa ainult hoiduda ühte alla kriipsutamast, et kooliaia- ja õue-mured peaksid seisma esikohal ja olema südamel kogu kooliperel, nad peaksid kujunema maa-algkooli au- ja uhkusasjaks, sest nad on universaalseks õppeabinõuks, mis kaalub üles kõik kallid linnakoolide õppeabinõud.

Teisiti on lugu õpetaja isikliku maaga. Ses küsimuses on mitmeti-mõtlejaid. Ühed leiavad ta olevat vajalise, teised mitte. Mõtete lahkuminekuil leiame nii seltskonnas kui õpetajaskonnas. Juba see fakt, et ministeerium leidis vajalise õpetajate maavajadust argumenteerida, tõendab, et siin niisugust üksmeelt ei ole, kui esimeses osas.

Milles seisab siis õpetajate maavajadus? Kas on see osa palka natuuras?

Ei, sest ta antakse õpetajate kasutada rendi alusel, pealegi oleks sel puhul pidanud maakasutajail vähendada seevõrt rahapalka, kuid seda ei näe ette maksvad seadused, sellest ei ole juttu ka uutes eelnõudes. Seega tuleks arvata, et seaduseandjad ei ole mõelnud õpetajate maa-ala palgamaana. Tal ei ole ju omaette ka kuigi suurt väärtust, ta vaid võimaldab väärtusi produtseerida.

Mis mõte on koolimaal siis?

Toetudes osalt Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi seletuskirjale, ma näen koolimaa mõtet kolmelt seisukohalt:

1. Ta annab õpetajate-perele teatava majandusliku rippumatuse ümbruskonna elanikest piima ja teiste hädavajaliste produktide ning liikumisvõimaluste poolest, mis õpetaja autoriteedi üheks tähtsaks aluseks.

2. Võimaldab õpetajaile ja nende perekonnaliikmeile produktiivselt oma vaba aega kasutada.

Iga isik vajab kutsetöö kõrval mõnd teist tööd lahutuseks ja värskenduseks. Kõige õilsamaks ja mõistlikumaks ajakasutamiseks tuleb tingimata lugeda loovat teotsemist põllul või aias. Kuna linnaõpetajad otsivad lahutust kunsti, kirjanduse ja teaduse harrastamises või seltskonnatöös, on maaõpetajail sedalaadi vaba aja kasutamine rasken-

datud maaelu tingimustel, seda lähemal seisavad nad aga loodusele ja tema aardeile. Kahju on õpetajast, kes on satunud maale, kuid ei tunne mõnu loodusest ja põllul või aias teotsemisest, veel enam aga on kahju õpetaja perekonnast, kes ihaldab loovat tööd, aga tal puudub tükike maad, kus võiks vabalt töötada. Kuritegu oleks võtta maaõpetajailt ära õilsam meelelahutus, tõugates neid seega halvemaile ajaviiteile.

3. Õpetaja eeskuju mõjub tervendavalt ja kaasakiskuvalt noorsoole kui ka ümbrusele.

Füüsilist tööd peetakse needuseks. Piibli jutt Aadamast, kes pärast patulangemist pidi palehigis igapäevast leiba muretsema, kuna paradiisis seda polnud vaja teha, on süvendanud mõtet, et füüsiline töö on nagu mõni patuorjus. See vaade on juurdunud nii sügavale, et tast kergesti lahti ei saa. Kuid meie teame ometi, et töö on õnnistuseks, töös on meie õnneallikas, et füüsiline töö ei ole halvem ega raskem kui vaimne töö. See on uus tõde, uus evangelium, mida kuulutab uue-aja teadus. Selle töö peab õpetaja viima rahva sekka, peab istutama noorsoosse. Ja mis on mõjuvam kui eeskuju? Sellelt seisukohalt peaks iga maa-haritlane saama tükikese maad isiklikuks harimiseks. Väärib allakriipsutamist, et meie linna-haritlastestki paljud põevad igatsust maa ja maatöö järele, mis ilmneb selles, et kel vähegi võimalik, katsub muretseda endale krundi ja ollakse kohe labidaga platsis.

Ülirõõmus nähe, siin räägib terve instinkt, isa-isade veri. Nagu iga juut tahab omada „väikest Geschäfti“, nii soovime meie maalapikest.

Et see terve instinkt ei nõrkeks, on mitte üksnes soovitav, vaid otse nõutav, et rahvavalgustajad, noorsoo kasvatajad oleksid selleks eekujuks.

Ka rahvamajanduslikult on sel suur tähtsus, kui maa-haritlased teotseksid kultuuri alal, sest nemad võivad mängida pioneeride osa, tehes mitmesuguseid katseid, kuna haritlased kasutavad laialt kirjandust, omavad avaramat silmaringi, ega olene maa tuludest sel määral kui harilik põllupidaja.

Lõppeks tahaksin rõhutada, et tuleks

selgesti lahutada koolimaa, mis määratud õppeülesannete jaoks, sellest maa-alast, mis määratud õpetajale isikliku kasutamiseks. Esimese osa maa harimine oleks kooli ülalpidaja, lastevanemate, õpetajate ja õpilaste ühiseks mureks ning sündigu kindla plaani järgi, mis õppenõukogus välja töötatud. Teine — isiklik osa — jäägu täitsa vabaks kooliülesandeist, ta olgu õpetaja isikliku maitse ja soovide kehastuseks, tema riigiks, kus ta vabalt võib teetseada. Sel puhul ei ole õpetajail muidugi õigust pretendeerida erisoodustustele kooli ülalpidaja poolt ega kasutada õpilaste tööjõudu tasuta.

Kas on sellest maa-alast küllalt, mis toodud uues seaduse-eelnõus?

Kooliõue, õpilaste võimlemis- ja mänguplatside ning kooliaia jaoks on määratud üks hektaar. Sellest on küllalt. Suuremat maa-ala oleks raske korras hoida.

Õppejõudude ja teenijate varustamiseks on ette nähtud koolitalu vähemalt ühe lehma ning hobuse pidamiseks. See väljendus on ebamäärane ning nõuab täpsamat redigeerimist. Lähtudes sellest, et koolitalu võiks olla pool normaaltalu suurusest, oleks vaja olnud maa-ala norm täpsamalt fikseerida, ütleme, talu 5—10-hektaarilise põllumaaga ühes tarvilise heina- ja karjamaaga. Sellest peaks jätkuma kogu kooli perele. Suuremat maa-ala koolile nõutada pole soovitatav, kuna see 1) tekitaks kadedust ja pahameelt otseseis põlluharijais, 2) sunniks pidama palgatud töölisi, pooleteramehi või rentnikke, teiste sõnadega, muutuks hankimise- ja hangeldamisobjektiks, mis ei ole sugugi koolimaa otstarve, 3) tooks palju kõrvalmuresid, mis kergesti võivad kujuneda p e a m u r e k s, kusjuures koolitöö jääb kõrvalasjaks.

Kui kellelgi põllumajanduslikud huvivid kaaluvad üle koolihuvide, siis omandagu ta eraviisil, nagu iga teine kodanikki, endale maad ja teotsegu sel alal. Önn kaasa! Koolile oleks kasulik, kui niisugused isikud koolipõllult lahkuksid, sest koolitöö on seevõrt tõsine ülesanne, et teda kõrvaltööna kuidagi võtta ei saa.

Uus Av. algkoolide seaduse-eelnõu näeb ette ka teissuguse maakasutamise viisi, kui maksev seadus. Maksva seaduse järgi on igal õpetajal õigus saada 1½—2 hektaari põllumaad ühes heina- ja karjamaaga, mis võimaldaksid 1 hobuse ja lehma pidamise, uus seaduse-eelnõu räägib ühest koolitalust, mis antakse kooli ülalpidaja korraldusel rendi alusel isiklikuks kasutamiseks koolijuhatajale või samadel tingimustel mõnele selle kooli õpetajale, kui koolijuhataja ei taha seda kasutada isiklikult. Sellest koolitalust saaksid siis õpetajad ja kooliteenijad kuni 20 aari aiamaad.

Kumb moodus on parem? Isiklikult sümptatiseerin viimasele sel põhjusel, et maksev seadus näeb ette mitme talu asutamise kooli juures, mis lõhnab ahnitsemisena ja võib tuua esile palju sekeldusi nii valla elanikkudega kui õpetajate peres endas. Seda tõendavad ka paljud kohtuprotsessid maaküsimuse lahendamisel.

Teine moodus vahest ehk tundub ülekohtusena aiamaa saajaile. Võib tekkida ka küsimus, kust saavad nad hobust ja sõnnikut oma maa harimiseks. Ma arvan, et neist raskustest saab üle sel teel, et kooli ülalpidaja, sõlmides rendilepingu koolitalu kasutajaga, võib lepingusse võtta mõned naturaalkohustused aiamaa saajate kasuks, aga sellest saab ja peab saama üle ka erakokkuleppeil.

Kõige tähtsam on minu arvates, et õpetajad õieti suunduksid koolimaa kasutamisele, olles juhitud mitte ahnitsemisest, vaid aatelisest suhtumisest.

Kokku võttes võiksime tunnistada koolimaa küsimuse Av. algkoolide seaduse-eelnõus vastuvõetavalt lahendatuks tingimusel, kui võetaks sisse järgmised parandused:

1. § 30. kooliaimaa määramisel jäetakse välja sõna „võimalikult“;

2. § 31. esimeses lõikes määratakse kindlaks koolitalu suurus — pool normaaltalu: 5—10 hektaari põllumaad ja tarviline on heina- ja karjamaad;

3. aiamaa suurust ei piirata sõnaga „kuni 20 aari“, vaid märgitakse miinimum „vähemalt 20 aari“.

Klassitoast.

Minu töö ühekomplektlises maa- koolis 1930/31. õppeaastal.

H. Kirpson.

Käesolev artikkel pole mõeldud mingisuguse näitetööna, demonstratsioonina, vaid selleks, et esile kutsuda kõnelusi, arvustusi, küsimusi ning arutlusi puuduste üle, sest, peab tähendama, mu töö on alles katsetamine üldõpetuse alal ja iga katsetaja teeb vigu; sellepärast oleksin väga rahul ja tänulik, kui eelolev kirjutis kutsuks esile mõttevahetusi.

Töötan ühekomplektlises koolis viiendat aastat, sellest praegusel kohal kolmandat aastat. Pean tähendama, mu töö sarnanes käesoleva õppeaasta alguseni pimeda kobamisele, puudus kindel siht, mille poole püüda. Tahtmine oli, kuid puudus oskus. Olles sügisel Tallinnas peetud pedagoogilisel nädalal, vaadeldes kooliuuenduse näitusel esitatud töid, kuulates huvitavaid kõnesid oma- ja välismaa tunnustatud pedagoogidelt — avanesid silmad. Siht oli selge — üldõpetus.

Ei taha hakata laulma kiidulaule üldõpetusele, teades, et iga õpetaja töötab oma parema äratundmise järgi, aga mina isiklikult leidsin, et rahuldada võib mind üldõpetus.

Käesoleval õppeaastal on minu koolis ühes komplektis järgmised õppeaastad: I, III ja IV. Puudub II kl., sest I-sse kl. võetakse õpilasi üle aasta. Olen kui „ainuvalitseja“ omas „riigis“. Koostasin alguses üksikutest asialadest kavad, mille alajaotuseks olid nädalakaavad ja viimased jaotasin üksikutele tööpäevadele.

Esimese nädala teemaks oli:

„Svine koolivaheaeg.“

Päevade jaotus esimesel töönädalal oli järgmine:

I päev.

I kl. — Õpilaste rühnadeks jagamine. Rühmavanemate valimine ja iga üksiku rühma liikme ülesande kindlaksmääramine. Kohtadele

määramine. Tallinna XII algk. õpilaste poolt kingitud joonististe näitamine ja kõnelused.

III kl. — Sama, mis I kl. Siis veel emak. ja matemaatikas väike kordamine, et teha kindlaks, palju suve jooksul unustatud.

IV kl. — Sama, mis III kl.

Nagu näha puudub esimesel päeval tunniplaan, kuigi ta õpetaja poolt koostatud. Järgmisel päeval algas töö juba kindla tunniplaaniga järgi.

II õppepäev.

I Kodulugu { I kl. — Mis ma suvel
III kl. — tegin.
Loodusõp. IV kl. — Väline töö suvel
(Tervishoid.)

I kl. — Arv ja number 1.
II Matemaat. III kl. — Liitm. ja lahut. 100 piiris.

IV kl. — Liitm., lahut. mitmekohal. arvud. Eelmise aasta kursuse kordamine.

I kl. — Täht ja häälik „i“ ja „a“. Kombin. sõnad „ia“, „ai“.
III Emakeel { III kl. — Vaba valik suvekohas. teeme ükskõik missugusest lugemikust.
IV kl. — Arno esimest päeva koolis.

IV Laulmine I — Mida keegi | Poisid,
III — oskab laul- | ritta koju
IV — da? | poole...

V Matem. III — Arvutamine heinakor-
matega.

Ajalugu IV — Kuidas elasid inimesed vanasti?

III õppepäev.

I { Kodulugu { I — Kodu ja koolis.
III — Mis ma suvel kodu-
tegin.
Maateadus IV — Ilmakaared (klassis, kodu).

- II Emakeel I kl. — Täht ja häälik „o“, „u“. Sõnad: oi, ai, au, iu.
 III kl. — Vaba valik suvekoh. palasid.
 IV kl. — Jutustusi suvistest töedest.
- III Emakeel I — Täht. kirjut ja ladumine tikkudest.
 III — } Kollektiivtöö: Loovõtmine.
 IV — }
- IV Kujutam. I }
 III } Mis ma suvel tegin.
 IV }
- V Matem. I — Arv ja number „2“.
 III — Numeratsiooni laiendam.
 IV — Sama.

IV õppepäev.

- I Usuõp. III } Missugust palvet keegi
 IV } oskab?
 I — Arv ja number „3“.
- II Matem. III — Numerats. Täissajad.
 IV — Liitm., lahut. 3-koh. arvudega.
 I — Täht ja häälik „e“ ja „l“. Sõnad — Leo loe. Aino ae.
- III Emak. III — Arno esimest päeva koolis.
 IV — Arno esimest päeva koolis.

- IV Kujut. III } Töökavade arutlemine.
 IV }

- V { Kodul. III — } Vorbuse kooli aja-
 Ajal. IV — } loost.

V õppepäev.

- I Emak. I — Täht ja häälik „M“. Sõnad: Meie ema, mul, illi, muna.
 III — } Arno esimest päeva
 IV — } koolis.

- I — Ülaltoodud sõnade tikkude. joonist. (ladumine).
- II Emak. III — } Kirjand. Kollektiivtöö:
 IV — } Loovõtmine.
 I — Arv ja number „4“ ja „5“. Kuidas neid saadakse?
- III Matem. III — Täissajad.
 IV — Arvutamine (peast):
 I — }
 IV Kujut. III — } Mis ma suvel tegin.
 IV — }
- V Võiml. I { Imiteer. liigutused: sõit
 III { heinamaale, niitmine, riisumine, koormategemine, korusõit, koorma ümbermin.
 IV }

VI õppepäev.

- I — { Jutustusi sellest, mis keegi suvel
 I { Kodulugu III — } tegi.
 Loodusõp. IV — } Missuguseid vilju koristati suvel.
 I — Täht ja häälik „S“ ja „N“. Sõnad: Olime salus seenil. Sain ilusa seene.
- II Emak. III — Suve laul.
 IV — Sama.
- III Laul. I } Poisid, ritta koju poole...
 III }
 IV } (Marssimine laulutaktis.)
- IV Maateadus IV — Ilmakaared. Kompass.

Seega esimese nädala töö sooritatud. Hiljem kontrollides leidsin, et üldõpetus puhtal kujul pole siiski kõikjal läbi läinud, kuid arvesse võttes seda, et töötada tuleb 3-e klassiga korruga, osutub see sageli peaaegu võimatuks.

Õpilaste arv koolis on 22. Alul oli 24, kuid 2 neist lahkus juba õppeaasta alul vanemate elukoha muutmise tõttu.

(Järgneb.)

Kirjanduse arvustisi ja ülevaateid.

V. Tamman, Huvitaja IV.

Lugemik IV õppeaasta jaoks. II tr. V. Tammani kirjastus Tartus 1930. VI + 278 lk. Hind?

R. Reiman.

IV õppeaasta lugemismaterjali pii-ritleb õppekava: jutustised rahva igapäevasest elust, rahva- ja kunstmuinasjutud, kodumaa kangelaslood, reisikirjeldisi kodumaalt, loomkangelasi jm. ilukirjanduslikke reaalmiselisi töid; lastekohaseid rahvalaule, valme, ballaade, hoolega valitud lüürika; kergemaid dramaatilisi töid — lastenäidendeid ja rahvatükke.

Käesolevast lugemikust ei leia jällegi *süsteemi*, lugemisvara kindlat korraldust järkjärgult laienevateks ainealadeks. Autor jaotab raamatu ilma põhimõtteta 6-ks juhuliseks osaks: 1. *Laste elust*, 2. *Inimeste elust*, 3. *Loodusest ja loomade elust*, 4. *Jumalate- ja kangelaskuulusid*, 5. *Muinasmaalt* ja 6. *Meie kodumaa*, mille üksikud palad esiteks kõrvutatud ilma ideelise sidemeta, teiseks võivad kuuluda ka teistesse osadesse. Raamat jääb selle tõttu tooresmaterjali koguks, mida alles tarvitaja peab korraldama. Tõsi, õpetajal tuleb alati õppeaasta jaoks luua oma materjalikorraldus, kuid just seepärast peab ka käsiraamatus süsteem olema.

Luuletistest vastavad pedagoogilistele ja kunstilistele nõuetele ainult 13: J. Bergmann'i „Ustav Ülo“ (28) ja „Taara peod tagaselja“ (73), C. R. Jakobson'i „Mull' lapsepõlves rääkis“ (106), J. W. Jannsen'i „Eesti hümn“ (116), L. Koidula' „Meil aiaäärne tänavas“ (14), „Sind surmani“ (94) ja „Eesti muld ja eesti süda“ (98), J. Krõlov'i „Konn ja härg“ (53), J. Kunder'i „Nagemus“ (102), J. Tamm'e „Kurja küüsis“ (38), „Siga“ (51) ja „Ärkvel“ (75), M. Veske' „Kas tunned maad“ (112).

Mõnedki head luuletised on oma motiivide ja sõnastuslaadiga *üle jõu* IV õppeaastale: A. Chamisso' „Risti valik“ (36) — halvas tõlkes, L. Koidula' „Üürike“ (49), „Tervitus“ (92) ja „Mu

isamaa on minu arm“ (104), F. Kuhlbars'i „Endla piiga“ (71), Juhan Liiv'i „Hõlpsam on mägesid tõsta“ (10), Jakob Liiv'i „Kallid kohad“ (25), G. Luiga' „Minu pojale“ (23), A. Reinwald'i „Kuldrannake“ (30), G. Suits'u „Tõsta lipp“ (114), J. Tamm'e „Vesineitsi“ (34).

Sisutuid, huvituid kui ka *ebakunstilisi luuletisi*: J. Bertram-Schultz'i „Jakob Jürjev“ (40) — luulevaene, A. Haava' „Järg läigib“ (55) — väheütlev, A. Kalda „Igavene mälestus“ (100) — luulekehv, abstraktne, J. Krõlov'i „Kaks külameest“ (32), „Teekäijad ja koerad“ (47) ja „Rohutirts ja sipelgas“ (57) — kehvast tõlkes, J. Kunder'i „Kodumäel“ (90) — sisu- ja luulevaene, A. Lints'i „Talvel“ (18) — sama, J. Lõo' „Suvel“ (8) — keskpärane, kuid lugemiku autoril ideeliselt täiesti moonutatud („Kui Kalevipoeg muistne ilmvoitmatu olen“ pro „Kui Antaios muistne ilmvoitmatu olen“), rahvalaulud „Tamme raiumine“ (62), „Läksin metsa kõndimaie“ (120⁷), „Kari kadunud“ (120⁸) ja „Sinikirja linnukene“ (120⁹) — sisukehvad, M. Sooberg'i „Oh mu ilust isamaada“ (96) — sisutu ja luuletu, K. E. Söödi „Allikas“ (59) — väheütlev ja raske, „Laksi Tõnis“ (108) — sõna-kehv ja „On hädaohus isamaa“ (119) — luulevaesust ei suuda asendada kunstlik paatos, J. Tamm'e „Kask“ (42) — väheütlev ja sihilik, M. Veske' „Miks nii kurb on minu süda“ (21) — väheütlev ja „Päikesele“ (110) — liigse paatosega, H. Visnapuu' „Vana paju“ (2) — luulekehv ja ülejäoline.

F. Kreutzwald'i „Kalevipoja“ I loo lõigend „Salme laul“ (120¹⁰) ei liitu sisuliselt Kalevipoja kujuga ja on J. Aavik'ul liiga „parandatud“. „Kalevipojast“ leidsuks IV õppeaastale palju huvitavamaid lõikeid.

Vastuvõetavaid luuletisi on vähe terve IV õppeaasta jaoks; need on ühekülgised oma motiividelt (kodu, isamaa), kuigi kaunis mitmekesised luulevormilt (ood, elegia, ballaad, valm; trohhäus, jamb, amfibrah).

Proosatöödest pean *vastuvõetavaks* IV õppeaastale: J. Aho' „Minu esimene õng“ (13), „Jutt jänesest ja poisist“ (19) ja „Haldja jõulukingid“ (62), E. de Amicis'e „Lumipall“ (9) ja „Mu koolivend Grossi“ (11) — kuigi liiga pealetükkivad oma tendentsiga, C. Andersen'i „Väike tikumüüja“ (17), „Linnu laul“ (33), „Midagi“ (39) ja „Hõberaha“ (86), autorita „Põdrapoeg“ (60), F. Fählmann'i „Loomine“ (64), V. Hugo' „Vaesed inimesed“ (43), M. Ilka' „Luik“ (52) — kuivapoole, A. Kitzberg'i „Minu koer“ (54) — raskepärane, O. Luts'u „Juhan Taavel“ (6) ja „Ülemiste vanake“ (121), D. Mamin-Sibirjak'i „Pätsuke“ (48) ja „Mustkõrv“ (56), J. Mändmets'a „Kui tuli valgus“ (27) — kuigi J. Aho' jälgend, muinasjutud: M. Eisen'i „Kuu tõrvamine“ (69), „Seenekuld“ (77), „õitselise õnn“ (78), „Metsavanad (81) ja „Pakase kingitus“ (82), F. Kreutzwald'i „Pikse pill“ (68), „Udumäe kuningas“ (80) ja „Õnnemunake“ (84), J. Kunder'i „Libahunt“ (79) ja J. Kõrv'i „Veevaim“ (76), M. Nurmik'u „Ajalehepoisike“ (12), J. Parijõe „Sõduri lapsed“ (22), „Tööl“ (24) ja „Kangelased“ (99), J. Paul'i „Hirmus unanägu“ (31), P. Rosegger'i „Kuidas suri kitseke“ (16) ja „Külvaaja“ (44), H. Scharrelmann'i „Parve Priidu“ (26) — kuigi kordab § 6, P. Süda'me „Suurtõll“ (74) — kuigi kõik ei oleks vajalik, näit. kirikute ehitus, (čehhi muinasjutt „Seeneketmine“ (85), F. Tuglas'e „Kevadel“ (7), J. Turgenev'i „Tugevam surmast“ (45), E. Wilde' „Mu esimesed triibulised (1), O. Wilde'i „Isekas hiiglane“ (87).

Üle jõu IV õppeaastale tunduvad olevat: F. Fählmann'i „Koit ja Hämarik“ (65), muinasjutt (F. Kreutzwald'i j.) „Vaskjalasilla piiga“ (70), J. Parijõe „Vana merimees“ (29), K. Skalbe'i „Tuhkatriinu“ (88) — raske ja masendav meeleolult, R. Saar'e „Muld“ (97) — raske ja kuiv, Z. Topelius'e „Egüptuse pääsuke“ (89) ja „Isamaa“ (93), J. Tõnisson'i „Kodu“ (95).

Sisutud ja huvitud või ebakirjanduslikud on: A. Assor'i „Haanja kõrgendikul“ (117) — kuiv ja igav kirjeldis, autorita „Ööbik ja orikas“

(61) — väheütlev, F. Fählmann'i „Emajõe sünd“ (66) — kordab „Huvitaja“ III § 84 ja „Vanemuise laul“ (67) — kordab § 85, W. Dal'i „Telg ja rattapulka“ (35) — kunstlikult sihilik, P. Grünfeldt'i „Otepää“ (113) ja „Pühajärv“ (115) — kuivad kirjeldised, A. Haava' „Kas ma ei öelnud“ (37) — väheütlev anekdoot, J. Jaigi „Antti Kosonen“ (20) — juhused, ebakirjanduslik, J. Jaunsudrabs'i „Tint“ (6) — väheütlev anekdoot, „Vainukägu“ (15) — sisutu, J. Kõrreski' näidend „Suurpäev“ (118) — sisutu ja ebakunstiline, J. Lattik'a „Rahamees“ (4) — sisutu, E. Meeksterhjel'm'i „Meie Hall“ (50) — sisukehv ja tõlkija moonutatud, H. Stökl'i „Tommi“ (58) — väheütlev ja kuiv, V. T. „Tallinna“ (101), „Põhja-Eesti paekallas“ (103), „Narva joal“ (107), „Põlevkivi“ (105) ja „Tartu“ (109) — kuivad, igavad kirjeldised, Fr. Tuglas'e „Saarikku Polla“ (46) — lõikena sisutu, G. Vilberg'i „Peipsi“ (111) — kuiv kirjeldis, M. Vongi „Meie kodumaa“ (91) — sama.

Küsitavad kasvatuslikult on J. Lattik'a „Kui meil ei olnud veel pükse“ (3) — poseeriv tempudega, muinasjutude seeria „Kaval-Ants ja Vanapagan“ (83) — petmislugudega ja E. Peterson'i „Kajumaa Madis“ (41) — taltsutamata tusega, viimane poolik, lõputa.

Fr. Kreutzwald'i „Kalevipoja“ ümberjutustis (72), nähtavasti lugejate autorita oma, on kuiv sündmuste ja tegelaste loetelu; teiseks sisaldab palju tühist, tarbetut ballasti, pakkudes iga kõrvalepisoodi ja -tegelast, näit. saaretaadi tamme lugu (lk. 168), vendade seiklused ema otsimisel (169), sõjasõnum (170), taskumehe lugu (174) jt.; kolmandaks ei kõlba kasvatuslikust seisukohast Saarepiiga (165) ja Vetevaimu (171) lugu. Näiteid:

„Salme ja Linda sirgusid varsti nägusateks neidudeks. Salmele tuli tähtsaid kosilasi: kõigepäält kahvatu kuu suure saatkonnaga, siis kuldne päike ja viimaks Põhjaneela poeg Täht. Tähe kihlad võttis Salme vastu. Lindal käis kuus kosilast. Kuu ja päike saadeti nüüdki tagasi, sest nad olevat muutliku meelega ja tekitavat vahel kahju. Samuti saatis Linda tagasi vetevalla valitseja, tuulekuninga ja Kungla kuninga poja. Viimaks sõitis Lääne tallu kuningas Kalev. Temagi tuli suure saatkonnaga, uhke täku seljas. Kalev meeldis Lindale ja tema kosjad võeti vastu (lk. 162).

Uudishimu sunnil tuli Saarepiiga vaatama, kes säääl rannas laulab, kas Soome sugulane või Virust tulnud kosilane. Nad hakkasid me-rekaldal vestlema ja viimaks istus piiga Kalevipoja kõrvale murule. Lõbusat juttu puhudes kulus aeg kiiresti. Piiga ilu veetles kangelast ja ta tõmbas vallatades neiu endale sülle. Piiga kiljatas. Kisa pääle tuli rannale Saaretaat“ (lk. 166).

IV õppeaasta vajab lugusid kangelasest Kalevipojast, mitte F. Kreutzwald'i „Kalevipoja“ pisiasjalist labastatud ümberjutustist.

Proosamaterjalist jääks sellega püsima 42 tööd. Need ei sisalda kõike, mis nõuab õppekava, näit. jutustisi Kalevipojast, reisikirjeldisi kodumaalt, või pakuvad jälle väga vähe ja ühekülgselt, näit. legende, ilukirjanduslikke reaalinelisi palu, lastenäidendeid, nii et proosamaterjal ei suuda täita kogu õppeaasta tarbeid. Asjata palju on tõlkeid, mis vahel kordavad algupärandite motiive, näit. H. Scharrelmann'i „Parve-Priidu“ (26).

Autori redaktsioon on vastuvõtmatu. Ta tihti lühendab algupärandeid sedavõrt, et moonutab need, näit. E. Peterson'i „Kajumaa Madis“, tõlgetes aga „eestistab“ labaselt tegelased ja kohad, näit. H. Scharrelmann'i „Parve-Priidu“ (Priidu, Liivaku Jaan, Emajõgi). Kuid veel vägivaldsem on autor algupärandite keelestiiliga, kus ta alatasa „parandab“ meie paremate kirjanikkude sõnajärge, rektsiooni, kongruentsi, koguni terveid väljendeid. Näit.:

„Ta näeb, kuidas talveunest ärkanud kärbes istub Kalningi rinnale, kuidas see ta hirmutab minema, kuidas kiusaja aga tuleb uuesti tagasi ja otsekui hää meele pärast hakkab hõõruma esimesi jalgu teineteise vastu.“

Huvitaja IV lk. 27.

„Ta näeb, kuidas talveunest ärkanud kärbes Kalningi rinnale istub, kuidas see ta minema hirmutab, kuidas kiusaja aga uuesti tagasi tuleb ja otsekui häämele pärast esimesi jalgu üksteise vastu hakkab hõõruma.“

Fr. Tuglas, Liivakell I.

„Seks tõi isa linnast jahu ja kuue kopika eest pärmi. Ema oli unustanud pärmi lauale ja Ants, muidugi-mõista, oli hammustanud ot-sast tüki ära.“

Huvitaja IV lk. 9.

„Isa tõi selle tarvis linnast jahu ja kuue kopika eest pärmi. Ema oli pärmi laua pääle unustanud ja Ants, muidugi mõista, oli tüki otsast hammustanud.“

J. Lattik, Meie noored.

„Kes olid juba suuremad, need käisid tööl vabrikus ja sadamas ja teenisid palju raha, pisemad aga käisid mõisa turbasoos.“

Huvitaja IV lk. 71.

„Kes ikka juba suuremad olid, need käisid vabrikus ja sadamas tööl ja teenisid palju raha, aga pisemad käisid mõisa turbasoos.“

J. Parijõgi, Semendivabrik.

„Meie saame päevas kakskümmend viis senti... Temal on täna õhtuks juba teenitud seitsekümmend viis senti.“

Huvitaja IV lk. 73.

„Meie saame kakskümmend viis kopikat päevas... Temal on täna õhtuks juba seitsekümmend viis kopikat teenitud.“

J. Parijõgi, Semendivabrik.

Lugemiku keel on korralik, kuigi ei puudu vigu.

Sõnakuju: ässitas (21), apra (25), oleja (79), päälakute (101), karavin (126), paendub (148) jt.

Muutmine: haugede pro haugide (45), endiseid (60), säeti (97), häälmeel (131), häädmeelt (177) jt.

Liitmine: möödaminnes (21), allamäge (60), esimesejärgu (65), laiiali joosnud tint (126), puruks läinud lamp (126) jt.

Lause: a) objekt — ega saa käia majades müütamas aiavilja, et teenida mõnegi senti (36), nägin... noore kollanokalise udusulis varblasepojakese (122), ma võtku su hinnata (135),... otsustas Tuhkatriinut hukata (200) jt.; b) tarbetuid sõnu ja germanisme: ega mina sind ka ei piinanud (137), ei tunnud teda enam ära (163), oma enda rohuaeda (191), kujutage ette (125) jt.

Illustratsioonid tuleb hinnata samuti kui eelmiste jagude omi: sisuist olgu näit. lk. 3, 16, 74, 95, 118, 232 jt., eriti aga üksikesemete pilte, näit. lk. 59, 80, 126, 144, 146 jt., tehniliselt puudulikest lk. 62, 70, 141, 149, 187 jt. Vastuvõetavad on ainult kirjanikkude näoja mõned maastikupildid ja paar-kolm joonistist.

Huvitaja IV-das on IV õppeaastale vastuvõetavat lugemisvara pool proosatöid ja tosin luuletisi. Seda aga on vähe terve õppeaasta jaoks. Raamatud ei ole süsteemi, pool lugemismaterjali on vastuvõtmatu, redaktsioon kõlbmatu. Kuigi raamat I trükiga võrreldes on paranenud, ei saa teda meie kooli praegusi nõudeid arvestades tarvitada.

V. Tamman, Huvitaja V.

Lugemik V õppeaasta jaoks. V. Tamman'i kirjastus Tartus 1929. IV + 326 lk. Hind?

R. Reiman.

V õppeaasta vajab lugemisvaraks ilukirjandust selle sõna tõsisel mõttes, proosat ja luulet, ja ilukirjanduslikus vormis populaar-teaduslikke töid. Seda taotleb autor oma Huvitaja V. Esimesel vaatlusel paistab silma lugemisvara korraldamatus. Autor jaotab lugemiku 4 osaks: 1. Eesti autorid (kelle hulgas A. Kallas!), 2. Luuletisi (eesti), 3. Tõlkeid (proosat ja luulet) ja 4. Mõnesugust. Ses abituski jaotuses ei ole korda: Mõnesugust sisaldab näit. lõike F. Kreutzwald'i „Kalevipojast“ ja C. R. Jakobson'i „Mull' lapsepõlves rääkis“, mis peaksid kuuluma teise ossa; tõlgetes on proosa ja luule segi; üksiktööd on täiesti juhuliselt järjestatud, ilma mingi sisulise (raskusprintsipi, ainevallad) või vormilise (liigid, autorid) põhimõtteta, ega moodusta pidevat arenemistervikut.

Kui nooremail õppeaastail tuli kasvatuslikes sihtides teha mõõndusi kunstiliste nõuete arvel, peab V õppeaasta lugemisvara arvestama täiel määral mõlemaid, pedagoogilisi ja kirjanduslikke.

Luuletistest rahuldavad: A. Alle' „Eesti pastoral“ (70), E. Enno' „Õhtu kodutalus“ (50) ja „Vaenelaps jaaniööl“ (51), A. Haava' „Nõmmelil“ (35), C. R. Jakobson'i „Mull' lapsepõlves rääkis“ (109), L. Koidula' „Mis mulle jutustad, koidikutuul“ (31), F. R. Kreutzwald'i „Kalevipoja sõttaminek“ (105), Juh. Liiv'i „Mets“ (40), „Talendab mesipuu poole“ (43) ja „Rändaja“ (44), J. Lõo' „Hingede päev“ (57), rahvalaulud „Kannel“ (72), „Laulik“ (73), „Nüüd ilus vilulla veerda“ (74) — korrad küll eelmist, „Tantsulaul“ (75), „Külaskäik“ (76), „Tule, tule, unekene“ (77) ja „Vaeselapse laul“ (78), V. Ridala' „Talvine õhtu“ (66), G. Suits'u „Noored sepad“ (52) ja „Äike“ (55), K. E. Söödi „Laulik“ (62), H. Visnapuu' „Üle kodumäe“ (60); tõlgetest J. W. Goethe' „Metshaldjas“ (97) A. Haava' tõlkes ja A. Jännes'e „Väinola lapsed“ (95) A. Anni' tõlkes. Suurem osa neist luuletistest ei ulatu üle keskpärasuse,

näit. A. Alle' „Eesti pastoral“, C. R. Jakobson'i „Mull' lapsepõlves rääkis“ (see pealegi Huvitaja IV), J. Liiv'i „Talendab mesipuu poole“, J. Lõo' „Hingede päev“, G. Suits'u „Äike“ jt., kuid neid õigustab nende idee- ja sisuulatus.

Ülejõu V õppeaastale on: E. Enno' „Kojuigatsus“ (48), A. Haava' „All orus hõiskab öitselind“ (37), L. Koidula' „Kaebus“ (32) ja „Enne surma Eestimaaale“ (33), F. R. Kreutzwald'i (Hauff'i j.) „Vabadusele“ (104), Juh. Liiv'i „Sügise“ (39), „Must lagi on meie toal“ (41) ja „Ma lillesideme võtaks“ (42), rahvalaulud „Venna sõjalugu“ (79) ja „Ilulaul“ (80), V. Ridala' „Kadarius“ (67), „Kevade-tunne“ (68) ja „Põllu veerul“ (69), G. Suits'u „Noorte laul“ (53) ja „Elu tuli“ (54), K. E. Söödi „Isa mälestuseks“ (64).

Sisuvõikunsti kehvad on; E. Enno' „Päkapikk“ (49) — väheütlej ja abitu vormilt, A. Haava' „Üks on minul pühim koda“ (34) — saamatu sõnastusega, „Oh kodumaa“ (36) — vormitu, „Maa müdiseb vaprate sammudest“ (38) — luulekehv, M. Heiberg'i „Hommikulaul“ (70) — abstraktne ja luulevaene, L. Koidula' „Mu isamaa, nad olid matnud“ (30) — luulekehv ja moonutatult lühendatud, J. Lõo' „Mets“ (56) — luulekehv ja jõuetu, rahvalaul „Venna otsimine“ (80) — sisutu, K. E. Söödi „Mis mulle meeldib“ (63) — mageda sõnastusega ja „Endised vaimud“ (65) — jõuetu, puine, H. Visnapuu' „Järve jääle“ (58) ja „Verele ja merele“ (59) — rohkem fraase kui tõsist tundehoogu, esimene laiavalgus ja paiguti ülejõuline, teises moonutatud keelevormid „tantske“, „mänge“, „Kodumaa-laulust“ (61) on jäänud käesolevas redaktsioonis mageda sõnakõlksutis. Tõlgetest on puudulikud H. Heine' „Lorelei“ (102) ja M. Lermontov'i „Kolm palmi“ (101) — Jakob Tamm'e tõlge ja A. Puškini „Tark Ooleg“ (99) — J. Bergmann'i tõlge.

Vastuvõetavaid luuletisi on kokku 25, ülejõulisi, sisu- ja luulekehvi 32. Minu arvates esimesed suudavad siiski õpetaja osaval valikul täita õppeaasta vajadusi. Need on kaunis avarad oma motiividelt — lapse elu ja töö (A. Alle' „Eesti pastoral“, E. Enno' „Vaenelaps

jaaniööl“ jt.), nooruse võitlusetung (G. Suits'u „Noored sepad“ jt.), kodu (E. Enno „Õhtu kodutalus“, H. Visnapuu' „Üle kodumäe jt.), loodus (V. Ridala' „Talvine õhtu“, G. Suits'u „Äike“ jt.), isamaa tänapäev ja minevik (C. R. Jakobson'i „Mull' lapsepõlves rääkis“, J. Lõo' „Hingede päev“ jt.), hõimud (A. Jännes'e „Väinola lapsed“). Meeleolud on võrdlemisi mitmekesised; nukruse ja leina kõrval (E. Enno' „Vaenelaps jaaniööl“, A. Haava' „Nõmmelill“ jt.) leiame sügavat rõõmu (rahvalaul „Tantsulaul“, E. K. Söödi „Laulik“ jt.), töö- ja võitlusetungi (F. Kreutzwald'i „Kalevi poja sõttaminek“, G. Suits'u „Noored sepad“ jt.). Vormid ei ole liiga ühekülgsed: elegeiad (L. Koidula' „Mis mulle jutustad, koidikutuul“ jt.), ood (G. Suits'u „Noored sepad“ jt.), mõtteluule (rahvalaul „Kannel“ jt.), ballaad (J. Lõo' „hingede päev“, J. Goethe' „Metsahaldjas“ jt.); rütm: ühemõõdulise — trohhäus, jamb, daktül — värsi kõrval esineb liitmõõduline (H. Visnapuu' „Üle kodumäe“ jt.) ja vabavärs (E. Enno' „Vaenelaps jaaniööl“, V. Ridala' „Talvine õhtu“ jt.).

Proosast lähemaksid: eesti autoritest — A. Kitsberg'i „Sauna Antsu oma hobune“ (4), A. Kivika „Maajagamine“ (27), Juhan Liiv'i „Peipsil“ (1), „Muldmäe Mats“ (2), „Punasoo Mari“ (3) ja „Oli ilus suvepäev“ (45), O. Luts'u „Kapsapea“ (10), M. Metsanurga „Kaks roosi“ (17), J. Mändmets'a „Ahervare“ (14), J. Parijõe' „Mu lapsepõlve kodu“ (23), „Kuidas minust sai merimees“ (24) ja „Vargus“ (25), E. Peterson'i „Härja elulugu“ (26), A. H. Tammisaare' „Tähtis päev“ (13), F. Tuglas'e „Asuja“ (22) ja E. Wilde' „Kupja Kaarli adjastaadid“ (6); tõlgetest — J. Aho' „Hell sisetunne“ (85), „Ainus poeg“ (86) ja „Maavaim“ (87), E. de Amicis'e „Väike kirjutaja“ (88) ja „Väike kangelane“ (89), A. Kalda „Bernhard Riives“ (18), S. Lagerlöf'i „Surematu palmipuu“ (91), P. Rosegger'i „Kui ma —“ (82) ja „Kui Väike-Maksil põles maha maja“ (83), Z. Topelius'e „Kask ja täht“ (92) ja O. Wilde'i „Õnnelik prints“ (96).

Ülejõu V õppeaastale on: eesti au-

toritest — A. Kivika „Asunik Jõök“ (28) — pealegi lõikena väheütlev, Juh. Liiv'i „Tuul“ (46), J. Mändmets'a „Rukkilill“ (16); tõlgetest — S. Lagerlöf'i „Püha öö“ (90) ja P. Rosegger'i „Isa sõna pärast“ (84).

Sisutud ja ilma kirjandusliku väärtuseta: eesti autoritest — E. Bornhöhe' „Tasuja“ (29) — pseudohisooriline ajaviitenovell võltsi psühholoogia ja magus-romantilise sõnastusega, A. Haava' „Koolist“ (20) — mis siiski võiks jääda oma autobiograafilise sisu pärast, M. Heiberg'i „Läks ära“ (8) — sihilik ja pealiskaudne. A. Kitsberg'i „Karjase kauplemine“ (5) — ebaloomulikult karikeeriv ja pealegi lõige, J. Lattik'a „Kodu“ (11) ja „Müü mulle oma esimese sündimise õigus“ (12) — sisutud ja ebakirjanduslikud, Juh. Liiv'i „Sellest eeskujulikust talumehest“ (47) — ebakirjanduslik, O. Luts'u „Sauna Villem“ (9) — kunstlik, F. Tuglas'e „Ema viis hälli heinamaale“ (21) — väheütlev, E. Wilde' „Lina-Mai“ (7) — mageda psühholoogia ja sõnastusega; tõlgetest — L. Ganghofer'i „Saladus“ (100) — sihilik ja Z. Topelius'e „Raabe linna poiss“ (93) — targutus.

Ilma kasvatusliku väärtuseta: eesti autoritest — Jakob Mändmets'a „Vana puss“ (15) — omakohus, tõlgetest A. Kalda „Linnasõit“ (19) — mõjub poolparastava anekdoodina, E. Kästner'i „Lapsel on mure“ (98) — kahepoolne poseerimine ja tembutamine, F. Molnär'i „Kahe kreutseri eest viigimarju“ (94) — kahe otsaga, pettuse ülistamine.

Vastuvõetavat proosat on üldse 27 tööd, 16 algupärast ja 11 tõlget, ülejõulisi, sisutuid, ebakirjanduslikke ja ebakasvatuslikke 21 tööd, 14 algupärast ja 7 tõlget. Esimesed ei ole väga kitsad oma ainetelt ja ideedelt: isiku enesemääramine ja -teostamine (Juh. Liiv'i „Punasoo Mari“, J. Parijõe' „Vargus“, F. Tuglas'e „Asuja“ jt.), noorte ja vanade igapäevane ühiselu oma vouruste ja pahedega (A. Kitzberg'i „Sauna Antsu oma hobune“, Juh. Liiv'i „Peipsil“, O. Luts'u „Kapsapea“ jt.), ühiskonnakord (J. Mändmets'a „Ahervare“, E. Peterson'i „Härja elulugu“, Ed. Wil-

de' „Kupja-Kaarli adjustaadid“ jt.). Miljöö on ühekülgne — küla, ainult paaris töös esineb meri (J. Parijõe „Kuidas minust sai merimees“), ja linn (O. Wilde'i „Õnnelik prints“). Meeleolude astmestik: rõõm, töö- ja võitlustahe (A. Kitzberg'i „Sauna Antsu oma hobune“, A. Kivika „Maajagamine“, F. Tuglas'e „Asuja“ jt.), igapäevsuse, väikluse pahurus (O. Luts'u „Kapsapea“, J. Liiv'i „Muldmäe Mats“ jt.), vaikne nukrus (J. Liiv'i „Oli ilus suvepäev, A. H. Tammsaare' „Tähtis päev“ jt.), eluvõitluse kibedus (E. Peterson'i „Härja elulugu“) ja saatuslik kurbloolus (J. Mändmets'a „Ahervare“, Ed. Wilde' „Kupja-Kaarli adjustaadid“). Vormid on kitsad: peamiselt külanovell, ainult üks näidend. Sõnastuse piirid on kaunis avarad: rahulik, tihti huumoriküllane eepika (J. Liiv'i „Muldmäe Mats“, F. Tuglas'e „Asuja“ jt.), lürism (A. H. Tammsaare' „Tähtis päev“ jt.), sarkastlik arvustus (E. Peterson'i „Härja elulugu“, M. Metsanurga „Kaks roosi“ jt.) ja dramatism (E. Wilde' „Kupja-Kaarli adjustaadid“, A. Kalda „Bernhard Riives“ jt.). Nende seas on küll töid, mis ulatuvad vaevalt keskpärasuse tase-
meni, näit. Juh. Liiv'i „Muldmäe Mats“ — juhuline, tendentsiline, M. Metsanurga „Kaks roosi“ — korrutatav ja targutlev, J. Mändmets'a „Ahervare“ ja F. Tuglas'e „Asuja“ — süvendamata, ümberjutustavat laadi, J. Aho' „Hell sisetunne“, de Amicis'e „Väike kangelane“, A. Kalda „Bernhard Riives“ — arendamata psühholoogiliselt, P. Rosegger'i „Kui ma —“ lahkkeliline tühise põhikuju tõttu ja Z. Topelius'e „Kask ja täht“. Siiski ilukirjanduslik proosa suudaks osaval korraldusel ja väikeste täiendustega teistest allikatest täita V õppeaasta tarvidused.

Lugemikus on veel M õ n e s u g u s t osas 7 populaar-teaduslikku proosatööd. Need on üldse kehvad: pealiskaudsed, süvendamata sisult ja ebalapsepärased, abstraktsed vormilt. Ainult G. Suits'u „Lydia Koidula“ (107) on vast vastu- võetav V õppeaastale, ehk küll seegi ei ole vaba nimetatud puudustest, kuna luuletaja inimesena jääb valgustamata. Ühekülgseid kuivi fakte ja nimesid reastavad kirjeldised on: J. W. Jannsen'i „Fr. R. Fählmanni koolipõlv“ (106)

— pealegi tarbetu V õppeaasta lugemikus, V. Reiman'i „Friedrich Reinhold Kreutzwald“ (103) — luuletaja mehepõlvest ja elutööst väga vähe, ja „Carl Robert Jakobson“ (108) — rahvajuhi- tööst mitte midagi, J. Oro' „Thomas Edison“ (110), M. N. „Benjamin Frank- lin“ (111) ja M. Nurmik'u „Päikeselaste“ „Imelaps“.

Tõlke d on ainult keskpärased. Konarusi olgu märkida näit. P. Rosegger'i „Kui ma —“, O. Wilde'i „Õnnelik prints“ jt.

Õppekava nõudeid H u v i t a j a V vastuvõetav lugemisvara küll ei täida täiel määral, kuid teiste allikate kaas- abil saaks teda tarvitada, kui autor ei rikuks oma r e d a k t s i o o n i g a kõik lõplikult. Kui nooremate õppeaastate lugemisvara tuleb pedagoogilistes sihti- des vahel „ümber teha“, peame vanemal õppeaastail selle kindlasti jätma, kuna on tegu k u n s t i t e o s t e g a. Ainuke lubatav oleks teoste lühendamine, mui- dugi et sisu- ja stiilitervik ei kannataks sellest. Seski läheb autor kaugele, mille tõttu peab osati ise ümber jutustama (näit. E. Bornhöhe' „Tasuja“) või pooli- kuks jätma (näit. O. Wilde'i „Õnnelik prints“). Kuid H u v i t a j a autor lu- bab endale algupärastegi kunstiteostega kõik: sisulist ümbertegemist, sõnas- tuse — sõnajärjekorra, rektsooni, kongruentsi jne. „parandust“, tervete väl- jendite muutmist jne. Näited:

Kodumaa laul.

Maarahva, talupoega vaba maa,
jää vabaks sa, jää seisma sa!
Sa künnä vanemate püha maad:
maast sellest oma leiva saad.
Jää vabaks sa, jää seisma sa!

Tööliste, merimeeste vaba maa,
jää vabaks sa, jää seisma sa!
Su rikkus see, mis luuaks' vaevaga
või randa tuuaks' laevaga.
Jää vabaks sa, jää seisma sa!

Töö, mure, laulu vaba kodumaa,
jää vabaks sa, jää seisma sa:
Nii tõesti kui maa me jalge all
ning taevas pää pääl üleval,
jää vabaks sa, jää seisma sa!

Eestlaste vana kuldne kodumaa,
jää vabaks sa, jää seisma sa!
Truu eesti käsi valvab, kaitseb sind,
vaenlase vastu seisab rind.
Jää vabaks sa, jää seisma sa!

Huvitaja V lk. 281.

Kodumaa laul.

Maarahva, talupoega vaba maa,
 jää vabaks sa! Jää seisma sa!
 Mis keegi künnab, külvab — lõigaku,
 tööd ainult omaks hõigaku.
 Jää vabaks sa! Jää seisma sa!
 Tööliste, merimeeste vaba maa,
 jää vabaks sa! Jää seisma sa!
 Mis eales keegi loob siin vaevaga
 või randa juhib laevaga,
 on kõigile. Jää vabaks sa!
 Töö, mure, laulu vaba kodumaa,
 jää vabaks sa! Jää seisma sa!
 Kus kohal eales taevakaartega
 või meredega, saartega
 maa ühineb, jää vabaks sa!

H. Visnapuu' „Talihari“.

Jää paendub jalge all — selgesti tundub,
 et ta on pehme kui puder, aga hoidub veel
 koos — üksainus kõva laine, — ja ta võib la-
 guneda.

Huvitaja V lk. 4.

Jää paendub jalge all — selgesti on tunda,
 et ta tüma kui puder on, aga veel koos hoiab
 — üksainus kõva laine, siis võib ta lagunud
 olla!

Juh. Liiv'i „Kogut. teosed“.

Isa oli meri võtnud omale. Temast on mul
 säilinud ainult paar mälestust.

Huvitaja V lk. 126.

Isa oli meri omale võtnud. Temast on mul
 ainult paar mälestust jäädavalt säilinud.

J. Parijõe „Laevapoisi päivil“.

Eeval pidi tulema vesi silma. Ta vaatas
 hoolega härrat, kes võis olla nii ihne.

Huvitaja V lk. 154.

Eeval pidi vesi silma tulema. Ta vaatas
 hoolega härrat, kes nii ihnu võis olla.

E. Peterson'i „Härja elulugu“.

Üksikuile puile, üksikuile mätaile, kungas-
 telé ja kinkudele oli ta pannud nimed ja kõik
 kohad keernud väikesi kasetuustikesi täis,
 tähistades nendega leitud linnupesti.

Huvitaja V lk. 67.

Üksikutele puudele, üksikutele mätastele,
 kungastele ja kinkudele oli ta nimed pannud
 ja kõik kohad väikesi kasetuustikesi täis kee-
 ranud, nendega leitud linnupesti tähendades.

A. H. Tammsaare' „Poiss ja liblik“.

Nõnda asus väikene Aidu suitsunud seinte
 vahele ja paendunud parte alla, mis ammu
 enam polnud kuulnud lapse nuttu ega kilka-
 mist. Sest need, kes siin nutnud ja hõisanud,
 olid sirgunud suurteks ja vaibunud noortena
 mulla alla.

Huvitaja V lk. 120.

Nõnda asus väikene Aidu suitsunud seinte
 vahele ja paendunud pardade alla, mis ammu
 enam lapse nuttu ega kilkamist ei olnud kuul-
 nud. Sest need, kes siin olid nutnud ja hõi-
 sanud, olid suurteks sirgunud ning noortena
 mulla alla vaibunud.

F. Tuglas'e „Liivakell“ I.

Lugemiku keel on korras. Vigu ei
 ole palju. Mõningaid näited:

Sõnakujusid: vägise (81), hirurg
 (86), paenduvad (100), ütike (157).
 eied (223), jänu (278), vars pro varss
 (285), tarvitab pro tarvitseb (264), pas-
 sima (299) jt.

Muutmine: Jüri pro Jürit (58), pal-
 getele pro paletetele (131), kõrbed pro
 kõrved (283), sadandeis pro sadades
 (287), haudub pro haub (102), säädi-
 sid pro seadsid (160), süttib (215),
 mina oleks (263) jt.

Liitmine: hallipeaga (107), iga ühel
 (264), möödaminnes (55), sellejuure
 (250) jt.

Raamatut kaunistavad kirjanikkude
 portreed ja teoste illustrat-
 sioonid. Viimased ei suuda täita
 näitlikustamisegi ülesannet, rääkimata
 kunstilisest elamusest. Nad on sisutud,
 labased, näit. lk. 38, 41, 98, 103, 190
 jt., või tehniliselt abitud ja vigased,
 näit. lk. 12, 49, 121 jt. kooliraamatusse
 need ei kõlba.

V. Tamman'i Huvitaja V on sa-
 muti süsteemitu kui eelmised jaod, kuid
 korraldamata luule- ja proosamaterja-
 lis on siiski pool vastuvõetavat
 V õppeaastale, mis suudaks väikeste
 täiendustega teistest allikatest rahul-
 dada õppeaasta tarbed, kui mitte autor
 ei rikuks kõik oma redaktsioo-
 niga.

J. Kents'i „Eestimaa“ teine trükk.

Tartu 1928.

E. Markus.

Oma „ääremärkustes“ („Kasvatus“
 1930. a., lk. 252—254) minu arvus-
 tise puhul tähendab härra J. Kents, et
 on „ebamugav“ astuda vaidlusse oma
 töö arvustajaga. Veel enam „ebamu-
 gav“ on tarvitada ajakirja ruumi õp-
 peraamatu teistkordseks käsitlemi-
 seks. Kuid autor esitab arvustajale
 küsimusi, millele soovib saada vastu-
 seid. Loodan, et „Kasvatases“ nr. 3 il-
 munud „Eestimaa“ tagasihoid-
 likku arvustust täiendab kül-
 laldaselt mõne arvustatud momendi
 allakriipsutamine käesolevas numbris
 ning et teose kohta ei tule enam sõna
 võtta.

Koondan oma vastused järgmiste „ääremärkustes“ esitatud mõtete ümber.

Sihilikkus ning raamatu mittelugemine. Härra J. Kents teeb oletuse, et arvustaja ei ole täielikult läbi lugenud tema „Eestimaa“. Seejuures loeb ta mulle arusaamata põhjustel üles peale toimetuse poolt eelmisesse arvustisse paigutatud teadusliku astme muud minu kutsed ja ametid, nimetades ühtlasi, et sellise arvustajaga on „ebaviisakas“ vaielda stud. geogr. — 1. Ametite loendus oleks omandanud mõtte, kui autor oleks juurde lisanud, et arvustaja on ühtlasi ka tegelik keskkooliõpetaja, kel on olnud võimalus kontrollida raamatut õpetamistööl ning proovida teda õpperaamatute käsitlemise põhimõttele keskkoolis ja ülikooli didaktilis-metoodilises seminaris.

Raamatu mittelugemise kõrvale seab härra J. Kents teise oletuse, mida rõhutab, korrates teda kolm korda ning püstitades teda mõnikord ainsa oletusena: autor oletab arvustajas „teadliku sihilikkust“. — Kuna vaidlus peab jääma korrektsuse piiridesse, ei saa arvustaja tarvitada sääraseid pedagoogidele sobimatuid tugevaid väljendisi autori kohta. Nende ridade kirjutaja ei soovi koguni oletada, et autor püüab meelega arvustaja sõnadest teisiti aru saada; ta ei otsi „ääremärkustes“ ka arvustise mittelugemist. Ometi peab ta arvama, et arvustise lugemine ei ole toimunud küllaldase tähelepanelikkusega.

Härra J. Kents näeb „sihilikku suhtumist arvustatavasse teosesse, või selle mittelugemist“ selles, et arvustaja illustreerib tema „küla suuruseliigitust“ vastavast tabelist võetud näidetega. „Päris imelik ja täitsa ebaõige on aga arvustaja väide“, et arvustises kõne all olev asulate liigitus jäetakse rakendamata kodumaa oludesse. „Oleks arvustaja vaevaks võtnud ka lugeda raamatu regionaalset osa, siis oleks ta leidnud lk. 158, 161, 165, 166, 176 jne. liigituse rakenduse“.

Arvustises seisab: „Leheküljelt 66 leiame, et jugukülas on 20—50 elaniku, kasakülas — 5 000—20 000 el., raitkülas üle 50 000 elaniku jne. Selline asulate liigitus jäetakse rakendamata

kodumaa oludesse.“ On selge, et arvustises on kõne all „küla suuruseliigitus“ (autori termin, „Eestimaa lk. 66). Samuti on selge, et arvustises ei kõnelda taludest, mõisatest, alevitest ega muudest leheküljel 66 tähendatud asulatest. Samuti ei kõnelda arvustises linnade liigitusest, mille paigutamine õpperaamatusse on kuidagi seletatav. Härra J. Kents'i poolt mainitud lehekülgedel ei leidnud ma korduval lugemisel „küla suuruseliigituse“ rakendamist. Kas ei käsi autor lugeda lk. 158 „siirelinn“, lk. 165 „tarulinn“ jne.?! Kuid säärasel juhul asendab arvustaja sihilikkuse autori vähehe tähelepanelikkus. — Autor heidab arvustajale ette, et ta ei paiguta arvustisse vastavat tabelit täielikult. Siin on „küla suuruseliigituse“ tabel („Eestimaa“ lk. 66): kääbusküla alla 20 elan., juguküla 20—50 el., taruküla 50—200 el., väikeküla 200—500 el., siireküla 500—2 000 el., suurbüla 2 000—5 000 el., kasaküla 5 000—20 000 el., hiidküla 20 000—50 000 el., raitküla üle 50 000 el. Olgu veel kord rõhutatud, et sellise keerulise, Eesti oludesse rakendamata jätud „küla suuruseliigituse“ paigutamine kodumaa geograafia õpperaamatusse on otstarbetu ja pedagoogiliselt põhjendamata.

Härra J. Kents palub seletada, mille poolest erineb „kaardianalüüsimine“ „kaardilugemisest“. Nagu arvustisest näha (lk. 124), kõrvutatakse seal „kaardilugemine“ mitte „kaardianalüüsimise“ (mõlemad tähendavad sama mõistet), vaid „erikaardianalüüsimisega“. Üldisema mõistena ning üldiselt tuntud kaardilugemise asemel peatutakse kodumaa geograafia käsitlemisel keskkoolides suuremõõduliste (mõõt: 1:25 000, 1:50 000, 1:100 000) topograafiliste kaartide analüüsimisel, mis kujutavad maapinna vorme isohüpside abil, asulaid, teestiku, metsade ning põllumaa levimist jne. Vastavad katsed näitavad, et selliste erikaartide (mõõt: 1:42 000, 1:84 000, 1:25 000) lugemine on meie oludes läbiviidav. Meie ees seisab siin õppemeetod, mis aitab süvendada õpilaste huvi kodumaa geograafia vastu ning tuua koguni hoogu

Eesti maadeteaduse õppimisse. Juhust kasutades nimetan, et kättesaadavaim teos erikaardilugemise alal on: J. Wagner. Die Auswertung der Spezialkarte im erdkundlichen Unterricht. Berlin 1929. Hind 8—9 krooni. (Sisaldab peale rikkalikkude andmete kaardilise ainese ning erikaardilugemise kohta üldse rohkesti juhatusi ja näiteid suuremõõdulise kaardi kasutamise kohta tulunduslikkude olude jm. käsitlemisel.)

Autor näeb sihilikkust selles, et arvustaja toob tsitaate („märkusi“, „sõnu ja lauseid“) õpperaamatu kohta. Tuleb märkida, et arvustaja omab õigust esitada väljavõtteid, mis on iseloomulikud arvustatava teose kohta. Ehkki arvustajal on seejuures õigus valida ka tsitaate, mis kinnitavad teose puudusi, protesteerib härra J. Kents koguni selle vastu, et asetab arvustisse (lk. 124) õpperaamatu teise trüki 3. leheküljelt võetud tsitaadi raamatus esinevate arvude rohkuse kohta, mille juures suhtun sellesse positiivselt. Autor näeb säärase „üksiku märkuse“ „väljanõppimises“ sihilikkust või raamatu mittelugemist, sest „1921. a. oludes“ „maksed“ olnud märkus on võetud 1. trüki eessõnast, kuna 2. trüki eessõnast on mõõdetud vaikides (arvude kohta on seal tähendatud ainult, et nad on kujutatud meetermõõtudes, et raamatus on püütud esitada uuemaid andmeid ning arvud asetatud tabelleisse). Õpperaamatu lk. 3—4 leiame peatüki: „Esimese trüki eessõnast“. On selge, et teise trüki paigutatud esimese trüki eessõna väljavõte moodustab 1928. a. ilmunud teose orgaanilise osa ning temast võetud tsitaatidel on sama kaal nagu muude peatükkide väljavõtteilgi. Autor oleks teinud õieti, kui ta oleks jätnud välja 1928. a. ilmunud raamatust mitte osa, vaid kõik laused, „mis maksavad olid 1921. a. oludes“ („Kasvatus“ lk. 253) ning ei käi sel teel teise trüki kohta.

Vigadega kaardid. Autor ei pea õigeks arvustaja väiteid selle kohta, et raamatus esineb vananenud andmeid ning et seal ei tähendata sama mõistet igakord sama sõnaga. Jättes seekord kõrvale sellelaadilised tekstis esi-

nevad konarused (nagu ordoviitsium-siluur, ordoviitsium-gotlandium ja ordoviitsium-ülemsiluur, Narva juga joonisel 29 — Joala juga tekstis lk. 45 jne.), peatun kaartidel, mida autor erilisel püüab õigustada. Raamatus olevad kaardid, nagu arvustisest näha, sisaldavad puudusi, mis teevad võimatuks nende tarvitamise. Need on vananenud andmed (uute linnade kujutamine alevitena, maakondade veneaegsed piirid ning mõne maakonna täielik puudumine, uute raudteede puudumine, vananend taimkatte kaart jne.), ebakooskõla teksti ja kaartide vahel (tekstis „juga“, kaardil „kosk“, tekstis „taimkate“, kaardil „taimestik“, tekstis „Maiemaa soo“, kaardil „Maiemaa raba“, Sürgaveremäe kõrgus tekstis 127 m, kaardil 134 m, samuti Holstremägi 120 ja 124 m, Emumägi 166 ja 168 m, Kellaveremägi 156 ja 154 m, Ebaveremägi 146 ja 148 m jne. jne.). Ortograafilistest konarustest, millest loendatud ainult väike osa lk. 8, ei maksa rääkidagi (vrdl. „Meegaste mägi“ lk. 21 ja „Megaste m.“ kaardil, „Jöelähtme jõgi“ lk. 48 ja „Jöelehtme j.“ kaardil jne.) Õpperaamatu kuuendal ja „Kasvatuse“ 253. leheküljel seletab autor: „Esimese trüki ajal 1921. aastal lasti trükkida kaarte suuremal määral ning nad pandi seitsme aasta pärast, 1928. a. teisele trükile kaasa; kaartide korrigeerimise võimalus puudus juba 1921. a.; vigu ning vananenud andmeid sisaldavate kaartide uuendamine oleks nõudnud kulusid; seepärast 1928. a. ilmunud õpperaamatusse paigutatud kaartide „arvustamise juures peab arvesse võtma neid olusid ja tingimusi, mis olid maksmas meil 1920. aastal“ („Kasvatus“ lhk. 253). Nii siis: arvustatavas õpperaamatus olevad kaardid trükiti 1921. a. ette valmis; juba 1921. a. puudus autoril kaartide korrigeerimise võimalus; oldi teadlik kaartide tõsistes puudustes 1928. a., kuid — pehmelt öeldud — tulunduslikud kaalutlused ületasid pedagoogilised nõuded. — Kaart on põhivahend geograafia õpetamises. Analüüsimisele kuuluvad kaardil kujutatud peenusedki, mis loomulikult peavad täitma tõetruuduse nõudeid. Kuid katsu-

gu õpilane lahendada ülesannet: „Määrake kaardil Valgamaa asend ja loendage ta piirid“ („Eestimaa“ lk. 186), kui vastaval kaardil sellist maakonda üldse ei ole. — Välismaail saadab sellelaadilisi puudusi õpperamatu eemaldamine koolist. Ka meil on aeg hakata nõudma autoreilt kaartide koostamise algnõuete täitmist. Kaardid olevat juurde lisatud osale 2-se trüki raamatuile (nende ridade kirjutaja ja tema õpilaste kätte sattunud eksemplarid sisaldavad kõik värvilisi kaarte) ja selle juures koguni „kõitekulude arvel“. See ühtlasi kinnitab, et kaart kui maadeteaduse õpperaamatu olulise osa ei ole meil veel leidnud küllaldast tunnustamist.

Mis puutub põlevkivi küsimusse, siis moodustab kaardil märgitud „õlikivi leiukoht“ tõelikult ainult väikese osa sellest alast, kus põlevkivi tõelikult leidub. Nagu arvustises märgitud, püüab autor anda geograafilist läbilõiget iseseisva Eesti 10 aasta saavutistest, kuid ei ole kasutanud tarvilisel määral kümne aasta kestel korraldatud uurimuste tulemusi, siis pakuksid autorile abi need eriteadlased, kes, lähedes põlevkivi tööstuse arendamise seisukohalt, laialdasel alal on uurinud „õlikivi leiukohta“ puurimistöödel ning muul teel.

Läbitöötamata materjal. Üksikuid geograafilisi momente nende väärtuse järgi kujutades, püüab geograafia õpetamine alla kriipsutada olulisi külgi. Selle asemel, et, näiteks, laiali pillata põlevkivi tööstuse kohta käiv aines õpperaamatu mitmesugustesse osadesse („Eestimaa“ lk. 103, 122 jt.), anname seks valitud soodsal kohal kujuka pildi sellest võimsast tööstusharust, ning peatume samal viisil riidetööstusel jne. Seejuures jätame rahulikult keskkooli kursusest välja ainult eriteadlasi huvitavad vähe-tähtsad ettevõtted. Kui arvustises (lk. 122) näitasin, et tööstusele pühendatud raamatu läbitöötamata osa koosneb sagedasti lehekülgi täitvatest vabrikute loendustest, kus õpilasel on raske eraldada olulist mitteolulisest, siis võime suure osa sellistest nimedest täiesti välja jätta. Tähtsamate ettevõtete nimesid tarvitab rahvas ikka ja alati

lihtsustatud kujul (Tartus, näiteks: Teguri vabrik, Pärmi vabrik, Telefoni vabrik jne.) Testilised katsed ülikooli did.-m. seminaris näitavad, et rahvapärastatud nimed seisavad õpilastel hästi meeles, hieroglüüfilised lisandid aga (vrld. „A./S.“ Usvansky ja Pojad“, „J. Aivaz ja Ko.“, „A./S. Paul Eiche Ltd.“) mõjuvad äärmiselt segavalt õpilaste meelepidamisse.

Õppekursuse rajamine „maateaduse õppekavades“ („Kasvatus“ 1929. a.) esitatud põhimõtetele (oluliste geograafiliste külgede reljeefne esiletõmine, maastikupõhimõtte selgejooneline rakendamine, geograafilisi nähte siduvate põhjussuhete tarviline kasutamine jm.) oleks nõudnud autorilt küll suuremat pingutust, kuid oleks andnud õpperaamatule ühtlasi kindlama metoodilise ilme (õpetamise sihte ja põhimõtteid ei sisalda „Eestimaa“ teise trüki eessõnas mainitud „Maateaduse kava projekt“, mis ilma looduloo ja maateaduse õpetamise toimkonna juhatause otsuseta avaldati puudulik kujul 1928. a.)

Küsimused. Härra J. Kents küsib, kus on saadaval arvustises kõne all olnud täpsad kaardid, mida oleks võinud paigutada õpperaamatusse. Kahtlen, kas see küsimus ei põhjene arusaamatusel. On ju küsija endine seminari õpetaja ning tunneb üheversalist ja muid kaarte, kus iga kolmanda-klassi õpilane voore, voorestiku, mõhnastiku, oosi, kõrgraba ja muu ära tunneb, kaarte, mida on kerge kalkeerida, kontrollida kui tarvis koha peal ja soovitud mõõdus ära trükkida. Häid juhatusi selle kohta pakub Wagner'i mainitud teos.

Samuti on väga tuntud ja tunnustatud kausaalsuse idee rõhutamine geograafia õpetamises. „Maateaduse õppekavad“ („Kasvatus“ 1929. a.) rõhutavad seda õpetamise sihtide ja põhimõtete ülesseadmisel (Pt. I ja II).

Arvustaja ei seadnud ega saa ka praegu seada oma ülesandeks käsitleda ülesannete hulka õpperaamatus. Küll aga tuleb tähendada, et õpilaste isetegevuse äratamiseks määratud ülesanded peaksid seda isetegevust geograafia õpetamise seisukohalt esitama (diagramme, näiteks ei koostata teh-

nilise joonestamise pärast; tõeline geograafiline töö algab sel teel saadud arutlemiseseme analüüsimisega).

Autor mainib korduvalt minu Kooliraamatute Komisjonile esitatud arvamust õpperaamatu I. trüki kohta. Ka 2. trüki 2. leheküljel on trükitud Kooliraamatute Komisjoni otsus 1. trüki kohta. 1921. aastal ilmunud raamatu arvustamisel tuli tõepoolest arvesse võtta „olusid ja tingimusi, mis olid maksmas meil 1920. aastal“ („Kasvatus“ lk. 253) (täpsamalt 1921. aastal). Aga Vabariigi sündimisaastatel saadavil olnud puudulikel andmeil koostatud raamat ei ole kõrvutatav teosega, mis tahab pakkuda „geograafilist läbilõiget iseseisva Eesti 10 aasta saavutistest“ („Eestimaa“ lk. 5). Samuti ei käi minu arvustis, mille põhjal 1. trükk koolidele tingimisi soovitati, 2. trüki kohta.

Lõppeks tähendan, et kuna „ääremärkused“ peatusid arvustises puudustena märgitud õpperaamatu külgedel, käsitleb käesolev kirjutis vastavalt sellele samu küsimusi. See aga ei vähenda nende paremuste väärtust, mida mainiti minu arvustises.

Järeilmärkus hra E. Markus' e arvustisele.

J. Kents.

Eeloleva hra E. Markus' e minu „Eestimaa“ 2-se trüki teise arvustise puhul on mul järgmist tähendada:

1. Hra E. Markus' ele näib olevat „arusaamatu“, miks ma oma tagasihoidlikes „ääremärkustes“ „Kasvatuses“ nr. 5. l. a., lk. 252 mainisin tema teaduslikke astmeid ja teaduslikke ameteid. Vististi sai ta selle viipe mõttest siiski aru. Ootame ju „õpetatud geograafi“ ja dr. phil. nat. astet omajalt teaduslikku küpsust ja objektiivsust ka sellelgi puhul, kui mainitud astmeid omaja ühe stud. geogr. teost arvustab. Nähtavasti on ka hra E. Markus käesoleval juhul hakanud nüüd tagant-järele häbenema omi teaduslikke astmeid ja ameteid. Juba seegi siis ikka vististi ka selle poole viipab, et tema „Eestimaa“

2-se trüki arvustisega „Kasvatus“ l. a. nr. 3-as, lk. 121—125 asi objektiivsuse suhtes kõige paremas korras ei olnud!

2. Kui mul hra E. Markus' e esimese arvustise puhul oli põhjust tähendada, et „arvustist lugedes tundub, nagu poleks arvustaja arvustatavat raamatut täielikult läbi lugenudki või on ta olnud teadlikult sihilik“, siis seda enam seda tunnet kinnitab käesolev arvustis. — Milleks muuks kui mitte sihilikkuseks või raamatu mittetäielikuks läbilugemiseks võib siis arvata hra E. Markus' e esimeses ja käesolevas arvustises seesugust üksikute lausete ja nende osade väljanõppimist, kus neile ilmselt antakse teine mõte ja ilme, kui on neil raamatus teatud terviku osadena. Et „arvustaja omab õigust esitada väljavõtteid, mis iseloomulikud arvustatava teose kohta“, kes selle vastu vaidleb? Kui aga arvustaja väljavõtteile annab teise ilme ja mõtte, kui on neil raamatus, kas see siis ka veel peaks olema „korrektsuse piiridesse“ jäämine? — Nii on arvustaja oma esimeses arvustises võtnud raamatu esimese trüki eesõnast lause „raamat näib otsekui kubi-sevat arvudest“. Väljavõetud lausele järgnevaist lauseist, millega mainitu ühise terviku moodustab, ning missugused raamatus autori poolt pealegi kui olulisemad harvendatud ja seega silmapaistvaks tehtud, läheb arvustaja vaikes mõõda. Ometigi on juba neis arvustaja poolt puudutamata jäetud lauseis autor arvude otstarvet ja nene käsitanist maateaduse õpperaamatuis põhjendanud. Arvustaja teeb aga väljavõetud lause alusel järelduse, nagu „vabandaks“ autor selle lausega ennast arvude rohkuse suhtes. Ning siin asubki arvustaja seletama, et see autori „vabandus“ asjata olevat, sest „arvustikulise ainese analüüsimine (hra Markus' e kursiiv) kuulub moodsemate maateaduse õppeviiside hulka“ („Kasvatus“, lk 124 — 1930). Justnagu poleks raamatu autor seda juba 1921. a. teadnud! Oma eelmistes „ääremärkustes“ viipas selle poole, et: 1) 1921. a. oludes võis meil arvude rohkus maateaduse õpperaamatus tunduda küll võõrastavana, kuid igatahes mitte enam 1928. a. ja 2) ka selle poole, et arvustaja on vaikes möödunud autori märkustest „ees-

sõnades“ raamatu lisas kaasaantud värviliste kaartide suhtes, kuna ta neid arvustab 1930. a. mõõdupuuga ning sääraselt, nagu oleks autor ise neid võtnud täitsa laitmatutena. — Samuti omapärane on ka see, kuidas kõneleb hra E. Markus oma teises arvustises pikalt ja laialt mingisugusest „küla suuruseliigituse“ tabelist. Minu „Eestimaa“ 2-ses trükis niisuguse pealkirja all tabelit üldse ei olegi. — Et hra mag. geogr. Edg. Kant'i poolt esitatud uus asulate liigituse põhimõte ja selle põhimõtte alusel koostatud uus asulate suuruseliigituse tabel hra dr. phil. nat. ja õpet. geogr. E. Markus'ele millegi pärast *ei meeldi* — sellest võib ju inimlikult aru saada. Kuid kas sellepärast siiski maksaks „küla suuruseliigituse“ tabeliga seesugusel viisil esile tulla? Et „Kasvatuse“

lugejad, kellel „Eestimaa“ 2-st trükki käepärast pole, kõne all olevast küsimusest pilti saaksid, toon siin selle vaidluse all oleva osa raamatust täielikult („Eestimaa“ 2-ne trükk, lk. 65 ja 66):

„Asulastik. Inimese pinnapaigalised asulad jagunevad *linnalsiks* ja *maaliks*. Selle jaotuse aluseks on peamiselt elanikkude tegevus ja tuluala. Tulualaks võib olla kas *kultuurproduutsentsus* (tööstus, käsitöö, kaubandus, teenistus ametiasutistes jne.) või *natuurproduutsentsus* (põllundus, karjandus, metsandus, aiandus, kalandus jne.) Valitseb asulas kultuurproduutsentsus, siis on ta elanikkude arvu peale vaatamata *linn*, on siin aga valitsemas naturproduutsentsus, siis on ta *küla*. Nii linna kui ka küla suuruseliigitus on läbi viiud ühisel põhimõttel, kuid ainult arvulise vahega, nagu seda näitab VI tabel.“

Järgneb *peentrukis* eelmise seletuse illustreerimiseks järgmine tabel:

VI tabel. Asulate suuruseliigitus.

Maa-asulad		Linn-asulad	
Elanikkude arv	Asula nimetus	Elanikkude arv	Asula nimetus
Vähem kui 20	kääbusküla	Vähem kui 2000	kääbuslinn
20 kuni 50	juguküla	2000 kuni 5000	jugulinn
50— 200	taruküla	5000— 20000	tarulinn
200— 500	väikeküla	20000— 50000	väikelinn
500— 2000	siireküla	50000— 200000	siirelinn
2000— 5000	suurküla	200000— 500000	suurlinn
5000—20000	kasaküla	500000—2000000	kasalinn
20000—50000	hiidküla	2000000—5000000	hiidlinn
üle 50000	raitküla	üle 5000000	{ raitlinn ehk ilmalinn

Sellele tabelile järgneb seletus sellest, kuidas meil igapäevases keeles ja ametlikus statistikas asulaid liigitatakse ning selle illustreerimiseks ka vastav tabel peentrukis.

Eeltoodud väljavõttest peaks vist selge olema, et vaidluse all olevas raamatu osas selgitatakse *asulastiku üldmaateaduslikke mõisteid*, mis ka omal kohal hiljem kodumaa olude kirjeldamisel leiavad sellel määral rakendust, kui palju seda on vaja. Et meil, kus keskkoolide maateaduse kursus surutud kokku alamatesse klassidesse, üldmaateaduslikke mõisteid selgitada tuleb regionaalse geograafia käsitlemisel ja seejuures kodumaa puhul tuleb puudutada ka *neid asju ja nähteid, mis siin ei esinegi* — on *paratamatult*. See on vististi hra E. Markus'ele sama selge kui minulegi.

Sellest seisukohast tuleb ka vaadata „asulate suuruseliigituse“ tabelit, mis on toodud peentrukis sellele eelneva seletuse *illustreerimiseks* (mitte *päheõppimiseks!*) — Kui nüüd hra E. Markus oma teises arvustises leiab, et sellest tabelist ühe poole „paigutamine õpperaamatasse kuidagi seletatav on“, siis ei suuda mina ja vististi ka teised *erapooletult* asjale vaatajad sellest aru saada, miks siis selle tabeli teise poole „paigutamine kodumaa geograafia õpperaamatasse on otstarbetu ja pedagoogiliselt põhjendamata“. — Või kas peaks see siis tõesti olema „otstarbetu ja pedagoogiliselt põhjendamatu“ kui õpetaja üldse asulastiku selgitamise puhul tähendab, et meil nii suuri linnu ja külasid ei leidu, kui on neid mõnel teisel maal? Näiteks, Venemaal on küll suur-, kasa-, hiid-

ja raitkülased. Samuti peaks siis vist ka niisuguste mõistete mainimine õppe- raamatus õigustatud olema.

3. Nähtavasti ei anna hra E. Markus'le rahu need värvilised lisakaardid, mis kaasa antud umbes $\frac{1}{3}$ osale „Eestimaa“ 2-se trüki raamatuist ja millised eksemplarid kirjastuse pealaost juba möödunud aasta sügisel viimseni läbi olid müüdnud. Nende kaartide kohta olen juba oma eelmistes „ääremärkustes“ sõna võtnud. Pole mõtet seda siin uuesti teha. Ainult niipalju tähendan, et ka teised suuremad ja jõukamad maad ei suuda oma maadeteaduse õppe- raamatuile kaasa anda värvilisi lisakaarte. Seda vähem õigust oleks nüüd meie maadeteaduse õpperaamatute autoreilt nõuda uute värviliste kaartide raamatuile kaasaandmist. Kui hra E. Markus selle „Eestimaa“ 2-se tr. eksemplari- ga, kus on kaasas värvilised lisakaardid, sobida ei suuda, siis paluksin teda see eksemplar vahetada Tartus K.-ü. „Looduse“ laos lisakaartideta, kuid köidetud eksemplari vastu ümber.

Kas siiski vast *natukene liialdatud* ei ole minu suhtes E. Markus'e väide, „et kaart kui maadeteaduse õpperaamatu olulisem osa ei ole veel leidnud küllaldast tunnustamist“. Selle etteheite puhul huvitaks mind küsimine, kes meil siis lõppude-lõpuks kõige rohkem katseid on teinud maadeteaduse õpperaamatuile kaartide kaasaandmisega? Olgu siin vast niipalju tähendatud, et näiteks „Euroopale“ kaasaantud kaartide puhalt valmisjoonestamine ainult üksi mulle juba üle 550 krooni maksma läks. Ja see summa oli umbes pool mulle kuuluvast „Euroopa“ honoraarist. Selle juures on raamatu tekstist 1—13 poognat kõik minu kirjutatud ja ka kaardid minu valitud ja koostatud. Kui aga siiski „Euroopa“ lisakaardid meie trükitehnikas ebaõnnestusid ja samuti ka mõned teised katsed kaartide suhtes meil täiesti õnnestunud pole, siis ei ole siin süüdi mitte üksi autorid, vaid ka paljud muud kõrvalised asjaolud. Vististi on ka arusaadav, et nende kõrvaliste asjaolude tõttu maksetav kallis „kooliraha“ nii mõnegi katsetaja meil ka kaartide alal tagasihoidlikumaks on teinud...

4. Hra E. Markus näeb selles puudust, et „Eestimaa“ 2-s trükis „ei kõnelda... *eri-* (spetsiaal-) *kaardianaliüsimisest*“ (hra Markus'e kursiiv!) ja et raamatusse pole paigutatud „Eesti tähtsamate pinnavormide ja maastikkude väljalõikeid kujutavad kaardid“. Neid kaarte olevat kerge kalkeerida üheverstalise topograafilise kaardi järgi. „Häid juhatusi selle kohta“ ja samuti ka „erikaardilugemise alal“ pakkuvat I. Wagner'i teos („Die Auswertung der Spezialkarte im erdkundlichen Unterrichtsricht“), mis olevat ilmunud Berliinis 1929. aastal. — Siin aga unustab nüüd arvustaja millegi pärast kolm asja:

a) mulle juhatuses soovitatud Wagner'i teos ilmus 1929. a., arvustatav minu raamat oli aga juba aasta enne seda, s. o. 1928. a. ilmunud. Kuidas ma nüüd „Eestimaa“ 2-se tr. ettevalmistamisel oleksin saanud kasutada mulle juhatuses soovitatud raamatut, see jääb küll hra E. Markus'e saladuseks;

b) üheverstalised topograafilised kaardid on *salajased* ning kättesaadavad olid nad enne 1928. a. ainult üksikutele sellekohase kindralstaabi eriloa alusel. Kaardisajaajalt võeti allkiri, et nad neid kaarte avalikkusele ei ilmuta ega ka teistele isikutele edasi ei anna. Niisuguse allkirjaga olen minagi seotud. — Praegusel ajal olevat asi üheverstaliste topograafiliste kaartide saamise ja kasutamise suhtes kuuldavasti küll veidi vabam. Pealegi pole need kaardid õpilastele sugugi nii „head“, kui arvab hra E. Markus. Siiski 1928. a. ilmunud raamatu arvustamisel peaks tarvitama selleaegset mõõdupuud, aga mitte praegust 1930. a. mõõdupuud, mis juba igatahes teine on.

d) et seni Saksamaal viimaseil aastail on hakatud tegema katseid koolides *erikaardianaliüsimisega*, siis ei võiks ju sellepärast keegi nõuda, et ka meil, kus keskkooli õppeaeg üldse lühem ning kus maadeteadus vähese arvu tundidega surutud alamatesse klassidesse ja kus puuduvad vastavad õppevahendid täiesti, *hakatagu sedasama kohe järele tegema*. Ja kui meil viimaseil aastail ka mõni üksik paremais tingimustes olev kool sellel alal katseid on teinud, siis seda *üldiseks normiks teha* oleks meie praegustes oludes *täiesti ebapedagoogiline*. Meil puu-

duvad ju vastavad ning õpilastele kätte-saadavad kaardid! Pealegi ei või ju selle juures unustada meie keskkooli alamate klasside õpilaste vanust, arenemist, töökoormatist jne. Seepärast oleks 1928. a. ilmunud maadeteaduse õpperaamatus olnud mõttetu kõnelda „erikaardianalüüsimisest“

5. Et „rahvapärastatud“ nimed õpilastel hästi meeles seisavad, selles pole küll mingit kahtlust. Kuid sagedasti on ju meie „rahvapärastatud“ nimed ka sarnased, mis trükimusta ei kannata, pealegi veel õpperaamatuis. Seepärast oleks minu arvates „nimede rahvapärastamise“ põhimõtte läbiviimine maadeteaduse õpperaamatuis kaunis riskantne samm. Iga tööstusettevõtte jne. on omanette indiviid. Indiviidi eraldajaks teistest omasarnastest on ju tema nimi. Kooli üheks ülesandeks on kasvatada omis õpilastes lugupidamist teiste isikute ja indiviidide vastu. Seda saame muidugi siis tagajärjekamalt teha, kui nimetame inimesi, asju, ettevõtteid jne. nende õigete nimedega. — Pealegi pole ju minu raamatus need „hieroglüüfiliste lisanditega“ tööstusettevõtete nimed õpilastele päheõppimiseks. Nendel nimedel on umbes sama illustreeriv ülesanne nagu arvudelgi. Et meie tööstus- ja äriettevõtete nimede seas esineb ebakõlavaid ja ka kuriooslikke nimesid, on ju

tõsi. Kuid ega siis selles süüdi pole õpperaamatute autorid, kes tahes olla erapooletud, neid ettevõtteid teiste seas ka ühel või teisel puhul mainima peavad.

6. Varajane on ka hra E. Markus'e viibe selle poole, et minu „Eestimaa“ koolist eemaldada tuleks. (Võrdle tema lause: „Välismaail saadab sellelaadilisi puudusi õpperaamatu eemaldamine koolist“.) Andku ikka hra E. Markus enne välja oma „täielik Eestimaa geograafia“, millest tal juba 1928. a. märtsikuus „peatükid kuni rahvastikuni suuremalt jaolt paberil“ olid. Eks meie siis jõua näha, kumma raamat teisele teed peab andma!

7. Oma „ääremärkustes“ püstitasin mõned põhimõttelised laadi vaieldavad metoodilised küsimused. Kahjuks libiseb hra E. Markus neist küsimustest mõne lausega pealiskaudselt mööda. Nii ju vist ikka põhimõttelisi vaieldavaid küsimusi lahendada ei saa! Või arvab hra E. Markus, et tema arvamusi teised vaikides peavad omaks võtma?

Oleks asja peatuda veel mõnelgi hra E. Markus'e arvamusel, kuid ruumi-puudusel tuleb sellest loobuda. Ei saa aga seda siin siiski veel kord rõhutada jätta, et oma tööde objektiivseile arvustajaile olen ikka tänulik olnud ning olen seda ka edaspidigi, kuid sihilikult otsitud etteheited tõrjun kindlalt tagasi.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi.

Õpetajate X üldkongress

Tallinnas, Tütarlaste kommertsgümnaasiumi saalis,

27. ja 28. dets. 1930. a.

Miks tuli kongress kokku?

Kuna traditsiooni kohaselt õpetajate üldkongress oleks tulnud kokku alles aasta pärast, põhjustasid kiirema kokkukutsumise seekord erakorralised asjaolud. Nimelt Vab. Valitsus esitas Riigikogule uue algkooliseaduse eelnõu, millega taheti muuta senine koolikorraldus ja mõned õppeaastad panna su-

vel koolis käima. Samal ajal Hasomini valmis õppejõudude teenistuseseaduse projekt, mis sisaldas õpetajaskonnale rea vastuvõtmatuid seisukohti. Et organiseeritud õpetajaskonnal võimalus oleks neis asjus oma arvamust kuuldavale tuua, selleks otsustas E. O. Liidu asemikkudekogu koosolek 31. okt. 30. a. kiires korras erakorralise üldkongressi kokku kutsuda.

I üldkoosolek.

Kongressi tööle rakendamine.

Avamine ja valimised.

Kongressi avab E. Õ. Liidu esimees E. Martinson järgmise sissejuhatava kõnega:

Eesti organiseeritud õpetajaskond on olnud kogu meie iseseisvuse ajal Eesti kooli ülesehitamisel tööl. On korraldatud hulk aineõpetajate ja üldkongresse, õpetajatepäevi ja muid koosolekuid, millel on selgitatud Eesti kooli küsimusi. On kogu aeg töötatud toimkondades, sektsioonides, komisjonides, kohalikes ühinguis, maaliitudes kui ka keskliidus. Meie töö on olnud tagajärgi, mida pole keeldunud meile tunnustamast meie oma avaliku elu juhtivad tegelased kui ka välismaa silmapaistvad koolimehed, kellel on olnud juhus tutvuda meie töö ja selle saavutistega.

Käesolev aasta on meil eriti tähtis olnud, kuna on möödunud kümme aastat Avalikkude algkoolide seaduse makspanemise, mille loomisest kaasa on aidanud Eesti organiseeritud õpetajaskond. Selle seaduse kümneaastast kestust mälestas Eesti õpetajate Liit üleriigilise kasvatusedusliku nädalaga ja kooliuuenduse näitusega, millest mõlemast osavõtt oli nii elav, nagu meil seda kunagi pole nähtud.

Käesolev aasta on meil aga ka suuri raskusi ja muret kaasa toonud. Saatusest on meilt riisunud kaks meie suurt koolimeest *Friedrich Volrad Mikkelsaar'e* ja *Peeter Põllu*. Mõlemad on ajanud sügavaid vagusid Eesti koolipõllule. Mõlemad on ka seisnud Eesti organiseeritud õpetajaskonna hälli juures; Mikkelsaar oli Eesti õpetajate Liidu esimese juhatusel liige ja Peeter Põld selle esimene esimees. Austame nende meeste mälestust vaikselt leinas. (Koosolijad tõusevad püsti).

Käesolev aasta on kaasa toonud ka teisi raskusi meie õpetajateperele. Raskest majanduslikud olud ähvardavad hävitada mitmeid häid algatusi. On ametist pidanud lahkuma hulk õpetajaid. Ja algkoolide seaduse kohale on tema juubeliaastal kerkinud äh-

vardavad kõuepilved. Viimane asjaolu peamiselt ongi põhjuseks, miks käesolev kongress on erakorraliselt kokku kutsutud, kuna muidu meil on viisiks olnud oma üldkongresse iga kahe aasta tagant pidada. Muidugi ei suuda kongress läbi arutada kõiki algkooli seaduse küsimusi. Päevakorda on võetud ainult kaks tähtsamat küsimust: Kas takistab uus Avalikkude algkoolide seadus ühtluskooli põhimõtte edukat teostamist ja koolimaa küsimusi.

Kongressi teiseks tähtsamaks aineks on uus õpetajate teenistusseadus, milles vahepeal on tehtud olulisi muudatusi. Mõlemad küsimused on akuutsed, kuna mõlemad seadused tulevad arvatavasti lähemal ajal Riigikogus arutusele. Loodan, et kongress suudab neis küsimustes leida õiged seisukohad. Eesti õpetajate Liidu juhatusel nimel avan Eesti õpetajate 10. üldkongressi ja soovin tema tööle head korradaminekut.

Järgneb kongressi tööle rakendamine.

J. Elango' ettepanekul valitakse kongressi juhatajateks: E. Martinson, M. Välbe, O. J. Kiesel ja E. Nurm.

Kongressi sekretariaadi liikmeiks valitakse J. Kents'i ettepanekul J. Elango, E. Hansen, A. Pukk, J. Kranfeldt, A. Kisla, J. Sihver ja S. Kass.

Redaktsioonikomisjoni liikmeiks valitakse kõik kongressi juhatajad, kõik referendid, peasekretär ja kolm kongressi poolt nimetatud õpetajat: J. Kents, J. Unt ja E. Schönberg.

Mandaatkomisjoni liikmeiks valitakse P. Adamson, M. Koch ja H. Rajamaa.

Päevakorra kinnitamine.

Juhataja E. Martinson teatab, et kongressi päevakord on kongressi liikmeile välja jagatud ja paneb ette päevakord kinnitada. Päevakorra täiendamiseks ja muutmiseks ettepanekuid ei tehta ning päevakord kinnitatakse esitatud kujul ühel-häälel.

Esimene päev, 27. detsembril.

I üldkoosolek kella 10—13.

1 Kongressi liikmete registreerimine (kella 9-ast alates).

2. Kongressi tööle rakendamine.

3. Referaadid ja läbirääkimised: Kas võimaldab uus Avalikkude algkoolide seadus ühtluskooli põhimõtte edukat teostamist? — Referent E. Martinson.

Lõunavaheaeg kella 13—15.

II üldkoosolek kella 15—18.

4. Referaadid ja läbirääkimised: Koolimaa küsimus. — Referendid A. Kutser ja A. Kuks.

Koosviibimine (algus kell 20).

Teine päev, 28. detsembril.

III üldkoosolek kella 9—12.

5. Referaadid ja läbirääkimised: Õiguslikud normid õppejõudude teenistusseaduse eelnõus. — Referent A. Susi.

Lõunavaheaeg kella 12—14.

IV üldkoosolek kella 14—18.

6. Referaadid ja läbirääkimised: Õpetaja ametisse-seadmine. — Referendid J. Uustalu ja J. Rummo.

7. Resolutsioonide hääletamine ja kongressi töö lõpetamine.

Tervitused.

J. K a n a: Käesolevale juubelikongressile toon tervitusi Tallinna Linna-koolivalitsuse poolt. Tallinna linna omavalitsus on huvitatud kõigist seisukohadest, millistele kongress kavas märgitud tähtsate küsimuste suhtes jõuab. Eriti soovib aga Tallinna linnaomavalitsus, et kongress ütleks oma selge sõna Õpetajate teenistusseaduse küsimuses ning jõuaks otsusele, mis õpetajakonda rahuldaks. Soovin kongressile tööks palju jõudu ja edu. Jäägu õpetaja endiselt lähemale omavalitsusele ja ärgu muutugu riigiametnikuks!

G. O l l i k: HSM Koolivalitsuse nimel tervitan kongressi ja soovin, et kongress näitaks väljapääsu kõikjal valitsevate kitsaste olude tõttu tekkinud raskustest meie hariduselu korraldamisel.

L. R a u d k e p p — tervitab kongressi Riigikogu hariduskomisjoni nimel ja avaldab head-meelt selle üle, et kongressist osa võtma on kutsutud ka hariduskomisjoni liikmed.

Referaadid.

Peale tervituste asutakse kohe referaatide kuulamisele. Esimesena refererib E. M a r t i n s o n teemast:

Kas võimaldab uus Avalikkude algkoolide seadus ühtluskooli põhimõtte edukat teostamist?

Referent põhjalikult läbitöötatud ja hoolikalt motiveeritud ettekandes mitmekülgsest analüüsis Hasomini seaduseprojekti ja leidis, et eelnõu kaitseks toodud väited ei pea paika.

Kuna lugejad referaadi leiavad käesolevast numbrist täielikul kujul, siis siinkohal märgime ainult tähtsamad seisukohad.

Kõigepealt karjalaste küsimust selle seadusega ei lahendata, vaid see veel raske- neb, mida kinnitavad rohkearvulised E. Õ. Liidule saadetud protesti- ja märgukirjad. Suvine laste koolisaatmine toob kibedal tööajal vanematele palju lisatööd, ning seda eriti just lasterikas- tele perekondadele.

Ei olda ka sellega nõus, et uus sea- dus sunnib lapsi koolikursuse lõpetama aasta võrra vanemalt, pikendades sel- lega kooliskäimise aega ja suurendades vanemate vaeva. Samal ajal aga tead- muste tasapind kahtlemata langeb, ega suuda seda tõsta ka kordamispäevad, millele eelnõus pannakse illusoorseid lootusi.

Töötab üldse tekkida ülepääsmatu vahe maa- ja linna-alkkooli vahel. Esi- mene ähvardab muutuda „hädakooliks“, kust hakatakse põgenema. Jõukamad vanemad viivad lapsed linna erakooli- desse; ühes sellega kaob neil loomuli- kult huvi kohaliku kooli paremale jär- jele tõstmise vastu. „Kas see ongi see maorientsatsioon, millest vahel tehakse ilusaid sõnu?“ küsib referent ja leiab, et „otse lubamatu on see „riigimehelik tarkus“, mis seab meie kandvama kihi, meie maarahva kihi, hariduse saamise suhtes põhjendamata ebaõiglasse seisu- korda.“

Edasi referent arvustab kokkuhoiu printsiipi, mille nimel ülalmainitud re- forme projekteeritakse, ja näitab, kui- das meil sel alal talitatakse lausa eba- ratsionaalselt. Meie ei märka kokku- hoiu tunnuseid* kõiksugustes esindusku- ludes ja riigi keskasutistes, eriti välis- ministeeriumis, välissaatkondades, riigi- vanema ja teiste kõrgemate isikute ma- jade ja losside, korterite ja luksusau- tode soetamises ja korrashoius, paraa-

dide, kuningate vastuvõttude, kõrgete palkade ja pensionide jm. alal. Või kas annab tunnistust suurest kokkuhoiust see, kui koalitsioonis asuvad parteid üksteise võidu saadavad kõrgeile kasutoovale kohtadele isikuid, kes oma väärtuselt sinna õieti ei kõlba, kes neil kõrgeil kohtadel midagi ära teha ei suuda ja kelle mannetuse tõttu kannatab töö kõrgemais asutistes.

Ja kui kokkuhoidu tulebki teostada ka hariduse alal, siis oleks küll põhjust kaaluda, kas seda ei saaks saavutada muul teel, kui just alghariduse „koondamise“ teel. Kas ei annaks end lihtsustada meie hariduselu tsentraliseeritud ja liiga keerukas administratiivala, kas ei saaks kokkuhoidu koolimajade ehituse alal. Ja lõppeks, kui ükski asi muidu ei aita, on õpetajaskondki valmis isiklike ohvreid tooma. Kokku võttes referent leiab, et majanduslikud kalkulasioonid ei sunni meid veel likvideerima oma ühtluskooli.

Edasi näitab referent, kuidas seaduseelnoo teostamise puhul tuleks hakata looma uusi õppekavu, soetama ja muretsema koolidele uusi õpperaamatuid, sest kõik senised väärtused muutuksid üleöö kõlbmatuiks. Seega saavutatakse kokkuhoiu asemel uusi kulusid.

Lõppeks uus seadus paneks nii suure töökoorma maaõpetajate õlule, mille all kahtlemata kannataks töö edukus ja produktiivsus.

Kokku võttes referent leiab olevat Hasomini kavad algkooli reformimise alal eluvõõrad, ebaotstarbekohased ja ühtluskooli edukat teostamist takistavad. Ei tahaks uskuda, et meie rahvaesindajad seaduse maksma panevad esitatud kujul. Sünnib see siiski, siis ei jää meil muud üle, kui peame selle seaduse viima rahvahääletusele, ja siis oleb seaduse saatus just õpetajaist, kui võrt nad suudavad kohtadel rahvale selgeks teha uue kooliseaduse puudusi.

Läbirääkimised.

E. Vienerfeldt: Algkooli reformimine ei võiks tugeada väidetele:

1) et maal tulevad õpilased sügisel korratumalt kooli kui linnas, samuti ka lahkub kevadel õpilasi enne õppetöö lõppu maal rohkem kui linnas. See sõl-

tub just maa-elu erinevusest, mida ei saa muuta ka koolireform;

2) et 8—10-aastased õpilased nagu ei käiks veel karjas. Koguni ümberpöörduvalt, selles vanuses maalapsed käivad enamasti kõik karjas, kas kodu oma vanemate või jälle võõra juures, teenides endale toitu ja riideid talviseks kooliskäimiseks;

3) et ka kokkuhoiu põhimõttele ükski ei võiks tugeada koolireform; see oleks väga kardetav lõppude-lõpuks ka majanduslikele sissetulekuile, sest näiteks hariduslikult mahajäänud vene rahvas oli ka majanduslikult väga vaene, olgugi et loodus tasus seal rikkalikumalt töö kui meil Eestis, ja karmima loodusega soome rahva majanduslik vara iga inimese kohta on suurem kui meil, — on ju oma haridusega ka soome rahvas meist ees. Kokkuhoiu asemel hariduse alal võiks rääkida rohkem kokkuhoiust ka muudel aladel, ja veel rohkem töö produktiivsuse tõstmisest majanduslikul alal — siin on võimalus palju teha, olgu või piimatoodangu tõstmiseski.

E. Veiderman: Kahejärguline kooliskäimine toob haridusliku tasapinna tagurpidimineku. Õpilastele kahe kuu jooksul suudame ainult kooli korda õpetada.

Hoidku riik kokku muudel aladel, aga ärgu laiutagu ja pillaku raha ilma asjata, nagu näiteks nägin kuski kruusa-augu ääres riigi armetumat kruusamasinat töötavat, mille kohta peab ütleva, et selle masinaga võib sõeluda „kulda“, aga mitte kruusa maanteel. Näidaku esmalt Riigikogu ja Valitsus igalpool kokkuhoidu, siis on ka õpetaja valmis äitama kaasa riigi kokkuhoidmisele isegi palga vähendamisega, kuid ärgu lõhuta ühtluskooli.

A. Kutser: Maalapsed tahetakse jätta vaeslapse ossa. Alghariduse alal kokkuhoiu teostamine on oksa saagimine, millel istume. Uus seadus on suurelt osalt vana seaduse kopeerimine. Oleks soovitatav piirduda vana seaduse parandamisega nõuete kohaselt.

H. Rajamaa: Kui räägitakse kokkuhoiust, siis peaksime juhtima tähelepanu veel ühele võimalusele. Laialt võib kuulda nurinat, et liiga palju tuleb teha statistilist tööd. Riigi Statistika Kesks-

büroo on kujunenud päris nuhtluseks. Kui palju peame tegema igasuguseid aruandeid jne. alates algkoolide juhatajatega ja lõpetades koolinõunikudega. Inimesed peavad istuma nädalate-kaupa igasuguste ankeetide täitmise kallal. Mul on meeles kadunud prof. P. Põllu avalikult öeldud väide, et meil valitseb bürokraatlik paberipuutus, mida ei tundud vene ajal. Kui palju kulub paberit igasuguste ankeetide, tabelite jne. trükkimiseks, siis postikulud jne. Kas suudab seda keegi välja arvata? Ja mis on sellest produktiivset kasu olnud? Ja meil räägitakse kokkuhoiust eeskätt hariduse alal!

E. Schönberg: Tööst esimese ja teise õppeaastaga uue seaduse järgi ei saa suurt asja; selles eas nõuab õpetuslik töö laste kallal pikemat pidevat tööd. Laps on siis mõjudele vastuvõtlik, kuid püsivamaid jälgi jätavad need mõjutused alles siis, kui muud kõrvalmõjutused ei sega. Uue korra järgi oleks segavaid mõjutusi enam kui praegu.

Õpetajate meeleolu töö tegemisel on tähtis. Mis meeleolu oleks aga õpetajal, kui ta teab, et peab töötama ajal, mis oleks ta puhkeaeg. Kas pole karta nõnda „itaalia streigi“ juhtumeid.

Valusalt on koondamised juba lõiganud õpetajaskonda. Uus seadus vallandaks umbes 300 õpetajat. Mis hakkavad peale need inimesed? Ning kunas pääseksid need oma kohtadele, kes lõpetavad praegu seminarid ja edaspidi lõpetavad pedagoogiumid?

Oleks soovitav, et haridusministeerium ise võtaks seaduse-eelnõu tagasi ja redigeeriks ta ümber ses osas, mis puutub maa-koolide korraldusse.

J. Kruus: Referendi poolt püstitatud küsimusele võib õpetajaskond ainult eitavalt vastata. Oleks huvitav teada, kust on saanud alguse suvekooli mõte? Kas on see mõte välja läinud Hasominist või on selle ette kirjutanud nn. „maaorientatsioon“? Ometigi on Hasominis tegelasi, kes seal töötanud üle 10 aasta ja kes teavad õpetajaskonna seisukohti. Miks pole need sääraseile kardetavaile eksperimentide tegemisele vastu astunud. Soovitav oleks, kui ministeeriumi esindajad annaksid selle kohta seletust.

J. Uustalu: § 21. on uues seaduse-eelnõus vastuvõtmatu, sest see lubab ühte klassikomplekti koondada isegi kuue klassi õpilased, kusjuures õpilaste arv võib tõusta koguni 50-ni. Niisuguse õpilaste arvu juures on absoluutselt võimatu vähegi rahuldavalt teha õpetus- ja kasvatustööd. Hasomini korraldus töö kohta ühendatud klassides ei anna ka mingisuguseid märgatavaid võimalusi kätte õppetöö edukaks tegemiseks, vaid toob mitmel juhul vaid segadusi. Maksma tuleb jätta endise algkooli seaduse redaktsioon õpilaste arvu kohta klassis ja ühendatud klassikomplektis.

A. Kutser: Uuest seadusest on välja jäetud algkooli õigused. Par. 27, mis käsitleb võõra valla õpilaste õppimise küsimust, võib saada mõnele vallale kahjulikuks. Nõrgaandelistele lastele kohustatakse andma abitunde. Kas jäävad need tunnid samade õpetajate kanda? Ikka püütakse töökoormat suurendada!

G. Ollik: Hariduselu juhtivais asutistes on olnud tunduv kokkutõmbamine ja seega saavutatud kokkuhoidu. Hasominis oli 59 ametnikku, nüüd 24. Ka koolinõunikude instituudi kokkutõmbamine on päevakorral. Eriti palju aega nõuab meie ministeeriumilt aga seadusandlik töö eelnõude ja kavade koostamise näol. Seda tööd ei olnud teha veneaegseil ametnikel.

Kust poolt on kerkinud uue algkooli kuju mõtted, seda ma ei tea, ja mis räägivad eelnõu kohta ministeeriumi ametnikud, seda ei luba avaldada riigitegitusseadus. Ja see polegi tähtis. Püüame jääda võimalikult objektiivseiks.

Mis puutub hr. Kutser'i küsimusse koolide õiguste asjus, siis võin öelda, et koole pole tahetud jätta õigustest ilma; see on puhttehniline küsimus, sest need asjad võetakse üles teistesse seadustesse, kuhu nad sisult kuuluvad.

J. Aa n: Uue koolikorraldusega muuseas loodetakse teha soodustusi lastevanemaile. Tõeliselt aga toob uus kord kõige kibedamal töö ajal lisatööd, sest tuleb emadel hommikuti lapsi kooli saates korraldada nende riideid, kammida neil juukseid, riietada neid jne. On kindel, et kibedal töö ajal emadel igatahes aega ei jätku selleks.

J. Uustalu: Suvekooli mõte on mitmel pool olnud kõne all. Maal on keskerakondlasi, kes pooldavad eelnõus väljendatud seisukohti. Meie seisukohad ei lähe iseenesest ega kergesti läbi, vaid õpetajail tuleb energiliselt propageerida siin vastuvõetud seisukohti.

A. Eiber: Kuidas on mõeldud korraldada komplektid 7-a. algkoolis talvel, kui käib koolis 5 õppeaastat?

J. Lindvers: Mis puutub tagavaraõpetajaisse, siis uus Avalikkude algkoolide seaduse-eelnõu ei saavuta oma sihti, s. o. kokkuhoidu tagavaraõpetajate koondamise resp. vähendamise läbi. Tegelik elu on näidanud, et maakonnas, kus ametis 300 õpetajat, õpetajate puudumispäevade arv on 100 ümber, seega oleks niisuguses maakonnas läbi aasta tööd 5 tagavaraõpetajal.

Haiguse pärast ja perekondlikel põhjustel (sünnitamine) puudumist õpetajateperes ei saa piirata ühegi ministeeriumi korraldusega. Kulused õpetajate asendamisel tuleb riigil ikka kanda. On otstarbekas, kui õpetajaid asendavad praktiseerinud tagavaraõpetajad, ega tohi ses asjas tekkida korralagedust.

D. Uiga: Tekib küsimus, kas meie uue algkooli korralduse juures algkoolile ettenähtud tarvilikku tööd rahuldavalt suudame teha, rääkimata edukast tööst. Arvan, et ei. Teiseks meie ei või uue seaduse arvustamisel piirduda ainult meie oludega, vaid peab silmas pidama ka välismaa vastavat koolikorraldust ja tööd.

Referent on piirdunud ainult üksikute seaduse paragrahvide käsitlemisega, mistõttu jääb eemalseisjaile mulje, et seadus muus osas on vastuvõetav. Minu kalkulatsioonide järgi on uue seaduse järgi vallandatavate õpetajate arv kaugelt üle 300 (Tartumaa kohta üksi 200), sest praegused I ja II õppeaasta koolid likvideeruksid. Uue seaduse järgi muutuvas maa-alkkoolid õppeasutiste asemel laste kooskäämise kohtadeks.

Arvan, et uus algkoolide seadus ei tohi kujuneda üksiku ministri personaalseks tahteavaldiseks, kusjuures mingit kaalu ei ole õpetajaskonna kaalutud seisukohtadel ja töökogemustel. Kogu seaduses leidub arvukalt paragrahve, mis annavad ministrile avarad võimalu-

sed isikliku tahte avaldamiseks ja maksmapanemiseks. Leian, et uus algkoolide seaduse-eelnõu on suuremas osas vastuvõtmatu.

J. Veldeman: Mõnigi vaid saaks kooliruumide küsimusest kergesti üle, kui saaks kasutada koolimajuks end. härrastemaju. Selleks tuleks vastavate ministeeriumide vahel luua kokkulepped.

E. Veiderman: Praegust kooli võimupiiri tuleb võrrelda endise vene sõjaväe seaduse ja korraga, kus sõdur isegi kaitsekraavis ei tohtinud oma äränagemise järgi vaenlase vastu relva tarvitada ilma ülemuse käsuta. Nii ei või pedagoogika-nõukogu ühte tundigi rohkem võtta tunnikavva ilma ministeeriumi loata. Eks meie pedagoogika-nõukogu ole ometi koolile lähemal kui haridusministeerium. Peaks andma rohkem võimupiire kooli pedagoogika-nõukogule.

Lugupeetud haridusministeeriumile lähedal olev ametnik nimetas, et on tulnud palju kirju ministeeriumile, milles kiidetakse heaks Avalik. algkoolide seaduse-eelnõu (G. Ollik vahele: vähe kirju!). Need märgukirjade saatjad võivad olla küll head vasikakasvatajad, kuid tegelik koolitöö on neile nähtavasti võõras. Meie, vanemad õpetajad, peame tunnistama, et esitatud seaduse-eelnõu põhimõtted on vastuvõtmatud. Haridusministeerium peaks ka arvestama meie õpetajate ja haridustegelaste märgukirju ja soove, kes seisavad koolile palju lähemal, kui mõned teised isikud.

H. Mets: Tuleb tühistada arvamus, et õpetajad on uue algkooli seaduse vastu isiklikes huvides. Seaduse vastutulelikkus laste tööjõu kasutamisele on vaid pettepilt. Õpetajad peavad uue seaduse puudusi rahvale selgitama, siis jääksid ära maalt tulevad kirjad, mis tervitavad muudatusi maksvas alghariduse korralduses.

Referendi lõppsõna.

Referent **E. Martinson:** Minu referaat oli kitsapiiriline. Ei saanud kõiki paragrahve käsitleda, sest ettevalmistuse aeg oli lühike. Hr. D. Uiga läks oma kõnes kaugemale ja leidis, et uus algkoolide seadus ei võimalda üldse korralikku õppetööd. Ma usun, et ta seda küll

võimaldab, kuid kas ta edukat õppetööd võimaldab, selles ma kahtlen.

Miks E. Õ. Liidu juhatus seaduse-eelnõu muid küsimusi põhjalikule käsitlesele ei võtnud, tuleb sellest, et ei olnud küllalt aega tarvilikeks ettevalmistusteks. Kongressi kokkukutsumine sündis E. Õ. Liidu asemikkudekogude soovil, ja arutusele võeti kõige aktuaalsemad küsimused.

Minu resolutsioonist ei tule muidugi järeldada, et teised küsimused seaduse-eelnõus oleksid korras. On teisigi suuri puudusi, mille kohta tuleks vastu võtta vastavad resolutsioonid. Kokkuhoiu küsimus on väga tähtis, kuid meie ametiasutiste töö ei ole andnud küllaldaselt tulemusi. Kokkuhoiu ei tohi teostada nõnda, et ta muutub suurimaks pillamiseks, nagu võib juhtuda kokkuhoiuga rahvahariduse alal. Tuleks kõik abinõud võtta tarvitusele, et algkooli hoida.

Algab lõunavaheaeg, mis kestab kella 3-ni.

II üldkoosolek.

Pärast lõunavaheaega tuleb arutusele

Koolimaa küsimus.

Esimesena refereerib sellest küsimusest A. K u t s e r, avaldades järgmisi mõtteid.

Õpetajaskond on alati asunud seisukohal, et koolide juures peab teatud maa-ala olema. See on tarviline kõigepealt selleks, et õpilasi varustada elus tarvilike teadmustega ja oskustega põllupidamisest, sest oleme esijoonel põllupidaja rahvas. Tulemusi sel alal võime ainult siis loota, kui õpetaja ise põllutööd teeb ja oma eeskujuga õpilastesse mõjub. Ainult teadmuste ja seletustega ei ole midagi teha, kui puudub peategur — koolimaa, kus saaks praktilisi töid korraldada.

Koolimaal on suur tähtsus ka õpetaja sidumiseks ühe koha külge. Muidugi on koolimaa pidamisega ka omajagu raskusi, mispärast üks osa õpetajaskonda suhtub eitavalt koolimaasse. Erikordadel võiks õpetaja oma maaosa ka teiste kasutada anda, saades selle eest toiduaineid.

Muidugi ei saa pooldada suuri koolitalusid, mille korrashoiuga liiga palju raskusi. Normid, mis kindlaks määrab

maksev algkoolide seadus, on rahuldavad. Suurem osa kooli ongi varustatud sel määral maaga. Ja kus koolimaa puudub veel, seal tuleks muretseda vähemalt aiamaadki.

Uues algkoolide seaduse-eelnõus fikseeritud seisukohaga, mis lubab lehma ja hobuse-pidamise võimaluse ainult koolijuhatajale, ei saa nõus olla. See võimalus peaks olema ka õpetajail.

Lõppeks referent esitab kongressile vastuvõtmiseks järgmise resolutsiooni: „Õpetajate X üldkongress tunnustab tarviliseks iga maa-alkkooli varustamise koolimaaga maksva Avalikkude algkoolide seaduse § 29. ettenähtud normides.“

Teine referent A. K u k s avaldab järgmisi mõtteid:

Ministeerium arvab, et koolimaa on tarviline, sest koolitalu võimaldab õpetajate varustamist produktidega ja näitlikku põllutöö õpetamist. Kooliõue ja -aiamaa on iseenesest-mõistetavalt vajalised. Tuleb ainult alla kriipsutada, et kooliaia- ja õue-mured peaksid õpetajail seisma esikohal, nad peaksid kujunema maa-alkkooli auks ja uhkuseks.

Õpetajaile isilikuks kasutamiseks antud maa ei ole „osa palka natuuras“, sest maa eest tuleb maksta renti. Koolimaa ülesandeks on:

1) teha õpetaja rippumatuks ümbruskonnast toiduainete saamise ja liikumise võimaluste poolest;

2) võimaldada õpetajale ja tema perekonnale produktiivset vaba aja kasutamist;

3) anda õpetajale võimalus oma eeskujuga mõjuda tervendavalt ja kaasakiskuvalt noorsoole kui ka ümbruskonnale.

Kindlasti tuleb lahutada koolimaa, mis määratud õppeülesannete jaoks, sellest maast, mis määratud õpetajale isilikuks kasutamiseks. Esimese osa maa harimine oleks kooli üldine mure ja sündigu õppenõukogus koostatud plaani järgi, teine olgu õpetaja isikliku maitse kehastuseks.

Uues algkoolide seaduse-eelnõus kooli õue, mänguplatsi ja aia jaoks määratud maanormist — 1 hektar — on küllalt,

sest suuremat maa-ala oleks raske korras hoida.

Õpetajate maaga varustamiseks ette nähtud koolitalu ühe lehma ja hobuse pidamiseks on ebamäärane. Tuleks fikseerida täpsamalt: koolitalu võiks olla pool normaaltalu suurusest, s. o. umbes 5—10 hektaari põllumaad ühes tarvilise heina- ja karjamaaga. Ei saa pooldada seisukohta, et kooli juures oleks mitu talu; see lõhnaks ahnitsemise järgi ja tooks ilmaaegseid sekeldusi. Aitab sellest, kui igal õpetajal on natuke aiamaad, mille harimisele on kohustatud kaasa aitama koolitalu pidaja.

Kõige tähtsam on muidugi, et õpetajad õieti suunduksid koolimaa kasutamisele, olles juhitud mitte ahnitsemisest, vaid aatelisest suhtumisest.

Kokku võttes võiksime tunnistada koolimaa küsimuse Av. algkoolide seaduse-eelnõus vastuvõetavalt lahendamatuks, arvab referent, kuid, et võetaks sisse järgmised parandused:

1) § 30. kooli aiamaa määramisel jäetakse välja sõna „võimalikult“;

2) § 31. esimeses lõikes määratakse kindlaks koolitalu suurus — pool normaaltalu; 5—10 hektaari põllumaad ja tarviline osa heina- ning karjamaad ja

3) aiamaa suurust ei piirata sõnaga „kuni 20 aari“, vaid märgitakse miinimum „vähemalt 20 aari.“

Läbirääkimised.

J. Uustalu: Koolimaade kasutamises on olnud puudusi. Suuremaile koolidele, kus on palju õpetajaid, pole võimalik olnud seaduses ettenähtud määral maid hankida ja tarvilisi hooneid ehitada. Maa võimaldab siiski õpetajale kõrvalteenistust, mis on aratanud kadedust ümbruskonnas. Sellest kõrvalteenistusest on ilma need õpetajad, kellele pole võimalik olnud maad hankida. Veel üks hädaoht; maid pidavad õpetajad võivad põhjustada õpetajate palgakärpimise, mille all kannatada saavad maata õpetajad. Pooldan eelnõu redaktsiooni maksva seaduse redaktsiooni asemel.

E. Veiderman: Koolide maad tuleks laiendada ka linna õpetajaile, sest linna läheduses leidub selleks maad kül-

lalt, siis nad teaksid ja tunneksid, mis viljad maal kasvavad, et ei tuleks ette niisuguseid juhtumeid, kui linna õpetaja satub maakooli ametisse, siis kaera asemel näitab õpilastele otra ja seletab sellest kui kaerast. Kui pannakse maksma suvine kool, siis ei ole juttugi õpetaja isiklikust põlluharimisest ja aiatööst.

T. Adamson: Õpetajate maa tähtsamaks ülesandeks oleks õpetaja rippumatuks tegemine ümbruskonnast. Referent A. Kuks'i poolt ette toodud teine koolimaa ülesanne — mõistliku meelelahutuse korraldamine maaõpetajaile — ei ole kuidagi põhjendatud, sest vaevalt jääb maa-õpetajal praeguses olukorras aega üle meelelahutusele mõtlemiseks.

Seadusega tuleks fikseerida, et soovikorral koolimaast ka teised õpetajad peale juhataja teataval määral osa saaksid. Koolimaa ei tohiks õpetajat maa külge kinnitada, vaid õpetaja peaks leidma ka maad harides võimalusi uemate pedagoogiliste ja metoodiliste vooludega tutvumiseks.

J. Depman: Koolide maade suurele kärpimisele peame vastu olema. Ilma koolitaluta ei ole võimalik edukas kooliaia asutamine. Maaharimine hoiab õpetajat ümbruskonnaga paremas vahekorras, — annab aluse teotsemiseks ümbruskonna põllumajanduslikes organisatsioonides, kus haritud jõude väga vähe. Maa kindlustab õpetaja perekonda aineliselt, annab õpetajale rippumatuse tunde. Koolimaa on suure tähtsusega omavalitsustele - kooliülapidajaile. Ilusa koolitaluga koolidel on püsinud alati kaua head koolitegelased. Seda saame ka tulevikus näha. Senine halvasti haritud koolimaade hulk on vähenemas ja kaob iga aastaga. Olgu meie hool, et koolimaad eeskujulikult oleksid haritud.

H. Aben: Rünnak koolimaadele on alanud täiel rindel. Kongress peaks asuma seisukohale, et maa on õpetajale tarviline, mis teeb tema rippumatuks ümbruskonnast ja seob teda kohaga ja rahva huvidega. Samuti peaks seaduses maa-norm olema fikseeritud, sest „koolitalu“ mõiste on väga relatiivne.

J. Aa n: Ei ole õige, et koolimaa õpetaja ja rahva vahel vaenu tekitab. Arvan vastupidist. Kui omal ajal maapäe-

val maa esindajad seletasid, et õpetajad olevat rahvale võõrad, siis lausus üks maapäeva liige, kes on eeskujulik põllumees: „Andke neile igapähele tükk maad kätte, küll nad siis teile sõbraks saavad.“ Tolle retseptiga ei saanud ma siis nõus olla. Nüüd aga, kus ma juba 10 aastat olen kasutanud koolimaad, tunnistan õigeks tolle maapäeva liikme seisukoha.

Kui Taanis omal ajal sihikindlalt varustati maaga iga ametnik, siis arvan, et taanlased seda ei kahetse. Olen kuulnud, et Hiinas valitsenud traditsioon, et seal keiser igal kevadel esimesena kuldsahaga vao ajanud. Oleme kuulnud, et samal ajal seal püsis ka teine traditsioon, mis väljendus selles, et maamulda pühaks peeti ja selle kallal ka vastava huvi ja armastusega teotseti. Arvan, et ka meil, õpetajail, on kohuseks esineda Hiina keisritena. Eriti nüüd, kus madal põllumajanduse tasuvus ähvardab paljudki maa juurest peletada eemale, peame näitama, et ei ole meilgi häbiasi käsi mullaseks teha.

E. Vienerfeld: Maapidamine ei halvenda õpetaja vahekorda ümbrusega. Majanduslik rippumatus on kõige olulisem argument koolimaa küsimuses. Praegune seadus on parem kui uus kava. Uue seaduse normid koolimaa kohta on väikesed ja ebamäärased. Koolimaade rent ei tohi olla suurem nende maade riigirendist.

P. Soonets: Vana seadus jäägu! Kuid märkuse paneme otsa: maa peal olgu ka hooned! Jäägu maksma demokraatlik põhimõte: kõigile õpetajaile ühevõrra maad. Lugupidamist maakultuuri vastu ei äratata ainult sõnadega — õpetaja olgu eeskujuks ka oma tööga.

E. Veiderman: On harilik nähtus, et ümbrus võtab õpetajast eeskuju. Võin tuua mõned näited oma kogemus-

test — 18 a. tagasi tegin soost kultuurheinamaad; mõne aasta pärast paljud ümbruskonna maapidajad hakkasid tegema sooheinamaad. Teine näide: Tegin talli eeskujuliku sõime; peagi siginesid ümbruskonna talude tallidesse sõimed. Praegu on mul käsil väetuskatted viiendat aastat. Nüüd külamehed ootavad suure põnevusega lõpptulemusi.

Referentide lõppsõnad.

A. K u t s e r: Rääkisin õpetaja isiklikust maast. Selle maa harimisel ei või muidugi õpilasi tööle rakendada. Kuid õppeaias peavad õpilased töötama. Õpetaja peab olema eeskujulik. Aed olgu kooskõlas ümbruse nõuetega. Ainult roose külvata, nagu soovitas minu kaasreferent, ei tohi. Põllutöö ei saa olla aja viide, sest iga töö olgu tõsine tegevus. Kadedust äratav õpetaja nende silmis, kel maad ei ole. Kuid peame kord nii kõrgele tõusma, et see kadedus kaoks. Meie oleme ajutised, aga kool on alaline, sellepärast peame hoolitsema ka tuleviku eest. Linna-õpetaja ei tarvitse olla kade maa-õpetajale, kes oma füüsilise töö tulemusena saab koolitalust tulu. Põlluharimine tervendab ka õpetajat füüsiliselt.

A. K u k s: Minu väited, mis käsitsid maa harimist mõistliku ajaviitena, ei olnud mõeldud naljana. Kutsetöö kõrval peab inimesel olema ka oma vaba huvi rahuldamiseks teotsemise võimalusi, sest kutsetöö ei riisu meilt kogu päeva. Ja seda vaba aega inimene peab kasutama loovalt teotsetes. Viga on selles, et õpetajad meil ei teotse loovalt, vaid maad on kasutatud ainult lisapalga teenimiseks. Pahameelt on tekitanud need õpetajad, kes pole maad kasutanud või kes pole maaga korralikult ümber käinud, kuid mitte kunagi need, kes loovalt teotsevad aias või põllul.

(Järgneb).

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Tallinna Õpetajate Seltsi tegevusest 1930. a.

Seltsi juhatus, millesse kuulusid läinud aastal O. J. Kiesel, G. Ollik, V. Peet, J. Tamm, G. Hion, G. Ney, D. Treiman, A. Mõru ja V. Thal, on pidanud aasta kestel 12 koosolekut, arutades neil koosolekuid mitmesuguseid Seltsi ellu ja kooli- ning haridustöösse puutuvaid küsimusi, nagu loengute korraldamine, Seltsi liikmete toetamine, E. Õp. Liidu kirjastustoodete realiseerimine, oskussõnastikkude kirjastamine, õpetajaile palgalisa nõutamine, Vasalema „Õpetajate talu“ kasutamise võimaluste määramine järgnevaiks aastaiks jne.

Peakoosolekuid on peetud kaks, kumbki võrdlemisi vähese osavõtuga.

Seltsi juhatuse algatusel on korraldatud kõnekoosolekuid, millel kõnelesid: G. Vehm — „Meie raskelt-kasvatatavatest õpilastest“, A. Eglon — „Töökorraldusest raskelt-kasvatatavate õpilaste koolis“, dr. E. Kirschenberg — „Kutsevalikust“, E. Jaanvärk — „Võõrkeelte õpetamisest algkoolis“, Chr. Brüller — „Võõrkeeltest Tallinna algkoolides“. Sektsioonide poolt korraldatud kõnekoosolekuid kõnelesid: A. Kenkmann — „Vana Tallinna mälestusmärkide kasutamisest Eesti ajaloo õpetamisel“, J. Laur — „Muljeid Viini lasteaedadest“, H. Roos — „Laste psühholoogiast“ ja J. Heitla — „Kuidas läheneda lauluõpetusele lasteaias“.

Sektsioonidest avaldas hoogsamat tegevust füüsika sektsioon, korraldades katseid ja demonstrotsioone V. Erleman'i juhatusel. Sektsioonide vahelisel koostööl koostati keskkooli kõigi harude sunduslikkude õppevahendite nimestik, mis esitati Hasominile läinud aasta lõpul. Poeglaste käsitöö sektsioon koostas „Poeglaste käsitöö oskussõnastiku“, mis ilmus trükkis läinud aasta keskel. Teiste sektsioonide töös polnud läinud aastal elavust märgata.

Seltsi nõukogu, kus on igast koolist õpetajate esindaja, pidas aasta kestel ühe koosoleku, arutades õpetajate teenistusseaduse eelnõu.

Majanduskomisjon arutas seitsmel koosolekul Seltsi kinnisvara kasutamist ning korrashoidu ja koostas Seltsi eelarved.

Aukohtul läinud aastal tööd ei olnud.

Seltsi puhkekodu Vasalema eest on tasu- tud 1930. a. kestel ostuhinda Kr. 708,59, jääb veel tasuda Kr. 13 984,25. Suvel kasutas puhkekodu 8 õpetajate perekonda, kuna üks seltsiliige-pensionär elab puhkekodus alaliselt. Puhkekodu juurde kuuluvast Õpetajate talu maast, on suurem jagu antud rendile aednikule, kuna vastav osa aiamaad on jäetud kasutamiseks suvistele puhkekodu kasutajatele ja alaliselt seal elavale seltsiliikmele-pensionärile. Kuni 1930. a. oli Seltsi poolt Vasalema valitsejaks A. Kärk, kes on olnud algusest peale Seltsile puhkekodu soetamise mõtte innukamaid toetajaid ja ühtlasi isalik hoolitseja puhkekodu korrashoiu eest. A. Kärk läks pensionile 1. a.

1. augustist ja lahkus ka Vasalema valitseja kohalt. Seltsi juhatus korraldas tema auks koosviibimise, millel tuletati tänuga meelde A. Kärgi teeneid ja annetati talle tänutäheks mapp, mille kaanele graveeritud hõbeplaadile Vasalema peahoone kujutis. Uueks Vasalema valitsejaks Seltsi juhatus valis A. Plooppuu.

Seltsi majas Kollasel tänaval teostati vähe- maid remonte. Praegu on majas korteris 2 õpetajat ja 4 pensionäri perekondadega. 2 korterit on üüriseaduse kaitsel veel eraisikute käes. Pensionärid saavad Seltsi majas korteri soodustatud tingimustel.

Seltsi esimehel O. J. Kiesel'il oli 1. a. 10-aastane Seltsi esimehe ametijuubel, mis leidis tähistamist vastaval koosviibimisel.

Kauaaegse Seltsi tegelase ning juhatuse liikme G. Ollik'u 60-nda sünnipäeva puhul valiti ta esimeseks Seltsi auliikmeks ja lasti valmistada kunstnik Sannamehel G. Ollik'u gip- sist reljeef-näopilt.

Pikemaks haigestunud ja s. a. surnud Seltsi liikme J. Heimberg'i heaks korraldati omava- heline korjandus, mis tõi sisse Kr. 761,90.

Läbirääkimistel vastavate kinnitusseltsi- dega on Seltsi liikmeile võimalikuks tehtud elukindlustus kollektiivselt tublisti soodusta- tud tingimustel. Ka on muretsetud Seltsi liik- meile võimalus külastada hinnaalandusega Estoonia teatrietendusi.

Seltsi raamatukogus on 190 köidet Kr. 485,59 väärtuses. Raamatud on Pedagoogilise Muuseumi raamatukogus.

E. Õp. Liidu kirjastustoodete realiseeri- mise asjas esitab Seltsi juhatus peakoosolekule ettepaneku kahes variandis. Üks lahendaks asja nii, et Selts tasub kirjastustoodete reali- seerimisel Seltsile langenud osa kahe aasta jooksul, kusjuures Seltsi liikmeile tuleks kum- malgi aastal võtta oma kanda vastav lisa- maks. Teine ettepanek näeb ette summa ta- sumise E. Õp. Liidule pikema aja jooksul eel- arve korras, mis puhul Seltsi liikmeil ei tuleks maksta erilist lisamaksu.

Õpetajate majandusliku järje parandami- seks esitas Seltsi juhatus Tallinna linnavalit- susele ja haridusosakonnale märgukirja $\frac{1}{4}$ kuupalga suuruse lisatasu saamiseks ühistel alustel linnateenijatega.

Koondamise tõttu 1. a. Tallinnas õpetajaid teenistusest ei jäänud. Koondamine teostati pensionile minejate ja üksikute õpetajate tun- ninormi vähendamise arvel.

Vahekord linnakoolivalitsusega on Seltsil olnud hea. Koolivalitsuse juhataja hra J. Kana (kauaaegne E. Õp. Liidu juhatuse liige ja tegelane) on omalt poolt kaasa aidanud selleks, et koondamine Tallinna koolides teostus suu- remate kibedusteta.

Surma läbi lahkus 1. a. viis Seltsi liiget: Margarete Hildebrandt, Vilhelm Johanson, Jo- hannes Mänd, Hans Pöhl ja Marie Vedam.

Pensionile on läinud 17 õpetajat: Charlotte Hoepfener, Julius Kaljuvee, Markus Kotkas, Timotheus Kuusik, Anton Kärk, Hans Lellep, Jaan Lepp, Andres Michelson, Elisabeth

Mühlbach, Sergei Nedler, Berta Niklassen, August Perli, Johanna Rahving, Marie Rõõgova, Ernst Schiefner, Johann Susi ja Hans Velman.

25-aastase teenistuse juubelit pühitsesid: Marie Drogat, Martin Kahu, Mihkel Kronman, August Möller, Gottlieb Ney, Ida Ollik, Jaak Pausk ja Ida Truve.

50-ndat sünnipäeva pidasid: Aksel Jahentz, Jüri Kümmel, Mihkel Lüdig, Aleksander Mõru, Anton Teder ja Ida Truve.

Seltsil oli liikmeid l. a. teisel poolel: meesõpetajaid 232, naisõpetajaid 300, kokku 532, seal hulgas: auliikmeid 1, pensionäre 43, täiepalgalisi õpetajaid I haridusjärgus 195, II har.-järgus — 227, III har.-järgus — 9; tunniandjaid I har.-järgus — 14, II — 35 ja III — 8. Seltsi varanduslik seis tasakaalus Kr. 24 649,76. Kassa läbikäik Kr. 9 607,12.

Selts oli esindatud: Pedagoogilise Muuseumi nõukogus, Saksa Õp. Seltsis, Vene Õp. Seltsis, Noorte Punases Ristis, E. Haridusliidus, k.-k.-ü. „Töökoolis“, IV naiskongressil, X õpetajate üldkongressil, Õp. Liidu asemikudekogus ja linna haridusnõukogus.

-m.

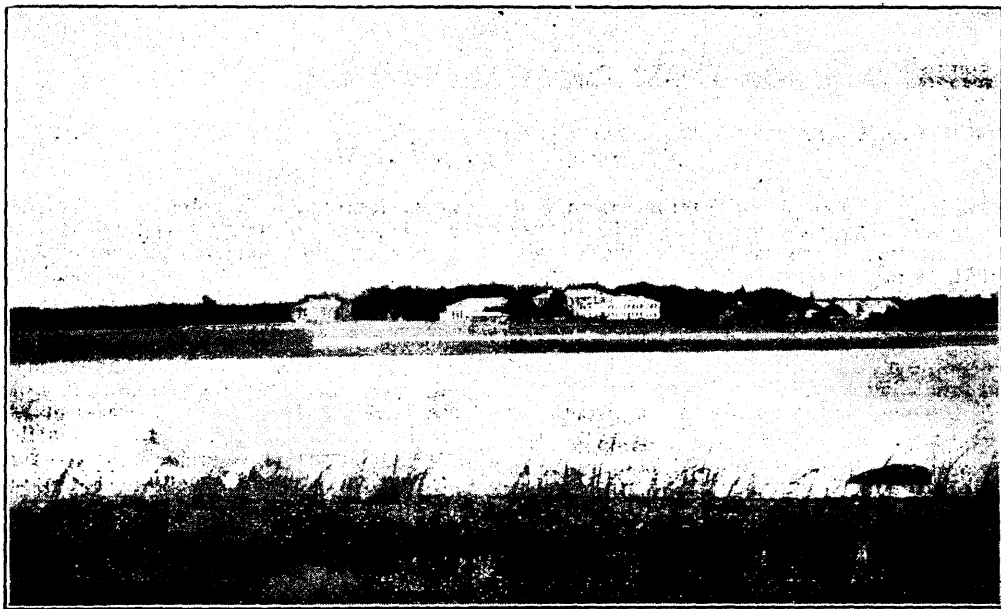
Läänemaa seminar 10-aastane.

H. Rajamaa.

2. veebr. s. a. pühitses Läänemaa seminar oma 10-aastase tegevuse juubelit. Poleks küll sobiv aeg ega meeoleolu *juubeliks*, sest ähvardatakse peatse lõpuga... Kuid mööda minna vaikides Läänemaa seminarile 10-aastasest tööst ja teest on siiski võimatu.

10 aastat. Seega on L. seminar meie omariikluse sünnitis, ta on kaasaja laps. Nagu teavad need, kes tegid kaasa meie omariikluse loomispäevil uue kooli- ja üldse hariduselu korraldamisele, oli meil 1920. a. eriti terav õpetajate puudus. Rahvahariduse-korraldus seati siis hoopis laiemale alusele, kui see oli millalgi varem, ja sellega kaasas *koolikohustus* töid terava õpetajate-kriisi. Kes sellest veel tagant järele on huvitatud, lugegu läbi „Kasvatus“ 1920. aastakäik, ja pilt on selge.

Sellest siis kasvas loomulikult tarve uute asutiste järele õpetajate ettevalmistamiseks. Ja 1. sept. 1920. a. toleaeagne Vabariigi Valitsus eesotsas J. Tõnisson'iga — haridusministriks oli siis kadunud Fr. Sauer — otsustas avada õpetajateseminarit Haapsalus. Esimeseks direktoriks määrati J. K ä i s, kuid viimane loobus sellest varsti. Hiljem, 15. dets. 1920. a. määrati direktoriks kadunud Joh. O u n a p u u, kes siis teotses õpetajana Tallinnas hiljuti avatud seminaris. J. Ounapuu võttiski ettepaneku vastu ja asus seminarit organiseerimisele. — Iseseisvuse saabumisega olime lahti ja lahked kõikidele tuulile — ka hariduse asjas —, mis tulid väljaspool. Väljaspool oli siis tugev tendents: *koolid linnast välja maale!* Linn oma maalt-võõrutava iseloomuga ja tuhandete hukutavate võimalustega eriti sõja- ja pärast-sõjaaegse lagastava mõjuga ei kõlba terve ning rikkumata maanoorsoo kasvatuspaigaks! Nii kõneldi ja kirjutati mujal ja nii otsustati meilgi: Läänemaa seminar tuleb paigutada maale. Küll ei kardetud niipalju linna hukutavat mõju, maale-asutamise motiiviks oli tulevase *maaõpetaja* ettevalmistus enam maa-oludele vastavate võimalustega kui ka abinõudega. — Esialgu kavatseti seminarit asutada Ungru mõisa,



Üldvaade Läänemaa seminarile merepoolsest küljest. Keskel on peahoone, vasakul on internaadihoone, kus asuvad ka käsitööruumid.

kuid hiljem jäädi peatuma Haapsalust 3 km eemal asuva *Uuemõisa* juurde. Uuemõisa harrastemaja juures oli tarvis enne teha põhjalikke juurde- ja ümberehitusi, samuti internaadi ja õpetajate korterite tarvis. Sellepärast tuli õppetööd alata Haapsalus Ühisgümnaasiumi ruumes õhtupooliti. Ühisgümnaasiumil puudus siis veel omalgi kohane maja ja oli paistatud mitmesse majja mööda linna. See kõik tegi seminarigi töö alguaastail eriti raskeks. Ehitustööd Uuemõisas kestsid kaua ja alles 1923. a. sügisel seminar võis asuda sinna. 10. veebr. 1924. a. oligi Läänemaa haridus-templi pidulik õnnistamisaktus. Võidi edasi

või kaudsel kaasabil. Nii keeb siin kibe töö hommikust õhtuni. See jääb kõrvalseisjale nägematuks, seest seda ei ole võimalik näitus- telgi näidata.

Seminaril on kasutada end. mõisa-süda, mille suurus on ligi 160 ha (sellest põldu 48 ha) ja võrdlemisi suur viljapuu- ja ühes pargiga. See on loonud soodsaid eeldusi mitmesuguseiks praktilisteks tööks ja vaatlusteks aias, põllul, siis mereäär kirju linnustikuga jne. Seminaril põllumajanduse juhataja on ühtlasi aianduse õpetajaks IV, V ja VI klassis, samal ajal on tütarlapsile tegelik majapidamisõpetus seminari majapidamise-õpetaja juhatusel. — Se-



Praktika-tund aias mais 1930. Teema: „Õunapuu vaenlased“. × seminaril juh. A. FLUSS.
×× seminaril algk. juh. A. LINT.

töötada lootusrikkamalt kui kunagi varem, sest asuti ju nüüd oma avaras kodus, kuid saatuse tahe oli karmimast karmim: 15. veebr. haigestus äkki seminari looja dir. Joh. Õunapuu ja suri mõnepäevase vaevlemise järele 20. veebr. See kaotus oli Läänemaa seminarile raskeks hoobiks, seda enam, et seminari sisemine organiseerimine oli alles algamas. Sest ajast vahetusid juhatajad õige mitmel korral, kuni 1. nov. 1927. a. asus juhatajakohale hr. A. Fluss.

Saatuse vintsutuste kiuste on seminari sisemine organiseerimistö praegu lõpule jõudmas. Õpetajaskond on täiel määral teadlik Läänemaa seminarile kord seatud ülesandest ja olukorrast, milles ta asub. Ta on nagu lahus muust maailmast, on nagu omaette maailm, kus nii õpetajad kui õpilased elavad ainult koolile. Õpilased elavad suuremalt jaolt seminari juures asuvas internaadis või õige lähedas ümbruses, ja sellepärast on õige intensiivne õpilaskonna isetegevuslik töö õpetajate otsesel

minari juures töötab kolmekomplektiline algkool, kus on ühendatud I—II, III—IV, V—VI kl. See asjaolu võimaldab tulevastel õpetajail näha ja läbi katsuda töötamist ühendatud klassis, nagu see on maal praegu tavaline. Maaalgkooli sihtide ja ülesannete seisukohast on sama tähtis, et siin on rohkesti võimalusi algkooliõpilastegi praktilisteks tööks väljas aias, põllul jne. Seda kõike on seega võimalik näidata ja läbi katsuda lasta tulevasele maasoolal. Neil loeteldud põhjustel on L. seminaril praeguses olukorras ja võimaluste juures rohkesti väljavaateid areneda eeskujuliseks *maatüübiliseks seminariks*. Kuid just nüüd on ta määratud surmale nagu kõik teisedki seminarid. Nüüd, kõige paremate lootuste lävel! Läänemaa seminari hoonete ehitamiseks ja ümberehitamiseks on kulutatud umbes 470 000 kr., rääkimata sellest energiahulgast, mis on maetud siia selle loomisel ja sisemisel organiseerimisel aastate jooksul.

Välismaalt.

Õpetajate Liitude Üleilmalise Ühenduse rahvusvaheline kongress Praahas.

Dr. J. Rabinovič,

Läti Õp. Liidu esindaja kongressil.

Čehhoslovakkia pealinna Praahas peeti läinud aastal 22.—30. aprillini järjekorraline Õpetajate Liitude Üleilmalise Ühenduse rahvusvaheline kongress. See oli arvult kolmas kongress, kuna esimene peeti 1928. a. Berliinis ja teine 1929. a. Bellinzonis. Kongressist võttis osa 74 hääleõiguslikku delegaati 24 rahvuselt. Esindatud oli seega 600000 organiseerunud õpetajat, kes üleilmalise ühenduse liikmeiks oma rahvuslike õpetajate liitude kaudu.

Kandvaks mõtteks, mille ümber koondus kogu kongressi tegevus, oli rahvaste-vaheline rahuaade ja vendluse-idee ja see määratu suur ülesanne, mis on täita õpetajaskonnal patsifistlikus kasvava noorpõlve ettevalmistuses elule. Kongressi pidulik avamisaktus toimus Praaha raevoja ajaloolistes saalides. Avas kongressi Čehhoslovakkia Õpetajate Liidu esimees Voita Beneš (Čehhoslovakkia välisministeri vend). Oma avakõne alustas ta järgmistele sõnadega: „Čehhoslovakkia õpetajaskond on veendunud omis püüdeis kasvatada vaba kodanikku, kellele on võõrad igasugused inimese isiksust rõhuvad eelarvamused ja luua Čehhoslovakkia rahulise ülesehitamis- ning haridustöö, sallivuse ja üleilmalise vendluse-idee keskkohaks.“ Järgmisena kõneles Čehhoslovakkia haridusminister dr. Derer. Ta kriipsutas alla oma kõnes rahvusvahelise ühenduse töö tähtsust rahuaate kasvatamisel ja levitamisel rahvaste vahel, avaldades veendumust, et jõuab kätte parem tulevik inimkonnale ja lõpetades oma kõne tormiliste kiiduavaldustega saatel järgmiselt: „Iga rahvuse õpetajaskond peab veenduma selles suures ja tähtsas vastutuses, mis langeb temale noorsoo kasvatamises rahvusvahelise solidaarsuse vaimus.“ Ka järgmine kõneleja, Ühenduse peasekretär prantslane Dumas kutsus üles humaansusele ja rahvaste-vahelisele koostööle. Omas ettekandes juhtis ta tähelepanu suurtele ja sangarlike kudele momentidele Böömimaa ajaloos, mis võiksid olla eeskujuks kõigile neile, kes püüavad taotella inimühiskonna tervendamist ning täiuslikkust, vaimset vabadust ja vendlust ning rahu säilitamist rahvaste vahel. Ta tuleb meelde kuulajatele suurt usupuhastuse esivõitlejat, oma ideede eest märtrisurma pärinud čehhi rahvusangelast Jan Huss'i, meie praeguse pedagoogika isa ning prohvetit Comenius't ja kriipsutab alla praeguse Čehhoslovakkia auväärse presidendi Masarik'u ja tema lähema kaastöölise välisminister Beneš'i väsimatut tööd ning ammutamatu energiat rahuaate eest võitlemisel.

Need on peamõtted, mis pandi võimsalt liikuma kongressi avamisaktusel. Kuid veel tü-

sedamalt ja ilmekamalt kajastusid need mõtted hiigla rahumanifestatsioonil, mis kongressi algatusel leidis aset 26. aprillil Praaha linna keskraamatukogu suures saalis.

„Peab kasvatama rahutahet ja rahupüüdu — see ongi rahvusvahelise õpetajate ühenduse põhilisemaks ülesandeks,“ — nende sõnadega avas Ühenduse peasekretär Dumas piduliku manifestatsioon-koosoleku, tervitades delegaate ja külalisi 600000 õpetaja nimel. Sellele järgnesid ettekanded Čehhoslovakkia kõikide õpetajeliitude (čehhi, saksa, ungari, poola) esindajailt, üleilmalise Vaimutöölise Liidu esindajailt ja Praaha linna tööliste esindajailt. Esinevad Saksamaa, Austria, Inglismaa, Bulgaaria, Lõunaslaavia, Prantsusmaa, Hollandi, Ungari, Läti (ainuke baltiriikidest, välja arvatud Poola, kes oli ka esindatud), India, Poola, Rumeenia, Rootsi, Šveitsi, Ukraina jt. maade õpetajate liitude delegaadid. Ettekanded olid vormilt ja sisult väga mitmekesised. Prantslane Lapière kutsus tulises kõnes õpetajaskonda ühinema töölisiikumise, Bulgaaria Õpetajate Liidu esimees hallpea sotsialismi veteraan ja praegune Bulgaaria Rahvuskogu liige Negentsov tõi vennalike tervituse ja manitses oma südameid haaravas kõnes õpetajaskonda võitlusele rahuaate eest; ka Hollandi Õpetajate Liidu esindajad tundud tegelased Postumus ja Tissen kutsusid õpetajaskonda koostööle sotsialistliku liikumisega rahu heaks. Kõikidest kõnedest, ka Läti delegaadi omast, kes vihjas oma kõnes nähtele, et ilmasõja keerises temal on tulnud seista vaenlasena vastaskaevikus sama rahva vastu, kelle võõraste vastuvõtlikkust kasutavad praegu kõikide kongressil esindatud rahvuste õpetajaskondade delegaadid, kõlas vastu entusiasm, usk paremasse tulevikku ja kirgas idealism.

Rahu ja vendluse idee, mille poole peavad püüdma rahvad, sümboliseerusid ilmekaimalt käesoleval kongressil selles, et kongressi juhatuses istusid üksteise kõrval prantsuse, saksa (päraspoole ka inglise) esindajad ja *tundus* ikka ja jälle, et neid ei ühenda mitte ainult ametlik kohusetunne, vaid südamlik vastastikune arusaamine, *püüde* leida ühist keelt, tasandada teravaid nurki ja töötada ühise asja kasuks. Ja nähes nii sõbralikult ja üksmeelselt koos istuma kolleegid — sakslasi, prantslasi, inglasi — tekkis tahtmatult küsimus: kas tõesti nemand, nende rahvad alles hiljuti olid üksteisele surmavaenlased? palju neid, niisuguseid veendunud idealiste langes seal... lahinguväljal? Tõrjusin endast seesugused ebapedagoogilised mõttemõlgutused. Usume ja loodame, et see 600000-line õpetajaskonna „rahuvägi“ oskab ja suudab mõjuda nii, et tulevikus ei korduks enam säärased koledused.

Iseloomulikuna torkas silma meie Balkani kolleegide — kahe slaavi vennasrahva esindajate serblaste ja bulgaarlaste — vahekord. Balkan on ju ikka olnud Euroopas sõdade ja vaenu koldeks. Ka sel kongressil puudus serblaste ja bulgaarlaste vahel see lähedus ja vas-

tastikuse arusaamise püüe, mida võis märgata sakslaste ja prantslaste vahekorras. (Kas pole see ehk teatud määral midugi ka konkreetsete poliitiliste vahekordade baromeetriks?) Ainult üks vanem Bulgaaria õpetajaskonna juht hallpea sotsialist näis rahuliku naeratusega näol kõnetavat oma Lõunaslaavia ametivendi.

Rahvaste-vaheline solidaarsuse ja rahuaade, mis oli kongressi tähtsamaid küsimusi, leidis lõpliku ja reljeefse väljenduse kongressi viimasel istungil Hollandi õpetajate Liidu esindaja Postumus'e esitisel ühel-häälel vastuvõetud *resolutsioonis*:

„Kongress avaldab arvamust, et relvastatud rahu režiim pole kooskõlas sihtide ning eesmärkidega, millised on seadnud endile need 600 000 õpetajat, kes on koondunud õpetajate Liitude üleilmalesse ühendusse mitmesugustelt maadelt ja mitmesugustest rahvustest. Ühelt-poolt — on raske vältida seda, et sõjale ettevalmistus ei ärataks ja arendaks militarismi, nõrgestades seega õpetaja patsifistliku tegevuse tähtsust; teiselt-poolt — relvastus ja sõjavarusus nõuavad tunduvalt suuri kulusid, mille tõttu harilikult kärbitakse kulusid üldkultuurilisteks eesmärkideks, nagu on seda rahvaharidus ja -kasvatuse seesugune üldkultuuriliste ettevõtete kulude kärpimine on suureks takistuseks inimkonna progressile.

Eeltoodut arvesse võttes õpetajate Liitude üleilmalesse ühenduse kongress avaldab soovi, et relvastatud rahu režiimi asemel asutaks teostama rahvusvahelisel julgeolekul põhjendavat üleilmalesse relvastuse-kaotamise süsteemi. Kongress otsustab *teha see resolutsioon teatavaks kõikide maade valitsustele* ja Rahvasteliidu sekretariaadile ning ühtlasi pöörduda üleskutsega kõikide maade õpetajaskondade poole: algatada ja arendada igal maal kontaktis seltskondlike organisatsioonidega laiaulatusliku liikumist, mille sihiks rahuaate levitamine.“

Andnud käesolevas kirjutises ülevaate kongressil valitsenud *meeleoludest*, püüan ehk järgmistest kirjutistest anda aru kongressi praktilisest tööst organiseerimis- ja pedagoogiliste küsimuste alal.

Kuid kõneldes „meeleoludest“ ja muljeist ei saa ma jätta siin meelde tuletamata neid unustamatuid mälestisi, mis jäid kongressi delegaatidele nende külaskäigult Cehhoslovakkia riigipea, ühtlasi nende riigi looja ja rahvus-kangelase, hallpea president Masarik'u juurde. President võttis kongressi saadikuid vastu 26. aprillil kell 12 päeval. Vastuvõtmine toimus presidendi lossi ühes hiilgavaist esindussaalidest. Saadikud on kogunenud saali. On koos 14-ne riigi õpetajaskondade esindajad. Varsti ilmub kõrge- ja saledakasvuline, välismuselt veidi ameeriklasele sarnlev, auväärne hallpea president. Alul tundus nagu külma ja ebakodust ametlikkust. Aga niipea kui president hakkas kõnelema, meid kõiki lihtselt ja südamlikult tervitades, oli see külm ametlikkus nagu pühitud. Presidendi poolt kongressi saadikuile esitatud küsimused andsid tunnistust sellest, et ta tunneb sügavat huvi ühenduse töö vastu, eriti mis puutub rahuaate süvendamise. Mulle isiklikult sööbus eriti meelde presidendi teravmõtteline märkus hiljutise nn.

„koolireformi komisjoni“ määramise puhul: „Teie teate ju, mu härrad, millega lõpeb seesuguste ametlike komisjonide töö. Need komisjonid pole muud midagi, kui abinõud selleks, et tööd „matta“ („matmisbürood“ — nagu väljendas president).“

Jutustas meile president ka sellest, kuidas ta 50 aastat tagasi külastas L. N. Tolstoi'd Jasnaja Poljanas. „Ka siis oli meil juba kõneaineks ikka seesama, nimelt — „rahvaste-vaheline vendluse-idee ja rahuaade“.

On siis ka arusaadav, miks Cehhoslovakkia rahvas nimetab oma presidenti „isa Masarik“. Mulle kõneldi, et Cehhoslovakkia kooliõpilastel on kombeks tundide lõpul korrata „isa Masarik'u“ sõnu: „Minu ideaal — on rahu.“

IV rahvusvaheline kodukasvatuse kongress.

Em. Peterson.

Kongressi soove.

(Järg.)

Noorsoo murranguaegne kriis.

Perekonna ülesanne on kasvatada last kogu lapsepõlve vältusel, kaasa arvatud noorsoo murranguaegne kriis.

On tähtis, et perekond ei jätaks hooletusse seda kõrget ülesannet. Ei ole ta aga ise võimas seda täitma, siis usaldagu ta see ülesanne inimesele, kes selleks kohane oma teadmuste ja kõlblate omaduste poolest.

Kutselised kasvatajad (õpetajad) peavad võtma oma ülesandeks, kui absoluutset moraalsust kohust, juhtida vanemaid nende kasvatus-töös ja veel enam lapsi vanemate kaudu.

Töölis perekondi tuleb selles ülesandes aidata töölisnoorte organisatsioonide loomisega, kust osa võtaksid kõik asjast huvitatud ja kus neid tutvustatakse perekondlike ülesannete parktiliselt ja teoreetiliselt.

V.

Sõbralikkus ja teiste arvamuste austamine vaidlustes; kuidas selleks valmistada ette noori.

Arvesse võttes, et teise arvamuste austamine vaidlustes omab erilist tähtsust, tuleb seda alla kriipsutada, sest ta on põhiprintsiip ja alus kõigile moodsele ühiskondlikele eluvaldustele; et inimeste üksteisele lähendamine ja üksteisega lepitamine on ülesanne, mida arendama peab, et jällegi perekond on see koht, kus peab valmistama ette selle uue ilmavaate loomiseks, mis kindlustaks inimkonnale rahu, õnne ja edu, avaldab kongress järgmisi soove:

1) Tuleb juhtida vanemate tähelepanu egoistse individualismi hädaohule; selle äravõitmiseks laste juures: a) õpetatagu neid omavahel kõnelema sõbralikult ja austama vastaspoole arvamusi, b) võtma küsimusi rahulikkuse, enesevalitsemise ja heatahtlikkusega, d) kasutama mõistuse argumente vastase veenmiseks, e) otsima kokkulepet, kõrvaldama lahkelsid, taotelles sel teel sallivuse ja leplikkuse sihte; 2) parimaks kasvatusvahendiks on perekonna-

liikmete eeskujul sõbralikkuses ja viisakuses igal ajal ja juhul.

VI.

Perekondlike ja sotsiaalsete tunnete kasvatamine.

Arvesse võttes, et perekondlike ja sotsiaalsete tunnete arendamine ühiskonna ülesehitamiseks on ilmtingimata vajalik ja et kasvatus peaks ühendama need kaks tunnet harmooniliseks tervikuks, avaldab kongress järgmisi soove:

1) perekondlike ja sotsiaalsete tunnete kultiveerimine levigu rahva laiemates hulka-

des;

2) noorsugu tuleb tutvustada kõigi perekonda puutuvate küsimustega ja neid õpetada tundma oma perekonda;

3) vanemad õppigu maksma panema oma autoriteeti;

4) lapsed veetku võimalikult rohkem aega oma perekonnas;

5) kool äratagu ja arendagu sotsiaalseid tundeid õpilaste ühistööde kaudu.

VII.

Vaba-aja kasutamine perekonnas.

Lugemine, sõbrad, kasvatuslikud meelelahutused, käsitöö, aiatöö, matkamine jne.

1) kongress arvab, et lapse vaba-aja kasutamine peaks sündima perekonna-ringis, mis aga võimalik on ainult lähedais korterioludes;

2) soovitakse perekonnas lugeda, isegi kõvasti lugeda, nagu muiste, hästi valitud noorsoo- ja lastekirjandust, et arendada kirjanduslikku maitsetunnet ja emakeele armastust;

3) asutatagu rohkem avalikke raamatukogusid ja varustatagu neid raamatutega, et arendada sel teel perekondlikku kasvatus-

4) on soovitatav, et lapsed harjuksid vabal ajal aitama vanemaid igapäevases majapidamistöös, et me enam ei näeks lapsi, kes unustavad oma perekonna eest hoolitsemise, eriti siis, kui vanemad on jäänud vanaks ja töövoimetuks;

5) kodused kunstiharrastamised, mida praktiseeritakse perekonnas, on suurema kasvatusliku väärtusega kui tehnika saavutised, nagu film, raadio, grammofon, kuid neidki tuleb rakendada perekonna teenistusse. Mis puutub osavõttesse seltskondlike meelelahutustest, siis ei tohi vanemad oma laste suhtes unustada järelevalvet ja kasvataja osa;

6) mängud ja moodsed tehnilised tööd täiendavad endisaja käsitööd;

7) aiatöö arendab lapses füüsilist tervist ja loodusearmastust. Matkamine võimaldab kultiveerida lapses suurejoonelisemalt seltsivustunnet ja aitab kaasa tuleviku inimeste lähene-misele mitmesugustest rahvustest.

V sektsioon.

I.

Kodukasvatuse liidud ja ringid.

I. Kõigist teadaannetest, mis esitas V sektsioon, järgneb:

a) et suures hulgas maades parimate kasvatuslike meetodite levitamine perekonnades on viimasel ajal hoogu võtnud;

b) et oleks soovitatav organiseerida seda liikumist maades, kus ta seni puudunud;

c) et see liikumine leiaks toetust kõikide poolt, filantroopide, kutseliste kasvatajate, kõigi ühingute ning seltside poolt, kes huvitatud sotsiaalsest edust;

d) et ta leiaks toetust avalikkude võimude poolt.

II. Edasi on soovitatav:

a) rõhutada rahvusvahelise koostöö tähtsust kasvatusküsimustes, kaasa tõmmata kõiki rahvuslike organisatsioone, äratades huvi rahvusvahelise kodukasvatuse keskkorralduse töö vastu;

b) et perekondlik kasvatus annaks maksimaalseid tagajärgi, et ta teostuks homogeen-seis gruppides asjatundlikult juhtimisel lähtu-des nii sotsiaalsest kui usulisest seisukohast.

II.

Kodukasvatuse populiseerimine laste ja sotsiaalsete asutiste kaudu.

1) vanemad, teadlikud nende vastutusest, ei tohi jääda ükskõikseks kõrge ja suurmeelse liikumise vastu, mille algatanud arvurikkad noorsookasvatust juhtivad organisatsioonid, nad peavad neile kaasa aitama ja neid toetama igal juhul;

2) vanemad õppigu põhjalikult tundma tunstatud kasvatuslike meetodeid, mis andnud häid tagajärgi praktikas vanemaid kasvatustöö alal toetavais asutistes; nad andku aru propageeritavaist ideedest ja kasutagu neid töös, mis jääb esimeseks kõigist tööd — koduses kasvatuses;

3) arvestades lapses ja noortes valitsevat tarvidust, püüdku vanemad kasutada laste aktiivsust, jättes neile laialdase algatuse majapidamise organiseerimise, abitööde, lõbustuste ja vaba-aja kasutamise alal.

(Lõpp.)

Õpetajate elukutse tervislikust seisukohast.

Laiemates ringkondades on erakordselt püütud arusaamine õpetaja elukutse sisemistest raskustest. Õpetajaskond on tavaliselt pidanud asjatuks mitteõpetajaid veenda asja tege-likus seisukorras. Seetõttu on alati tervita-tav, kui seda tehakse teisest ringkonnast. Uues Adams, Lorentz ja Metzner'i tervishoiu õpperaamatus kirjutab Berliini linna kooliarst dr. Gottstein järgmist:

„Õpetajakutse kuulub raskema tegevusala hulka. Selle tõsiasja põhjustus on sageli liiga pinnapealne. Pole kindlasti kerge anda hulk tunde rahutus klassis. Peab ka tunnustama, et õpetajakutse moodse töökooli põhimõtte teostamisega on muutunud veelgi pingutava-maks. Tõsine põhjus on siiski järgmine: suu-rema hulga inimeste kutsesihit seisab asiväärtuste loomises. Õpetaja seevastu loob isikuid. Ta peab kestvalt asetuma teiste eluteadvusse ja enda mina jätmata kõrvale. See ülesanne on tal ühine arsti ja vaimulikuga. Igatühele, keda

aegajalt puudutavad majanduslikud mured ja perekondlikud õnnetused, on raske ja nõuab suurt ohvrimeelt ennast unustada ja täiesti teiste eest astuda välja. Teatud küljest on õpetajal raskem kui arstil ja vaimulikul. Arsti juurde läheb abiotsija, kes usub temasse, vaimuliku juurde sama meelsusega kogudus. Õpetaja aga õpetab sellist vanuseastet, kelle mõistmine läheb tal seda raskemaks, mida vanemaks ta läheb ja mida enam rõhuvad teda isiklikud kannatused. Et aga õpetaja kas või alateadlikult tunneb töövoime vähenemishetki, et ta ei suuda end tervena rakendada tööle, muutub ta liigselt hellaks, kui seda taipavad teised. Õpetaja elukutse raskused kujundavadki selle isikliku liigtundiikkuse, mille all nii sageli kannatavad just need inimesed, kes lähenevad oma kutsele kõige õilsamate, ennastsalgavamate kavatsustega.“

Viin koolimajade ehitamises esirinnas.

Viinis ehitati sel aastal rahvakoolimaja, mis väärib mitmeti tähelepanu. Krundist on ehituse all 1 600 ruutmeetrit, 1 600 ruutmeetrit on hoovi ja aeda ja 17 000 ruutmeetrit spordi-, mängu- ja muruplatsideks. Koridoride laius on 5 meetrit. Klassi põrandapind on $8,6 \times 7,8 = 67,8$ ruutmeetrit ja kõrgus 3,8 meetrit. 36 õpilase juures klassis teeb see õpilase kohta 1,9 ruutmeetrit põrandapinda ja 7 kantmeetrit õhuruumi. Klassi peale kolm kuni laeni ulatuvat akent on 2,55 meetrit laiad, nii et mõlema vahesamba peale kokku jääb vaid 0,95 meetrit. Kõik klassid on varustatud vee, gaasi ja elektriga, 6 elektrilambiga, laudade ning toolidega. Vaatamata sellele, et koolil vaid 15 klassi, on peale selle veel mitu kõrvalruumi. 83,7 ruutmeetri suurusele joonistussaalile on lisaks veel $18,4 \times 14,4 = 267,8$ ruutmeetri suurune joonistusrõdu. Turnisaal on ühenduses kooliõuega viie laia kahekordse ukse kaudu. Koosviibimisteks on veel eriline 137 ruutmeetri suurune ruum. Juhataja, õpetaja, arsti ja õppevahendite ruumid ja väljakäigukohad on varustatud tagavara gaasikuttega. Peale hariliku õhupuhastuse akende kaudu on olemas veel eriline värskeõhu juurdevoolu sisseesad. Lõppeks väärib tähelepanu asjaolu, et kaks koolikrundiga kokku puutuvat tänavat on ristitud kahe tuntud praegusaja pedagoogi, nimelt Paul Natorp'i ja Antõn Sickingeri nimelisteks tänavateks.

Kaugelenägelik haridusministeerium Hiinas.

Viisteist kristlikku kirikut Hiinas pöördusid protestiga Hiina Valitsuse poole. Valitsus on keelanud religiooni õpetuse alg-, alamkesk- ja kutsekoolides. Ka vabatahtlikult ei tohi usuõpetust koolis olla, usulised talitused koolides on keelatud. Hiina haridusminister vastas

protestile, et võiks lubada koolis usuõpetust ainult siis, kui temast aset leiaksid kõikide uskude ideed. Õpilasi sundida tutvuma ainult ühe religiooniga oleks mõttevabaduse piiramine. „Ei ole ainust usku. Kui meie lubaksime kõiki religioone koolides omavahel võidu joosta, oleksid selle tagajärjeks tülid ja vaa-dete lahkuminekul. Haridusministeerium oli kohustatud maksma panema niisuguste pahede vältimiseks ülalnimetatud keelu, mis ei puuduta mitte ainult ristiusku, vaid ka teisi religioone. Vaba valikuga religioonide õpetust ja usulisi talitusi elementaarkoolides oleks aga liiga raske läbi viia. Sellega loeme küsimuse lõplikult lahendatuks ja keeldume edaspidistest avaldustest selle üle.“

Rahvasteliit ja kool. Film-rahuhind.

On asutatud Pariisis Rahvasteliidu Rumeenia delegaadi prl. Helene Vacaresco' juhatusel Comité International pour la Diffusion Artistique et Littéraire par le Cinématographe (C. I. D. A. L. C.). Nimetatud komitee poolt on määratud 150 000 fr. suurune iga-aastane film-rahuhind parima teadusliku, sotsiaalse või majandusliku õpifilmi manuskripti eest, mis oleks kohane kõigis maades levitamiseks ja aitaks kaasa rahvaste vastastikuseks arusaamiseks ja lähenemiseks. Auhinna jagamine on igal detsembrikuu teisel teisipäeval. Peale selle on žürii kasutada veel 25 000 franki auhindadeks ainult osaliselt vastavatele töödele. Auhinnaga kroonitud teos filmitakse Société des Films Historique'i poolt heliilmina mitmes keeles. Esietendusele tuleb film Genfis Rahvasteliidu saadikute ees. Komiteele saadetavate käsikirjade väljavalik sünnib igal maal vastava žürii kaudu.

Kirjanditeema rahvaste vastastikuse arusaamise süvendamiseks.

Küpsuseksameiks esitati Dijoni Akadeemia poolt (Prantsusmaal) muu seas järgmine teema saksa keele kirjandiks:

„Ludwig Börne kirjutas jaanuaris 1830: Mõlema maa täisealised inimesed peaksid katsuma ühendada prantsuse ja saksa noorsugu sõpruses ja vastastikuses arusaamises ning austuses. Millal tuleb aeg, mil lahinguväljadel, kus nende isad üksteist veristasid, prantslased ja sakslased koos põlvitaksid, et käsi-käes ühiste haudade juures palvetada? Igavene sõprus, igavene rahu rahvaste vahel, on need unistused? Ei, vihkamine ja vaen on uni, millest meie ühel päeval ärkame.“ Sellest välja minnes oli ülesandeks kirjutada kiri sakslasest sõbrale. Kui palju kordi 1830. a. peale on süttinud vaen ja tüli Prantsusmaa ja Saksamaa vahel? Mida võib teha noorsugu, et vältida säärase õnnetuste kordumist?

Õppige suusatama!

Chemnitz'i koolivalitsus korraldas eelmiste aastate eeskujul Oberwiesenthalis 26. kuni 31. detsembrini suusatamiskursused õpetajaile.

Võeti läbi edukalt suusatamise põhivõtted ja harjutused, küllalt põhjalikult, et osavõtjad suudaksid omandatud teadmusi anda edasi oma õpilastele.

Karskus.

Õpilaste isetegevus kasvatustöös.

P. K.

Kasvatuse ülesandeid ja teid. Mitte ainult teadmuste kogu või tehniline oskus neid teadmusi kasutada ei määra inimese väärtust, vaid oskus neid kogutud ja vajalikke teadmusi just nii elus kasutada, et see oleks ka ühiskonnale vastuvõetav, oskus isikliku elu nõudeid kooskõlastada ühiskondliku elu nõuetega. Ja selles suunas peab toimuma ka koolitöö, seda nõuab ka küllalt selgesti meie algkoolide õppekava, määrates, et algkooli esimene tähtsam ülesanne on õpilasi kasvatada, seega ühiskondlikult hinnatud eluoskust õpilastele anda omandatavate teadmuste kasutamiseks.

Et isiklikku elu ühiskondlikkude nõuetega kooskõlastada, on vaja, et kasvatatav inimene oleks terve, töökas, elujaatav, varustatud oma aja nõuetele vastavate elus vajalike minimaalsete teadmustega, oskaks ühiskonna liikmena mõelda ja teotseda, täites üldtunnustatud kõlbla elu nõudeid oma suhtumises kaaskodanikesse.

Selle eluoskuse andmisel õpilastele peaks sõnalisele õpetusele seltsima tegu, hea eeskuju kasvatajalt ja kasvatatava elu ohjeldamine õpetuse ja eeskuju kohaselt. Niisuguseid õppimise kooskõlastamisi tegeliku eluga on laste isetegevus õpilasorganisatsioonides, kasvataja lähemal juhtimisel. See töövõte on leidnud küllaldaselt tunnustamist kasvatustöös üldse, nii mujal kui meil. Võivad vaieldavad olla ulatus ja vormid, kuid vajadust selles töös pole eitatud. Kui aga meie algkoolides siiski vastpooltes puuduvad õpilasorganisatsioonid, siis mitte niivõrt selle töö mittehendamise pärast, kui muude raskuste mõjul. Neist raskustest oleksid kaaluvamad: algkooli õpilaste noorus, nende kaugus koolist, kohati ruumid; tähtsal kohal

aga raskus, mis seotud lasteringide juhtimisega. Kuna õpilaste isetegevus kasvatustegurina on tähtsal kohal, siis on püütud neid raskusi võimaluseni võita ja selle tõenduseks on meil küllaldaselt suur õpilasorganisatsioonide arv algkoolides: 1929.—30. õppeaastal oli neid Riigi Statistika Keskbüroo andmeil 735, tegelikult — vististi rohkem.

Õpilasorganisatsioonide ülesandeid oleksid: harjutada isetegevust, oskust esineda, ühiskondlikku mõtlemist, algatusvõimet, vääriliste harrastuste leidmist, kõikkülgset iseloomu kasvatamist jne. Ringi kuuluvad ja põhikirja nõuded mõjutavad õpilase tahet — olla vääriline liige, seega oleneb ringi kasvatuslik väärtus tähtsalt sellest, kas põhikiri sisaldab laiemas ulatuses kasvatusnõudeid ja kui tõsiselt mõistetakse juhtida tegelemist ringis.

Algkooles teotsevad õpilasorganisatsioonid. Üldkasvatuslikke nõudeid taotlevad meil tuntud õpilasorganisatsioonest algkooles lootusringid ja Eesti Noorte Punase Risti koolikoondised, mitmesugused õppur (õpilas)-ühingud ning skoutlikud rühmitused; viimased aga tihti tegelevad väljaspool kooli; seega ei kuulu täiesti kooliorganisatsioonide hulka.

Riigi Statistika Keskbüroo andmeil oli 1929.—30. õppeaastal algkoolides neid ringe:

lootusringe	384
E. Noorte Punase Risti koolikoon-	
disi	86
enesekasvatuse ringe	4
(neist üks „Heade õpilaste Selts“)	
skoutide rühmi	12
guide rühmi	6
noorseppade rühmi	3
noorkotkaste rühmi	4
õppurühinguid	24
vabatöö toimkondi	25
nimeta ringe	3

Kokku 551

Neist kolm viimast kategooriat ei ole küll üldiselt tuntud ühtlase põhikirjaga ja sellega pole täiesti kindel, kui võrt nad on üldkasvatustliku ilmega, osa neist aga kuulub kindlasti siia.

Ülejäänud ringid ei taotle laiemas mõttes kasvatustlikke sihte, vaid on rohkem eriülesannetega, nagu teaduse ja kunsti harrastus, ühistegevus ja majanduselu.

Samade andmete järgi teaduste alal teotses:

õpiringe	4
edasiõppijaid	1
lugemisringe	43
raamatukoguringe	3
ajalooringe	1
õpipunkte (2 rühma)	2

Kokku 54

Kunsti, keha- ja vaimusporti jm. harrastas:

kirjandusringe	22
ajakirja toimkondi	2
näiteringe	3
lauluringe	3
muusikaringe	11
raadioringe	1
spordi- (võimlemise-, mängu-) ringe (neist üks „spordi- ja juukselõikuse-ühing“)	23
male- (ja muu mängude) ringe	4
looma- (linnu-) kaitse-ühinguid	7
usulise ilmega rühmitusi	2

Kokku 78

Ühistegevuse alal teotses:

kooperatiive	38
ühissööke	1
ühispanku	1

Kokku 40

Majanduslikke koondisi:

töö- (käsitöö) ringe	3
aiandusringe	1
maatulundusklubisid	4
majapidamisringe	1

Kokku 9

Peale selle oli samal õppeaastal, vastava ankeedi põhjal, veel teisigi nimesid:

õpilasperesid	1
omavalitsusi	4
üldringe	2
maalimisringe	1
kodu-uurimisringe	2
klassitubade ilustamisringe	1
ühisteeringe	1

Et ankeedi täitis ainult 34% koolest, siis ringide üldarv võis olla tunduvalt suurem, kui toodud andmed seda näitavad.

Nagu neist andmeist näha on valitsevad ringid meie koolides lootusringid, neile järgnevad E. N. P. R. koolikoondised. Need organisatsioonid on oma suunalt väga lähedased üksteisele, nende juhtivad keskkohad on ka seda õieti hinnanud, lähema kontakti koostööks leidnud ja võib oletada, et see nende arenemist veelgi soodustab. Õppurühingud näivad olevat järeloomusena tekkinud omal ajal keskkooles asutatud üldringidele; mitmel neist on põhikiri sarnane lootusringidega ja E. N. P. R. koolikoondistega. Täiesti kohalise ilmega on vabatöö toimkonnad, mis esinevad ainult Harjumaal kui ühe koolinõuniku eriharrastus.

Arvestades varem-toodud raskusi õpilasorganisatsioonide töödes meie algkoolides, ei saa soovitavaks pidada mitmesuguste eriliste ringide olemasolu, nagu seda on teaduse ja kunsti harrastamise ringid; oleks täiesti mõisteta, kui need ringid kuuluksid õpilaste üldringi, kui alad eriharrastuseks. Osalt sedasama võiks öelda ka majanduslikkude ringide kohta, kuna erand võiks olla kooperatiividele.

Õpilasorganisatsioonide valitsevaid tüüpe. Lootusring, selle ajalugu.

Lootusringi, kui kõige rohkem levinevud üldringi ajalugu ulatub XIX saj. keskele, mil asutati esimesed lootusringid (lootusühingud) Inglismaal. Sealt on eeskujulaenanud teised rahvad. Meil Eestis võidi esimesed lootusringid asutada alles iseseisvuse-päevil, 1919.—20. õppeaastal.

Lootusringide arenemist meil nende kestvuse ajal — 11 aasta jooksul — näitab järgmine tabel:

Aasta	Ringe	Liikmeid
1919.—20.	— 44	— 1 695
1920.—21.	— 38	— 1 774
1921.—22.	— 43	— 2 061
1922.—23.	— 122	— 6 062
1923.—24.	— 168	— 8 627
1924.—25.	— 361	— 18 220
1925.—26.	— 410	— 18 428
1926.—27.	— 342	— 13 757
1927.—28.	— 350	— 14 406
1928.—29.	— 358	— 14 584
1929.—30.	— 384	— 15 824

Esiialgu juhtis lootusringide tööd Eesti Karskusliit, hiljem asutati selleks 1925. a. rühma karskete õpetajate poolt Eesti õpetajate Karskuskasvatusliit, kuni 1928. a. Eesti õpetajate Liit vajalikuks leidis seda üleriigilise ilmega kas-

vatustööd oma tööalade hulka arvata ja selleks moodustas Karskuskasvatustoimkonna. Vastava kokkuleppe põhjal andis nüüd E. õpetajate Karskuskasvatusliit lootusringide kui ka kogu kooli karskuskasvatustöö juhtimise E. õpetajate Liidu Karskuskasvatustoimkonnale üle ja sellest ajast on see töö toimunud E. õpet. Liidu juhtimisel vastava toimkonna kaudu.

Haridusministeerium on oma ringkirjadega tunnustanud ja soovitanud lootusringide tööd koolides, 1923. a. kinnitanud näitlikü põhikirja ja 1928. a. alates on ette nähtud algkooli õppekavades ka lootusringide töö.

(Järgneb.)

Uusi raamatuid.

J. Parijõgi. *Jõulud, jõulud!* 8 jõulujuttu noortele. N. Mey' illustratsioonid. Noorusmaa jutukirjastik nr. 16. E. O. Liidu kirjastus Tallinnas, 1930. a. Hind 50 s.

J. Parijõgi. *Jaksuküla poisid.* K. o.-ü. „Loodus“ Tartus, 1930. a. Hind 2 kr. 30 s.

Karl Ast-Rumor. *Palava päikese ja fanaatilise usu maal.* II osa — Tseilon. Reisukirju Tseilonist ja Indiast. K. o.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr. 90 s.

August Jakobson. *Tuhkur hobune.* III köide. K. o.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 5 kr. 50 s.

J. H. Kadastik. *Võitlejate ridades.* Memoriaarseid vesteid ja visandeid ilmasõjast. 1930. a. Kirjastaja? Hind?

Eesti Keskkoolide Juhatajate Ühingu Aastaraamat II. 1929. a. E. K. J. Ü. kirjastus, Tartus, 1930. a.

IX õigusteade laste päeva protokollid 1930. „Õiguse“ kirjastus 1930. a. „Õiguse“ erilisa. Hind 1 kr.

Maailma maad ja rahvad. Tänapäeva maailm sõnas ja pildis. Toimetajad: August Tammekann — Tartu ülikooli geograafia professor ja Edgar Kant — majandusgeograafia õpetaja Tartu ülikoolis. I anne: Oös ja jääs. Nabamaad. K. o.-ü. „Looduse“ kirjastus, Tartus, 1930. a. Vihu hind: eeltellijale Kr. 1.50, müügil Kr. 2.50. Üldse ilmub 18 vihku.

Paul Bourget. *Õpilane.* Eestindanud Johannes Aavik. K. o.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 4 krooni 90 senti.

Betti Alver. *Invaliidid.* L. U. B. nr. 153—156. K. o.-ü. „Loodus“, Tartus 1930. a. Hind 1 kroon.

Eduard Männik. *Hall maja.* L. K. R. nr. 24. O.-ü. „Looduse“ kirjastus, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr.

Prof. V. Tarkiainen. *Aleksis Kivi.* Elulugu. Tõlk. Aug. Palm. 176 lk., piltidega, hind 1 kr. 75 s., köites 2 kr. 25 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1930. a.

Prof. Tarkiainen on kirjutanud „Seitsme venna“ autori elust ja tööst suure monograafia ja pärast teinud sellest lühema kokkuvõtte, mis ilmub nüüd ka eesti keeles. Teose põhjaks on Aleksis Kivi sisemuselt heitlik elu: kuidas külapoisist sai ta soome suuremaks kirjanikuks, kuidas vaesus ja võlad olid kui hundid ta kannul, kuidas viletsas ümbruses valmisid teosed, mis on saanud soome kirjanduse uhkuseks ja kuidas üliiranga koorma all mees ise muserdati vaimuhaiguse kaudu surmale. Sellel põhjal arutatakse ja tutvustatakse üksikuid teoseid, näidates, kuidas nad võrsunud elust. Muuseum on päevavalgele toodud palju kirjanduslikke mõjusid, mis on eriti huvitav meie oludega võrreldes, kus tihti on ette heidetud kirjanikkudele originaalsuse puudust ainekäsitlusele.

Henri Drouin. *Louis Pasteur.* Elulugu. Tõlk. Ants Laur, 192 lhk., piltidega, hind 1 kr. 75 s., iluköites 2 kr. 25 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1930. a.

Prantsuse geniaalse keemiku elu on jutustatud elavasti ja püütud sõnastusel anda niipalju dramaatilist vaheldust ja pildirikkust,

et töö saaks väliselt nagu romaaniks. Autoril on see korda läinud ja käesolev elulugu erineb suuresti teistest oma jutustuse elavusega. Pasteuri elu annab niisuguseks teoseks hea aine. Ta oli suur töömees ja äge võitleja oma teaduslike veenete eest; ühtlasi rahvateenija ja isamaalane, kes kiiresti reageeris rahva hädadele. Viimased viisid ta veinitööstuse ja siidiussikasvandusse, kus algas võitlus pisikutega. Edasi läks Pasteuri tee haiguste juurde, mis tingitud pisikutest. Kirurgias andis ta uued lõikuseviisid. Kui enne oli lõikustalauale minek niisama hea kui 90% surma, muutus nüüd lõikus tõeliseks tervendajaks. Siis algas jõukatsumine siberikatkuga ja marutõvega. Isegi Venemaal mindi Pariisi Pasteuri juurde marutõbe arstima! Pasteuri eluteel ühinevad teadus, ennastohverdus, järjekindel töö ja rahva hädad. Võimsalt kõrvaldas neid Pasteur ise, kuid vast veel suurem tähendus on sellel, et tema põhimõtetele toetudes on leiutatud palju uut, mis on saanud õnnistuseks inimkonnale, sellele vaatamata, et elu ajal tuli Pasteuril maadelda mõningate teadusemeestega kui vihasemate vaenlastega.

André Gide. Vatikani keldrid. Romaan. Tõlk. Joh. Semper. 310 lk., hind 3 kr. 50 s., iluköites 4 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1930. a.

„Vatikani keldrite“ domineerivaks ja keskendavaks kujukse on noormees Lafcadio, kes askeesiga end kasvatanud kangelaseks, kuid kelle kangelus ei muutu inimestele kasuks, vaid koguni hädaohhtlikuks — ligimese elu on talle vaid julma mängumise esemeks, ta võib teise tappa ilma põhjuseta, ainult katseks. Teised tegelased: kuulus kirjanik, elumaitavad rahamehed, usklikud, paavsti pooldajad ja vastased. Sündmustik on kiire ja suurte võngetega nagu seiklusromaanis. Selles on peent huumorit näit. kui auväärt usklik ja teadusemees võitleb kirkpude, lutikate, kihulaste ja oma südametunnistusega, on lõikavat ironiat, kui tabatakse usumeeste ja nende vastaste või jälle kirjanikust tegelase nõrku kohti, on tugevaid mõtteid. Üldiselt virtuooslik, temperamentlik ja fantaasiajulge raamat.

Charles Baudelaire. Väikesed poemid omaette, nii on seda ka Baudelaire'i omad. Under. 156 lhk., hind 2 kr., iluköites 2 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1930. a.

Nagu Juhani Aho' laastud on meistertööd omaette, nii on seda ka Baudelaire'i omad. Neis on teravaid pilte-tähelepanekuid, kus mõne joonega antakse tükk elu, mis aastaiks jääb meelde, on meeolusid, mis võrsunud oopiumi rikutud närvide erutusest, on mõt-

teid, mis nagu leegid valgustavad ümbrust, on kujutelmi, mis haruldaselt peened ja omapärased. On rõõmsat heledust ja mustsüngset varju. Baudelaire'i kirjanduslik tähendus ja kuulsus oleks nõudnud, et tema töid oleks tutvustatud juba varem.

Kanteletar I. Soome antoloogia I osa. Soome rahva kangelaslugusid, ballaade ja legende. Toimetanud ja tõlkinud Aug. Anni. 374 lk., hind 5 kr. 50 s., iluköites 6 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1930. a.

„Kanteletar I“ toob eesti lugejaile esimest korda avara valimiku neist soome rahva kangelaslugudest ja ballaadidest, mis hiljem „Kalevalaks“ liidetuna on võitnud soome luulele maailmakuulsuse. Veel valitseb neis rahvaetne, kiirelt liikuv ja energiline ballaadi-stiil, puudub täielikult eeposes märgatav laiutus ja venivus, järgnevad üksteisele sündmused üks kirevam ja muinasjutulisem kui teine. Kuid juba neidki ühendavad võimsad muinaskangelaste kujud: kuuleme ülilusliku ja sõnavägeva Väinämöise mõõga-, nõiduse- ja laulujõu abil tehtud vägitõudest, nii näit. suurest soome vikingite röövsõidust Põhja-lasse või Vuojolasse (arvatavasti Gottlandile) ja järgnevast merelähingust, loeme lustliku Lemminkäise ehtsoomelitest tüli- ja armu-seiklustest, näeme kujunevat tumemeelse Kullervo orjaträgöödiat, mida on nimetatud Euroopa luule üheks mõjuvamaks. Valimiku teise poole moodustavad Eestis seni täitsa tundmatud dramaatilised perekonnaelu ballaadid, (nii näit. „Elina surm“, millele pole võrdset kogu Põhjamaade rahvaloomingus), mitmed rüütliballaadid ja tugeva ajavärvinguga ajaloojärased lood (näit. Jacob de la Gardie Riia võitmist a. 1621 ja Karl XII sõjast Vene vastu), hulk pikki ja idülliliselt kauneid legende, nii näit. kogu Jeesuse elulugu kujutatuna Soome laanemal ja segatud kõiksugu fantastiliste paganlike elementidega. Lõppu on liidetud mõned õige omapärased nõialaulud, kus püütakse aimata mitmesuguste loodusnähtuste sündi, näit. pühaks peetud karu tõstetakse otse Jumala enda pojaks. Ühe sõnaga, see tüse valik annab üllatavalt mitmekesise ja luulerikka pildi Soome ligi tuhandeaastasest runoloomingust, mis mitmes suhtes ületab Eesti oma ja on Euroopa kõige omapärasemaid. Teost saadab pikk ja põhjalik sissejuhatus, mis täidab ka soome kirjandusloo selle osa ülesandeid. Tõlkija, kelle runovärsi tarvituse oskus juba E. Leino' „Helkalaulude“ eestinduse puhul leidnud üldist tunnustust nii Eestis kui Soomes, on siin veelgi täpsamalt püüdnud edasi anda algupärandi kogu värvi- ja kõlatoredust, ühtlasi ometi püüdes olla kõige arusaadav ja eestipärane.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu t. 22. Tel. 434-63.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2,50 kr., üksiknumber 75 s.

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk t. 2. 1931.

Üheski koolis ja raamatukogus ei tohi puududa Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmunud

NOORSOORAAMATUD

Jutukirjastik.

	Hind.
Nr. 1. Ch. Dickens: Kilk koidel (Trükk otsas.)	100 s.
Nr. 2. Jack London: Põlev laev (Trükk otsas.)	25 "
Nr. 3. K. Hänninen: Jäämere kangelane (Trükk otsas.)	100 "
Nr. 4. J. Parijõgi: Laevapõisi päevilt. II trükk	100 "
Nr. 5. A. Conan Doyle: Kuidas brigadeer tappis rebase	25 "
Nr. 6. A. Conan Doyle: Kuidas brigadeer päästis sõjaväe	25 "
Nr. 7. A. Conan Doyle: Kuidas brigadeer vallutas Saragossa	25 "
Nr. 8. A. Conan Doyle: Lugu üheksast Preisi ratsaväelasest	25 "
Nr. 9. A. Conan Doyle: Brigadeeri viimne seiklus	25 "
Nr. 10. Anna Brigadeer: Põialpoiss	50 "
Nr. 11. Jack London: Pagan Otoo	25 "
Nr. 12. A. Chamisso: Peeter Šlemil	50 "
Nr. 13. Anni Swan: Oli elukool	150 "
Nr. 14. J. Akurates: Sulaspõisi suvi	75 "
Nr. 15. M. Janson: Rahuingel	100 "
Nr. 16. J. Parijõgi: Jõulud, jõulud	50 "

Reisivestete kirjastik.

Nr. 1. J. Parijõgi: Soome	75 "
Nr. 2. J. Parijõgi: Kevad kutsub	100 "

Populaar-teaduslik kirjastik.

Nr. 1. Sven Hedia: Uue maailma avastuslugu	75 "
Nr. 2. M. Laarmann: Pualõige	150 "

Elulookirjastik.

Nr. 1. M. Laarmann: Tizian	25 "
Nr. 2. M. Laarmann: Rembrandt	25 "
Nr. 3. E. Martinson: Beethoven	50 "

„Noorusmaa“ albumid.

„Noorusmaa“ jõulualbum 1925. a.	30 "
„Noorusmaa“ I almanak	100 "
„Noorusmaa“ II almanak	100 "
„Noorusmaa“ III almanak	150 "

„Noorusmaa“ aastakäigud.

„Noorusmaa“ 1926. aastakäik I pool	100 "
„ ” 1926. ” II ”	200 "
„ ” 1927. ” I ”	200 "
„ ” 1927. ” II ”	200 "
„ ” 1928. ” 	250 "

L A D U: Tallinna, Rataskaevu 22. Telefon 434-63.

E. Naisliidu häälekandja „Naiste Hääle“

on ainuke naiste ajakiri, mille otseseks ülesandeks on naisi puutuvate õiguslike poliitiliste, majanduslike, ühiskondlike ja kutseliste küsimuste käsitlemine. Ükski naine, kel usku paremasse tulevikku, ei tohi olla ükskõikne nende tähiste vastu, mis kajastavad meie naiste lähemaid ülesandeid perekonna ja ühiskonna ülesehitavas töös, seepärast tellib iga naine ajakirja

„Naiste Hääle“.

„Naiste Hääle“ tellimise hind on äärmiselt madal — 2 kr. aastas, poolaastas 1 kr. 20 s. Üksiknumbri hind 20 s. Tellimishind koos „Eesti Naise“ aastas kr. 5.—, 1/2 aastas kr. 2.75. Tellimisi võtavad vastu kõik E. V. postiasutised.

„N A I S T E H Ä A L E“ talitus asub Tallinnas
Rataskaevu tän. 22, telef. 433-26.

Kooli kooperatiividele kõige kasulikum ostukoht

on

**K. k/ü. „Töökooli“
koolitarvete ladu.**

Jõudis kohale uus saadeti käsitöö pabereid
rikkalikus värvide ja mustrite valikus.

Tellige kõik koolis tarvitaminev materjal nagu: suled, vihud,
pliatsid, värvipliatsid, kummid sulepead, paber tint jne.

„Töökoolist“.

Võrrelge meie hindu ja kaupu teistega.

**K. k/ü. „TÖÖKOOL“ Tallinnas
Rataskaevu 22, telef. 432-14.**